Katonai Jogi és Hadijogi Szemle

A Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság Tudományos Folyóirata

Szerkesztői előszó

Kalotsa Gergely – Muhoray Árpád
Az összehangolt védelmi tevékenység és elrendelése

Vikman László
A védelmi szféra egyes megoldásainak lehetséges alkalmazása a kiberbiztonságban

Giba Tamás
A fegyveres erők tagjai által elkövetett bűncselekmények kriminológiai vizsgálata

Szrága Milán – Szabó Márk
A katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézménye

Vígh Attila Zoltán
A közegészségügyi célú állami beavatkozás és az egyéni önrendelkezési jog ütközése a SARS-CoV-2 elleni védőoltás kapcsán – a Magyar Honvédség jogalkalmazásának tükrében

Petruska Ferenc
A svéd szelektív sorkötelezettség rendszere

Kuszi Viktória
A terrorizmus komplex értelmezésének új dimenziói – Gondolatok a Terrorizmus. Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól *című kötetről*

14. évfolyam (2026) 1–2. szám

14. évfolyam (2026.) 1–2. szám

Főszerkesztő
Dr. habil. Hautzinger Zoltán PhD. r. ezredes

Társszerkesztők
Dr. Csiha Gábor ezredes
Dr. Farkas Ádám PhD. ezredes
Dr. Kelemen Roland PhD.

Felelős kiadó
Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság
1055 Budapest, Markó u. 27.

A kiadó képviselője
Dr. Kádár Pál PhD. dandártábornok

Megjelenik
Elektronikusan 3 havonta
és évközi különszámokkal

Közzététel helye
www.hadijog.hu

ISSN
2064-4558

A borítót tervezte:
Dr. Czebe András (czprod.co@gmail.com)

A tanulmányokban foglaltak kizárólag a szerzők szakmai álláspontját tükrözik és azok nem azonosíthatók sem a szerkesztők, sem a kiadók állásfoglalásaként.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Tartalom

Szerkesztői előszó 3

TANULMÁNYOK

Kalotsa Gergely – Muhoray Árpád 5
Az összehangolt védelmi tevékenység és elrendelése

Vikman László 21
A védelmi szféra egyes megoldásainak lehetséges alkalmazása a kiberbiztonságban

Giba Tamás 56
A fegyveres erők tagjai által elkövetett bűncselekmények kriminológiai vizsgálata

MŰHELY

Szrága Milán – Szabó Márk 79
A katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézménye

Vígh Attila Zoltán 112
A közegészségügyi célú állami beavatkozás és az egyéni önrendelkezési jog ütközése a SARS-CoV-2 elleni védőoltás kapcsán – a Magyar Honvédség jogalkalmazásának tükrében

FÓRUM

Petruska Ferenc 143
A svéd szelektív sorkötelezettség rendszere

Kuszi Viktória 167
A terrorizmus komplex értelmezésének új dimenziói – Gondolatok a **Terrorizmus. Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól** *című kötetről*

Szerzőink 177

Szerzői útmutató 178

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasóink!

Társaságunk 2026. évi legelső – összevont – periodikája széles spektrumon vonultatja fel tudományos közösségünk kutatási témáit. Így a különleges jogrend elmélete mellett gyakorlati jogeset feldolgozását is közreadjuk. Újfent terítékre kerül a kibervédelem, továbbá tág teret kap a szolgálati jog, a hazai és külhoni szolgálati kötelezettségek rendszerének egy-egy szelete. Természetesen nem maradhat el a klasszikus katonai büntetőjog kriminológiai vetületét elemző cikk közlése és a terrorizmus jelenségének átfogó elemzését tartalmazó tanulmánykötet ismertetése sem, recenzióként.

Mindehhez hasznos időtöltést kívánunk!

a szerkesztők

Budapest, 2026. szeptember 1.

TANULMÁNYOK

Kalotsa Gergely – Muhoray Árpád

Az összehangolt védelmi tevékenység és elrendelése

1. Bevezetés

Az elmúlt évek magyarországi veszélyhelyzetei – legyen szó a déli határunkat érintő illegális menekültáradat megfékezéséről, a COVID-19 pandémiáról vagy az orosz–ukrán háború kapcsán előállt menekültválság kezeléséről, a dunai árvizekről vagy éppen a 2026. év telén az energiahálózat védelme érdekében elrendelt összehangolt védelmi tevékenységről[1] – megmutatták a védekezésben résztvevőknek, hogy az események egymásra épülése folytán, egy alapprobléma kialakulása egy másikat generál egy további szakterületen. Elmondható, hogy a korábbi, elsősorban az Alaptörvény kilencedik módosítása[2] és a védelmi és biztonsági igazgatás 2022-es reformja[3] meghatározó mérföldkő volt a válsághelyzetek kezelésében. Mind az összveszély-megközelítés[4] és

1 Lásd bővebben: *az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről és az ahhoz kapcsolódó intézkedésekről szóló* 30/2026. (II. 25.) *Korm. rendelet*, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2026-30-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.06.).

2 Lásd: *Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása*, https://njt.hu/jogszabaly/2020-9-04-00 (letöltés ideje: 2026.04.06.).

3 A reformok kvázi előfeltétele volt az Alaptörvény kilencedik módosítása, mely után lehetőség nyílt egy összehangolt és a tapasztalatokat is felhasználó új paradigma kialakításának, melynek sarokköve *A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló* 2011. évi XCIII. törvény (továbbiakban: Vbö.), https://njt.hu/jogszabaly/2011-113-00-00 (letöltés ideje: 2026.04.08.).

4 Az összveszély-megközelítés elve érvényesül a kockázatértékelés során, a kritikus infrastruktúrákra és a kritikus szervezetekre készített egyedi

az összkormányzati megközelítés,[5] mind pedig az összehangolt védelmi tevékenység terminológiák bevezetése magában hordozza, hogy egy védelmi és biztonsági esemény kezelésekor, a fokozatosság elvének betartásával,[6] egy bizonyos szint után több szakterület bevonása válik szükségessé.

A reformok során így lehetőség nyílt egy új, összehangolt és tapasztalatokat felhasználó paradigma kialakítására, amelynek sarokköve a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (továbbiakban: Vbö.). A reform és új paradigma kulcsa a törvények és az irányítási rendszerek összehangolása volt, amelyek korábban egymásnak ellentmondó vagy egymással konkuráló eljárásrendek határoztak meg a védelmi igazgatás területén. Mint ahogy említésre került, ezt a változást Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása tette lehetővé, amely lényegében átláthatóbbá és világosabbá tette a különleges jogrendet érintő szabályozást. A korábbi 6 különleges jogrendet[7] 3-ra csökkentették: hadiállapot, szükségálla-

---

kockázatértékelés kiterjed az általános kockázatok mellett az ágazatspecifikus és más, az alapvető szolgáltatások és kritikus szervezetek egyedi sajátosságaira is, a kritikus szervezetek rezilienciájáról és a 2008/114/EK *tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló*, 2022. december 14-i (EU) 2022/2557 *európai parlamenti és tanácsi irányelv* (a továbbiakban: CER irányelv) 5. cikkének megfelelően, https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a22i2557.eup (letöltés ideje: 2026.04.09.).

5 Lásd bővebben: *Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló* 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22.2 (letöltés ideje: 2026.04.08.).

6 Muhoray Árpád: A fokozatos válságkezelés a védelmi és biztonsági igazgatásban, *Védelem Tudomány*, 2024/9. 97. o.

7 A korábbi öt különleges jogrendi esetkört az Alaptörvény hatodik módosítása egészítette ki a terorrveszély helyzettel 2016-ban. Lásd: *Magyarország Alaptörvényének hatodik módosítása*, https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600614.ATV&txtreferer=00000001.TXT (letöltés ideje: 2026.04.09.).

pot és veszélyhelyzet.[8] Mindezek tükrében a Vbö. mérföldkőnek tekinthető, mivel lényeges elmozdulást eredményezett a védelmi és biztonsági igazgatásra vonatkozó korábbi jogszabályoktól, egy olyan harmonizált jogszabályi hátteret képezve, amely figyelembe veszi az elmúlt évek tapasztalatait és eliminálja a párhuzamosságokat a veszélyhelyzetek kezelésekor.[9]

A Vbö. valóban új fejezetet nyitott a magyar honvédelmi, állam- és jogtudományi rendszerben, három új dimenziót is létrehozva. Egyrészt új szabályozási és intézményi keretet alakított ki, amely eddig hiányzott a védelmi igazgatási rendszerből. Pótolta továbba a korábbi jogszabályok lényegileg hiányzó elemeit. Harmadszor, magába olvasztotta a katonai és a rendvédelmi igazgatást, létrehozva ezzel az úgynevezett összkormányzati szintet.

2. A különleges jogrendek és elrendelésük

Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítását megelőzően hat különleges jogrendi esetkört ismertünk, melyek a rendkívüli állapot, a szükségállapot, a veszélyhelyzet, a váratlan támadás, a megelőző védelmi helyzet és a terrorveszélyhelyzet voltak. A korábbi különleges jogrendi esetkörök végrehajtása során a 2010-es évek után bekövetkezett veszélyhelyzetek, mint például a COVID-19 járvány kezelésekor bebizonyosodott, hogy a rendkívül összetett szabályrendszerük miatt alkalmazásuk nehézkes

8 Farkas Ádám: Az Alaptörvény új, védelmi és biztonsági tárgyú rendelkezéseinek elemzése I., *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/38. 9–10. o.

9 Kádár Pál: Közigazgatás, védelmi és biztonsági igazgatás, katonai igazgatás – Fókuszban a Területi Védelmi Bizottságok és a kormányzás folyamatosságának összefüggései, *Honvédségi Szemle*, 2024/1. 18. o.

és számos jogi akadály is felmerült. A kilencedik módosítás gyakorlatilag erre reflektálva vezette be az új, átláthatóbb szabályozási környezetet teremtő különleges jogrendi esetköröket úgymint; hadiállapot, szükségállapot és veszélyhelyzet.[10]

Magyarország Alaptörvénye 49. cikke rendelkezik a hadiállapot elrendelésnek feltételeiről, mely szerint a megválasztott országgyűlési képviselők kétharmadának támogatása esetén az Országgyűlés jogosult elrendelni azt. Figyelembe kell venni azonban, hogy az Országgyűlés ülésezése, illetve a képviselők megjelenése nem minden esetben megoldható, hiszen amikor fennállhat a hadiállapot elrendelésének lehetősége, előfordulhat, hogy ez elháríthatatlan akadályba ütközik. Ebben az esetben Magyarország Alaptörvénye 56. cikke értelmében a köztársasági elnök jogosult a hadiállapot kihirdetésére, ugyanakkor ennek feltétele, hogy az Országgyűlés akadályoztatását az Országgyűlés elnöke, az Alkotmánybíróság elnöke és a miniszterelnök egybehangzóan állapítsa meg. A hadiállapot kihirdetéséhez az alábbi feltételek valamelyikének teljesülnie kell: háborús helyzet kinyilvánítása vagy háborús veszély esete áll fenn, vagy külső fegyveres támadás, hatásában külső fegyveres támadással egyenértékű cselekmény következett be,[11] vagy ezek valamelyikének közvetlen veszélye fenyeget, illetve kollektív védelemre irányuló szövetségesi kötelezettség teljesítése[12] érdekében a kihirdetés szükséges.

---

10 Kádár Pál: A magyar különleges jogrendi szabályozás újabb lépcsője és a válságkezelés, *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2025/3–4. 98–99. o.

11 Az Alaptörvény kilencedik módosítása vezette be, hogy a külső támadás, vagy ennek veszélye nem feltétlenül kell, hogy fegyveres legyen, hiszen ezzel egyenértékű hatás is kiváltható egy összehangolt kibertámadással vagy szabotázsakciókkal. Lásd: Magyarország alaptörvényének kilencedik módosítása, 49. cikk (1) bek. b) és 50. cikk (1) bek. a) pontok.

12 A NATO 5. cikkely értelmében, https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty?selectedLocale=hu (letöltés ideje: 2026.04.09.).

A hadiállapot idején a Kormány a rendkívüli jogalkotásra felhatalmazott szerv, vagyis az általános különleges jogrendi felhatalmazásokon túl hadiállapot idején a Kormány gyakorolja az Országgyűlés által átruházott jogokat.[13]

Magyarország Alaptörvénye 50. cikke rendelkezik a szükségállapot kihirdetésének feltételeiről, melyhez a hadiállapothoz hasonlóan, az Országgyűlés megválasztott képviselőinek kétharmados támogatása kell, amennyiben az alkotmányos rend megdöntésére, felforgatására vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló cselekmény következne be, vagy az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető súlyos, jogellenes cselekmény történne. Megfigyelhető, hogy a hadiállapot elrendeléséhez hasonlóan, már itt sem kritérium, hogy e cselekmények fegyveresek legyenek, hiszen a hibrid hadviselési forma kiterjedésével a fegyveres fellépéssel egyenértékű hatást lehet elérni, gondoljunk csak az illegális útlezárásokra, vagy a lakossági ellátások erőszakos akadályozására vagy akár a teljes ellátást megbénító általános sztrájkra. A jelenleg hatályos Alaptörvény ugyanakkor már nem rendelkezik a Magyar Honvédség szükségállapot idején történő bevethetőségének kérdésével, az erre vonatkozó kitételt a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvény 59. §-a tartalmazza. A szükségállapot továbbra is 30 napra, vagy a kihirdetésre okot adó körülmény megszűnéséig hirdethető ki, illetve további 30 nappal meghosszabbítható, amennyiben ez indokolt.[14]

Magyarország Alaptörvényének kilencedik és tizedik módosítása alakította ki a veszélyhelyzet ma ismert formáját, ugyanakkor e különleges jogrendi esetkör intézkedési jogi terjedelme és feltételei a tizenötödik módosítással 2026. januári hatállyal megváltoztak. A veszélyhelyzet több szempontból is egyedül-

13 Kádár: i. m. (2025) 100–102. o.
14 Uo. 102–103. o.

álló szabályozással bír, hiszen ez az egyetlen olyan különleges jogrendi helyzet, amelyet az Országgyűlés külön döntése nélkül is kihirdethet a Kormány. Másfelől, a többi különleges jogrendi esetkörrel szemben nincsen szabályozva, hogy egymással párhuzamosan, egyidőben mennyi veszélyhelyzet lehet hatályban, természetesen kizárólag akkor, ha az egyes elrendelési feltételek más-más körülményeket érintenek. Gondoljunk csak arra, hogy a Covid-19 pandémia miatt elrendelt veszélyhelyzet[15] elsősorban egészségügyi természetű volt, mégis előállt az a különleges helyzet, hogy ezzel párhuzamosan 2022. május 25-től az Ukrajna területén fennálló fegyveres konfliktusra, illetve humanitárius katasztrófára tekintettel[16] újabb veszélyhelyzet került kihirdetésre, melynek nem egészségügyi természetű, hanem a nevéből adódóan is humanitárius okai voltak.[17] Így adóhatott az, hogy hat

15 Lásd: 40/2020. (III. 11.) *Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről* („*1. § A Kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdet ki.*"), mely többször is meghosszabbításra került, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2020-40-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.09.).

16 Lásd: *Az Ukrajna területén fennálló fegyveres konfliktusra, illetve humanitárius katasztrófára tekintettel, valamint ezek magyarországi következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzet kihirdetéséről és egyes veszélyhelyzeti szabályokról szóló* 180/2022. (V. 24.) Korm. rendelet, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2022-180-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.09.). Ki kell emelni, hogy az orosz–ukrán háború miatt elrendelt veszélyhelyzetet követően a Kormány *az energia-veszélyhelyzettel összefüggő egyes szükségszerű intézkedések megtételéről szóló* 1335/2022. (VII. 15.) számú határozatával elfogadott egy komplex akciócsomagot a háborús veszélyhelyzet okozta drasztikus energia-áremelkedés és a nyugat-európai energiahiány miatt, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2022-1335-30-22 (letöltés ideje: 2026.04.09.).

17 Meg kell jegyezni, hogy ez az állapot csak 2022. május 31-ig állt fent, amikor *a veszélyhelyzet kihirdetéséről és a veszélyhelyzeti intézkedések hatálybalépéséről szóló 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzet*

napig,[18] kettő veszélyhelyzet volt életben az egymástól eltérő körülmények hatékony kezelése érdekében (Lásd: 1. sz. táblázat).

1. táblázat: Veszélyhelyzetek Magyarországon

Ok	A veszélyhelyzet hatálybalépésének időpontja	A veszélyhelyzet hatályának határideje
Covid-19 világjárvány	2020. március 11. 40/2020. (III.11.) Korm. rendelet.	2020. június 17. 2020. évi LVII. törvény
Covid-19 világjárvány	2020. november 4. 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet.	2021. február 7. 26/2021. (I. 29.) Korm. rendelet.
Covid-19 világjárvány	2021. február 8. 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelet.	2022. május 31. 181/2022. (V. 24.) Korm. rendelet.
Fegyveres konfliktus Ukrajna területén	2022. május 25. 180/2022. (V. 24.) Korm. rendelet.	2022. november 1. 423/2022. (X.28.) Korm. rendelet.
Fegyveres konfliktus Ukrajna területén	2022. november 1. 424/2022. (X.28.) Korm. rendelet.	2025. november 15. 97/2025. (V. 12.) Korm. rendelet* majd 2026. május 14. 343/2025. (X. 31.) Korm. rendelet

* A 424/2022. (X.28.) Korm. rendelet 5. §-át, melyben a veszélyhelyzet hatálya eredetileg 2026. május 14. volt, a 97/2025. (V. 12.)

megszüntetéséről szóló 181/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 2022. június 1-i hatállyal megszüntette a Covid-19 pandémia miatt elrendelt veszélyhelyzetet, https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2022-181-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.09.).

18 *A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló* 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet által kihirdetett és többször meghosszabbított veszélyhelyzetet (https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2020-40-20-22 [letöltés ideje: 2026.04.19.]) a 181/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 2022. június 1-jei hatállyal megszüntette.

Korm. rendelet 2025. november 15-re módosította, ugyanakkor öt hónapra rá a Magyar Közlöny 2025. évi 127-ik számában megjelenő 343/2025. (X. 31.) Korm. rendelet visszamódosította a 424/2022. (X. 28.) Korm. rendelet hatályban lévő 5. § szerinti határidejét 2026. május 14-re. A veszélyhelyzetet végül a 2026. évi XIV. törvény 2026. május 14-i hatállyal megszüntette.

A fentiek vonatkozásában ki kell emelni, hogy Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítása a különleges jogrendi jogalkotás terén változást hozott. Csökkent a Kormány mozgástere, mivel 2026 januárjától a korábbi szabályozás – miszerint bármelyik különleges jogrend kihirdetését követően rendeletet alkothatott, amellyel sarkalatos törvényben meghatározottak szerinti rendkívüli intézkedéseket vezethetett be – már csak a hadiállapot és a szükségállapot kihirdetése esetén áll fenn. Az új szabályozás értelmében, veszélyhelyzetben az Országgyűlés „kis kétharmaddal",[19] – mely határozott időre szól – adhat felhatalmazást a Kormány részére a kihirdetést követően ugyanerre.[20] Meg kell jegyezni, hogy az új szabályozás a válságkezelés hatékonyságát a korábbi rendelkezéskhez képest valószínűleg gyengíti, továbbá korlátozza a Kormány hatáskörét egy ilyen esetben.[21]

---

19 „Kis kétharmad": A jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával kerülhet elfogadásra. Ezzel szemben a „nagy kétharmad" a megválasztott országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával kerülhet elfogadásra.

20 Lásd: *Magyarország Alaptörvénye* 53. cikk, https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv (letöltés ideje: 2026.04.19.).

21 Kádár Pál: A magyar különleges jogrendi szabályozás az Alaptörvény tizenötödik módosítása tükrében és a Vbö. válságkezelési szabályrendszerének módosulása, *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2025/1. 16. o.

3. Az összehangolt védelmi tevékenység elrendelése

A magyarországi válságkezelés tekintetében korábban nem ismert esetkör volt az összehangolt védelmi tevékenység. A Vbö. hatályba lépésével gyakorlatilag egy paradigmaváltás történt a védelmi és biztonsági igazgatás területén, melynek számos új eleme a modern kori kihívásokra történő hatékonyabb reagálást és az összkormányzati szemléletet vezette be.

A 2022. november 1-től életbe lépő új jogintézmény, az összehangolt védelmi tevékenység nem különleges jogrendi esetkör, mégis elrendelésekor a Kormány az irányítása alatt álló központi államigazgatási szervek részére ideiglenesen egyedi hatásköri és illetékességi szabályokat állapíthat meg, vagyis az államigazgatás szemszögéből értelmezhető egyfajta „különleges működésnek",[22] ugyanakkor mindez nem jár az alapvető jogok korlátozásával, mint a különleges jogrendi esetkörök bevezetésénél.

A Vbö. 74. § (1) bekezdése alapján *„a Kormány súlyos vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény esetén rendeletben dönthet ennek elrendeléséről, ha a válsághelyzet vagy biztonsági esemény kezelése több védelmi és biztonsági szervezet, illetve közigazgatási szerv hatáskörét együttesen érinti, valamint az a törvényben az összehangolt védelmi tevékenység esetére meghatározott vagy a NATO*

22 Fontos kiemelni, hogy a fenyegetések kezelése érdekében 2022-őt megelőzően is voltak olyan „kvázi különleges jogrendek", amelyek szakági kihívások kezelése esetén alkalmazhatóak és módfelett fragmentáltak voltak. Lásd részletesen: Kádár Pál – Hoffman István: A különleges jogrend és a válságkezelés közigazgatási jogi kihívásai: a „kvázi különleges jogrendek" helye és szerepe a magyar közigazgatásban, *Közjogi Szemle,* 2021/3. 1–11. o.

Válságreagálási Rendszerében[23] *meghatározott intézkedések alkalmazását teszi szükségessé."*

Meg kell jegyezni, hogy amennyiben az elrendelés feltételei fennállnak, akkor különleges jogrend esetén is elrendelhető az összehangolt védelmi tevékenység,[24] gondoljunk csak arra, hogy hadiállapot idején is fennállhatnak olyan esetek, (pandémia, árvíz, stb.) melyek kezeléshez indokolt az elrendelése. Az összehangolt védelmi tevékenységben a központi közigazgatási szervek felhatalmazása azonban nem korlátlan, minden esetben célhoz kötött, vagyis az elrendelés okának és következményeinek a felszámolására irányulhat. A felhatalmazás tehát olyan lényeges beavatkozás a közigazgatás működésébe, melyről a Kormánynak tájékoztatni kell a köztársasági elnököt és az Országgyűlés összehangolt védelmi tevékenység tárgyköre szerint érintett bizottságát.[25]

Az összehangolt védelmi tevékenység elrendelését az alábbi 1. számú ábra szemlélteti.[26]

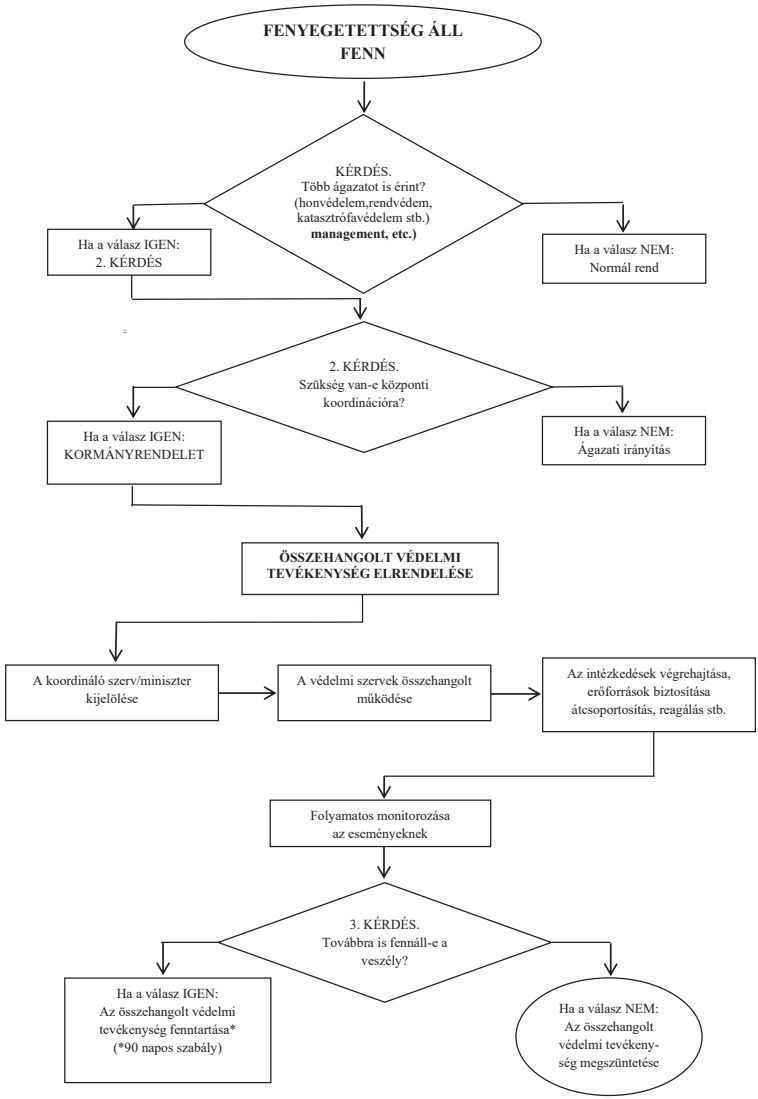
23 Lásd bővebben: *a NATO Válságreagálási Rendszerével összefüggő döntéshozatal és feladatellátás, valamint a Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásával összefüggő szabályokról szóló* 399/2022. (X.21.) Korm. rendelet, https://njt.hu/jogszabaly/2022-399-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.22.).

24 Lásd: Vbö. 74. § (5) bek.

25 Kádár: i. m. (2025) 115–116.

26 Meg kell jegyezni, hogy a felmerült védelmi és biztonsági esemény kezelésére a Kormány összehangolt védelmi tevékenység bevezetése nélkül is hirdethet veszélyhelyzetet, tehát nem előfeltétele a veszélyhelyzet kihirdetésének.

1. ábra: összehangolt védelmi tevékenység elrendelése

A példa kedvéért vegyünk alapul egy humánjárvány típusú védelmi és biztonsági eseményt. A kihívás vagy fenyegetettség megjelenésekor az első kérdés az államigazgatás szemszögéből, hogy egy vagy több ágazatot érint-e? Amennyiben a járvány intenzitása és kiterjedtsége egy vármegyén belül egy városra terjed ki, nem okoz fennakadást más szegmensben, vagyis a megbetegedések nem akadályozzák a hétköznapi élet normál folyását, úgy egyértelműen a helyi egészségügyi apparátust és a vármegyei Népegészségügyi Hivatalt érinti a veszélyhelyzet kezelése, így normál eljárásrend lesz érvényben.[27] Amennyiben a vírusfertőzés vagy járvány progrediál, mind területileg, mind az esetszámokban akár már ellátási gondokat okozhat, a kritikus infrastrukturák üzemeltetésében közreműködők esnek ki, elfogy a gyógyszer, az oltóanyag, az egészségügyi felszerelés, közrendvédelmi és egyéb lakossági fogyasztási cikkekkel kapcsolatos ellátási problémák vagy akár gazdasági nehézségek merülnek fel, úgy már több ágazat is érintve lesz a válságkezelésben.[28] Itt még mindig meg kell vizsgálnunk, hogy a veszélyhelyzet kezelése területi szinten

---

27 Gondoljunk a minden évben kisebb vagy nagyobb intenzitással megjelenő influenza járványokra, melyek bár az ország egész területét érintik, kezelésük begyakorlott eljárásrenden keresztül zajlik és elégséges az ágazati – egészségügyi – irányítás.

28 Meg kell említeni a Covid-19 világjárvány miatt lényegesen átdolgozott, *az egészségügyről szóló* 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eütv.) egyes rendelkezéseit veszélyhelyzet ideje alatt eltérően kell alkalmazni. Jó példa lehet rá az Eütv. XIV. fejezetének rendelkezései az egészségügyi válsághelyzeti és egészségügyi veszélyhelyzeti ellátásról. Az Eütv. 228. § (1) bekezdése értelmében például: „*Az egészségügyi válsághelyzet olyan összehangolt védelmi tevékenység, amelyet a Kormány az országos tisztifőorvos javaslatára, a miniszter előterjesztése alapján rendelhet el, ha azt a (2) bekezdés a) pontja szerinti járványügyi szükséghelyzet vagy a (2) bekezdés b) és c) pontja szerinti valamely más körülmény szükségessé teszi. Az egészségügyi válsághelyzet elrendelése járványügyi készültségnek minősül.*”, https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700154.tv (letöltés ideje: 2026.04.22.).

végrehajtható-e, vagyis az érintett területi védelmi bizottság vagy bizottságok képesek-e kezelni a válsághelyzetet,[29] vagy szükséges a központi koordináció. Amennyiben a helyzet olyan jellegű intézkedéseket kíván meg, hogy a védekezést központi szinten szükséges koordinálni – vagy a területi kiterjedtség, vagy a helyzet súlyossága és a várható kimenetel ismeretének hiányában – úgy a Kormány összehangolt védelmi tevékenységet rendelhet el. Az elrendelés során meg kell jelölni, hogy a Kormány melyik tagja fogja irányítani a védekezést, kikből fog állni a koordináló szerv. Szükség esetén egy összetett veszélyhelyzet felmerülése során akár magát a miniszterelnököt is kijelölheti a Kormány a koordináló szerv vagy operatív törzs vezetésére. Az elrendelést követően kerülhet sor a védekezéssel kapcsolatos intézkedések meghozatalára, kizárólag célirányosan és a veszélyek felszámolása érdekében, melyekhez a Vbö. 24. § (1) bekezdés értelmében: *„A nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítése és mozgósítása körében a Kormány az e törvényben meghatározottak szerint, összehangolt védelmi tevékenység elrendelését követően rendeletével dönthet ingó és ingatlan vagyontárgyak e törvényben meghatározott ideiglenes igénybevételének elrendeléséről."* Ennek értelmében a védekezéshez, amennyiben ez szükséges a Vbö. 29. § (1) bekezdés szerinti feltétellel az ideiglenes igénybevételt[30] is el lehet rendelni, de kizárólag köztulajdonban álló gazdasági társaságok tulajdonában álló ingó és ingatlan vagyontárgyak tekintetében.[31] Ez fontos eleme az összehangolt védelmi tevékenységnek,

29 Ennek kapcsán lásd bővebben: *a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól szóló* 427/2022. (X. 28.) Korm. rendeletet, https://njt.hu/jogszabaly/2022-427-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.22.).

30 A Vbö. 29. § (4) bek. alapján: Az ideiglenes igénybevétel időtartama az összehangolt védelmi tevékenység idejére, de legfeljebb három hónap időtartamra rendelhető el.

31 Az összehangolt védelmi tevékenységek során bevezethető intézkedésekkel kapcsolatban lásd bővebben: Vbö. 76. § (1).

hiszen az egyik princípium, hogy az alapvető jogok korlátozása nélkül, tehát a magánszféra mellőzésével kerüljön végrehajtásra a védekezés.[32]

A kijelölt koordináló szerv a védekezés során folyamatosan figyelemmel kíséri, hogy a beavatkozás során meddig állnak fenn az összehangolt védelmi tevékenység elrendelésének feltételei. Amint a feltételek megszűnnek, tehát már nem áll fenn a több ágazati érintettség, nem szükséges a központi koordináció, úgy az összehangolt védelmi tevékenységet megszüntetik.

Az összehangolt védelmi tevékenység kezelése kapcsán is kógens szabály a fokozatos válságkezelés elve,[33] vagyis a Kormány kizárólag az összehangolt védelmi tevékenység ellátásához közvetlenül kapcsolódó, és feltétlenül szükséges, az összehangolt védelmi tevékenységet megalapozó esemény kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával arányos intézkedéseket hozhat meg. Mindezen felül a Kormány az összehangolt védelmi tevékenység keretében bevezetett intézkedéseket kizárólag az elrendelésre okot adó körülményekhez igazodó módon és az ország azon területére vezetheti be, amely a kihívás kezelése érdekében szükséges.[34]

---

32 Természetesen, ha a felmerült veszélyhelyzet megköveteli, akkor különleges jogrend bevezetése válik szükségessé, mely esetében már a magánszféra is bevonható a nemzetgazdasági szolgáltatási körbe, de még itt is csak akkor kerülhet erre sor, ha ez állami forrásból nem biztosítható. Lásd: Vbö. 14. § (1) bek.

33 Muhoray: i. m. (2024) 95–99.

34 Ettől némileg eltért a cikk írásakor is érvényben lévő – a magyar energetikai létestmények fokozott védelmének érdekében bevezetett összehangolt védelmi tevékenység – amelyet a 30/2026. (II. 25.) Korm. rendelet alapján az egész ország területére vezettek be. Lásd: *Az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről és az ahhoz kapcsolódó intézkedésekről szóló* 30/2026. (II. 25.) Korm. rend. 1. § (1) bek. https://njt.hu/jogszabaly/2026-30-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.25.).

Lényeges szabály továbbá, hogy ezek az intézkedések meghatározott időtartamra szólhatnak, amely nem lehet hosszabb három hónapnál.[35] Az időbeli hatály ebben az esetben nem magára az összehangolt védelmi tevékenységre vonatkozik, hanem az ezzel kapcsolatos egyes intézkedésekre. Természetesen van mód arra, hogy egy elhúzódó válsághelyzetben az ezt kezelő intézkedések továbbra is fennálljanak, ám ehhez külön kormányzati szintű döntést kell hozni. Amennyiben tehát nem elégséges a három hónap, úgy további három-három hónappal van lehetőség meghosszabbítani, azonban ennek okairól a köztársasági elnököt és az Országgyűlés tárgykör szerint feladatkörrel rendelkező bizottságát tájékoztatni kell.[36]

4. Összegzés

Az összehangolt védelmi tevékenység bár nem különleges jogrendi esetkör, mégis a válsághelyzet kezelése kapcsán az államigazgatásnak olyan jogköröket biztosít, amellyel hatákonyabban és központi koordinációval lehet irányítani a védekezést. Ez a fajta összkormányzati szemlélet egyértelműen a védelmi és biz-

35 Az összehangolt védelmi tevékenység elrendelése természetesen szólhat rövid időtartamra is, ha ezt szakmai indokok támasztják alá, mint egy árvíz esetében, ahol a levonuló árhullám viszonylag pontosan prognosztizálható, hasonlóan a 2024-es dunai árvíz esetén, amikor *az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről és annak keretében meghatározott intézkedések bevezetéséről szóló* 270/2024. (IX. 17.) Korm. rendelet 2024. szeptember 23. és szeptember 30. között rendelte ezt el, https://njt.hu/jogszabaly/2024-270-20-22 (letöltés ideje: 2026.04.28.).

36 Kádár Pál: Az összehangolt védelmi tevékenység szabályozása, *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2023/4. 7–8. o.

tonsági igazgatás 2022. évi reformjával valósult meg. Mindezen változásra úgy vélem, inkább a paradigmaváltás szót kellene használnunk, hiszen nem csupán az egymással konkuráló jogszabályok összehangolása, vagy a párhuzamosságok kiküszöbölése történt, hanem a Vbö. révén új alapja lett a védelmi és biztonsági igazgatásnak. A különleges jogrendi esetkörök revíziója és az összehangolt védelmi tevékenység intézményének bevezetése az elmúlt évtizedek védekezéssel kapcsolatos tapasztalatait használta fel, így tekinthető egy olyan adekvát és korszerű új védelmi paradigmának, amely az összkormányzati szemlélet mellett a fokozatos válságkezelést alapul véve teremtette meg a lehetőségét a hatékonyabb védekezésnek. Az összehangolt védelmi tevékenység az állam- és közigazgatás szereplői számára kvázi egy célirányos és időben lehatárolt „különleges jogrendet" biztosít, a magánszféra indokoltalan bevonásának mellőzésével és az alapjogok korlátozása nélkül.

Vikman László

A védelmi szféra egyes megoldásainak lehetséges alkalmazása a kiberbiztonságban

Bevezetés

Kutatásom egyik központi kérdése, hogy a NATO és az EU intézményrendszereiben, illetve a kiválasztott három, jelentős katonai képességgel vagy ambícióval, továbbá fejlesztési célokkal rendelkező NATO-tagállam jó megoldásainak áttekintése után a civil-katonai vagy még inkább civil és védelmi-biztonsági szemléletmódok kölcsönhatásának fontosságát vizsgáljam a kiberbiztonság tekintetében.

A második világháborút követően, bár megkezdődött a komplex biztonságban való gondolkodás és az ehhez kapcsolódó intézményi és jogi megoldások kialakítása, de az amerikai–szovjet szembenállás alatt mindvégig kimagasló jelentősége volt a katonai felkészülés és megközelítés az egyes biztonsági kérdések kapcsán. A hidegháború lezárását követően a transzatlanti térség államaiban a gazdasági tevékenységek, a jóléti és fogyasztói társadalmi modell, majd pedig az infokommunikációs fejlődés átfogó jellege vált központi kérdéssé. Ez utóbbiból nőtte ki magát technológiai értelemben a kortárs biztonsági környezet, amelynek fő újdonságaként a hibrid fenyegetések és konfliktusok ragadhatók meg.[1] Ennek legfőbb ismérveként – az információs tér nyújtotta

1 Ehhez lásd: Kelemen, Roland – Farkas, Ádám: The Connections Between Social Media Platforms and Hybridity, In: Fuente, Oscar Pérez de la – Skrzypczak, Jędrzej (eds.): *Bridging the Digital Divide*, Cham, Palgrave Macmillan, 2025. 101–120. https://doi.org/10.1007/978-3-031-

lehetőségek miatt – a nem katonai tényezők szerepének történelmi léptékű növekedése jelölhető meg. Emiatt a civil és védelmi-biztonsági szinergiák kialakításában az elmúlt években kiemelt figyelmet kaptak azok a civil fejlesztések, illetve tevékenységek, amelyek össztársadalmi és hagyományos katonai védelmi szempontból is diszruptív jelentőséggel bírnak. Meglátásom szerint fontos lesz ennek az új biztonsági környezetnek a megfelelő értelmezésében és adaptív reagálásában a kölcsönhatásos jelleg kialakítása a civil, valamint a védelmi-biztonsági szemléletmódok között. Amellett tehát, hogy az újabb és újabb nem katonai sajátosságokat átültetjük a védelmi szférába, ismételten célszerű lehet a védelmi megközelítésmódok civil felkészülésre való transzformálása.

A hatékony kiberbiztonság kereteinek megteremtése nem működhet tisztán jogi eszközökkel, mint alapvetően műszaki terület, elsősorban technológiai oldalról determinált, de többek közt társadalmi, üzleti, politikai aspektusok is erősen hatnak rá.[2] A NATO és számos tagállam tekintetében látható, hogy a katonai, illetve védelmi-biztonsági gondolkodásmód egyre inkább extrapolálható az össztársadalmi és összkormányzati felkészülésre, illetőleg rezilienciafokozásra.

83479-0_6.; Kelemen Roland – Németh Richárd: A kibertér alanyai és sebezhetősége, *Szakmai Szemle,* 2019/3. 95–118.; Kelemen Roland: A kibertérből érkező fenyegetések jelentősége a hibrid konfliktusokban és azok várható fejlődése, *Honvédségi Szemle*, 2020/4. 65–81.

2 A kibertér, a digitális technológiák szabályozás témájához bővebben lásd pl. Farkas Ádám – Kelemen Roland: *A fejlődés fogságában?,* Budapest, Gondolat Kiadó, 2023.; Farkas Ádám – Kelemen Roland: *Kibertér és biztonság egyes jogtani és államtani kérdései*, Győr, Universitas-Győr, 2024.; Farkas, Ádám – Kelemen, Roland: *National Security and Cyberspace*, Győr, Universitas-Győr, 2024.; Susskind, Jamie. *Politika a jövőben: Életünk a technológia uralta világban*, Budapest, Athenaeum, 2021.

A katonai megközelítés az egyes feladatok tervezése, vezetése-irányítása, végrehajtása tekintetében is szintezett jelleget mutat. Az átfogó megközelítés szintjét adja a stratégiai – vagy korábbi hazai terminológiával: hadászati – szint, ahol a tevékenységek és érintett szervezetek egészére irányuló mérlegelés és döntés valósul meg. A feladatellátás és tervezés középső, több részelemet átfogó, de a folyamatok teljességét le nem fedő szintjét adja az ún. hadműveleti szint, míg a konkrét feladatmegvalósítás szintje a harcászati, vagy taktikai szint. Ugyanez a felosztás jelenik meg Farkas Ádám nemzetbiztonság-fogalom elemzésében[3] makro-, mezo- és mikro-szintekként. Ez a felosztás a kiberbiztonság értelmezésében mind az állami-társadalmi rendszer értelmezése, mind pedig az egyes szervezetek működésoptimalizálása és fejlesztése vonatkozásában adaptálható.

A kiberbiztonság szabályozása, és különösen a megvalósítását célzó egyéni és szervezeti tevékenységek és folyamatok során ezeket a szempontokat is mérlegelni és értékelni kell (lásd fenyegetettség- és kockázatelemzés), a jogalkotónak már „stratégiai szinten" a szabályozás hatályát, a jogintézményeket, jogosultságokat és kötelezettségeket is ezek ismeretében érdemes kialakítani (ide értendők különösen a nemzeti stratégiák, a kiberbiztonságra vonatkozó jogi normák, a hatáskörrel rendelkező hatóságok és az érintettek feladatai például). A kiberbiztonságot megteremteni célzó szervezeti tevékenységek „hadműveleti szintjén" (szervezeti kockázatelemzés, erőforrások allokálása, belső képzések és tudatosság kialakítása, stb.) és „harcászati szintjén" (ideértve a konkrét informatikai biztonsági, üzletmenetfolytonossági, katasztrófaelhárítási szabályzatok és tervek, és a belső kiberbizton-

3 Farkas Ádám: Gondolatok a nemzetbiztonság fogalmáról, *Szakmai Szemle: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos-Szakmai Folyóirata,* 2020/3. 5–20.

sági architektúra kialakításának minden momentumát és a napi tevékenységet) is a képességeket, eljárásokat úgy kell kialakítani, hogy azok illeszkedjenek a konkrét szervezet fenyegetettségi profiljához, jelentősebb kockázataihoz.

A 21. századi digitális ökoszisztémát fenyegető főbb tényezőket a fenyegetéselemzésben már bőven kifejtettem, itt csak említés szintjén sorolom fel azokat, amelyeket további elemzésben is relevánsnak, kiemelendőnek tartok. Ismert, hogy a jelenleg alkalmazott technológiák jelentős része eddig is ingatag lábakon állt, a biztonság tipikusan nem volt elsődleges szempont ezek fejlesztésénél és bevezetésénél, a legjobb példa, hogy az internet működését meghatározó alapelvek, protokollok kidolgozása katonai céllal (a hálózatosan kialakított vezetés-irányítás képességének megőrzése nukleáris támadást követően is) indult, és nem volt tervben annak globális, határokon átívelő rendszerré fejlődése, ami alapvetően formálta át a társadalmi, üzleti, kereskedelmi, média- és igazgatási viszonyokat.

Fontos az is, hogy az interneten az egyes aktorok anonimitása az egyre gyakoribb ellenőrzési mechanizmusok mellett is számos megoldással továbbra is kis szakértelemmel egyszerűen megoldható (hamis vagy lopott profilok, VPN-ek, proxy-szerverek, TOR-böngésző, kriptovaluták, stb.), ami mind az online ügyletek hitelességét, mind az információk biztonságát megkérdőjelezhetővé teszi.

A digitális közegben tipikus 1-2 éves gyártói fejlesztési ciklusok a hardverek és szoftverek vonatkozásában is folyamatos fejlesztési kényszert idéznek elő, ami bizonyos szervezetek és felhasználói csoportok által racionálisan egyszerűen nem lekövethető, ezzel adott esetben már kompromittálódott (számos ismert sérülékenységgel rendelkező) rendszert kénytelenek üzemeltetni. Ennek a fonákja is hordoz veszélyeket, hisz azok, akik tartják a lépést, hogy mindig a legkorszerűbb, leggyorsabb eszközöket használják, kiteszik magukat az esetleg kevésbé letesztelt,

gazdasági érdekek miatt esetleg túl gyorsan leszállított, még számos lehetséges és kihasználható hibát hordozó termékekből származó üzemeltetési vagy sérülékenységi problémáknak.

Szintén alapvetően technológiai kérdés azoknak a diszruptív hatású fejlesztéseknek a folyamatos megjelenése, ami várhatóan számos szabályozási, biztonsági intézkedést tesz hatástalanná, és formál át akár egész iparágakat, üzleti modelleket és szolgáltatásokat. Az egyelőre elsősorban a nagy nyelvi modellekben populárissá váló mesterségesintelligencia-fejlesztések mellett a kvantumszámítás és -kommunikáció lesz az, ami az eddig használt titkosítási rendszereket meghaladottá teszi. A forgalom biztonsága jogi értelemben is függ azoktól az aszimmetrikus kulcsú titkosítási rendszerektől, amelyek az új számítástechnikai eszközökkel feltörhetőkké válnak, ezzel nemcsak az államok minősített adatait, de a pénzügyi tranzakciókat, az internetes kommunikáció titkosításait is kompromittálva.

A technológiai iparra jellemző globális szervezettség és egymásra épülő munkafolyamatokból álló komplex ellátási láncok szempontjából nemcsak a szállítók kiberbiztonságot prioritásként kezelő hozzáállása fontos, de a jelen geopolitikájára jellemző multipoláris tendenciák, gazdasági vagy védelmi érdekekből származó vámok és exportkorlátozások bevezetése is okozhat jelentős – akár regionális szintű – lemaradást, és a korábban partnerségre törekvő szereplők között versengést és blokkosodást. Ahogy láttuk, akár egy pandémia, vagy olyan lokálisnak tűnő problémák, mint a jemeni húszi lázadók vörös-tengeri kereskedelmet fenyegető lépései is súlyos késéseket okozhat a szállításokban, még jelentősebb fenyegetés, ha a szállítói láncon keresztül érkezik támadás.

Orwell *1984* című regénye után az állami szereplőt a ’90-es években és az ezredfordulón a személyes adatok védelmét szem előtt tartók gyakran „Nagy Testvér”-nek nevezték, annak büntetőjogi és titkosszolgálati eszköztára, kiterjedt igazgatási adatbá-

zisai és az ezekben található információk integrációja miatt érzett aggodalomból fakadóan. A gazdasági folyamatok és a média jelentős részének internetre költözésével, és különösen az interneten elérhető, korábban nem létező, személyes adatok gyűjtésén alapuló üzleti modellekkel működő szórakoztató, kommunikációs platformok és a közösségi média kialakulásával, valamint a tájékoztatásban egyre komolyabb szerepével elmondhatjuk, hogy a 2000-es években még csak egyszerű törzsvásárlói kártyarendszerekkel induló professzionális és pszichológiai eszköztárat is felvonultató marketing mára már a specializált applikációkkal és a tömeges adatgyűjtéssel maximálisan kiszolgáltatottá teszi a felhasználókat. A továbbra is jogi alapelvként megkövetelt tájékozott beleegyezés, mint kritérium „checkboxok" kipipálásával teljesítése pedig nem igazán vehető komolyan. A „Kis Testvér" gyakran sokkal szélesebb körben fér hozzá a magánszemélyek privátszférájához, mint a titkosszolgálatok valaha, és a gyűjtött információkat pedig egy globális információbróker iparág értékesíti, a maximális értékesítési hatékonyság és a fogyasztói viselkedés befolyásolása érdekében.

Ennek a közegnek a jogi szabályozási keretei is egyre összetettebbek, értelmezhető technikai (specifikációk, szabványok, üzemeltetési rendek – ezek átszivárgása a jogba egyre jelentősebb, lásd NIST 800-53A[4] szabvány szerepe a magyar jogban[5]),

---

4 A NIST 800-53A szabvány az USA szövetségi kormányzati szervezeteire nézve kötelező kiberbiztonsági szabvány, szabadon elérhető, így világszerte sokan tekintik irányadónak: National Institute of Standards and Technology: *Assessing Security and Privacy Controls in Information Systems and Organizations.* NIST Special Publication 800-53A, Revision 5, U.S. Department of Commerce, 2022. jan. https://csrc.nist.gov/pubs/sp/800/53/a/r5/final.

5 *A kiberbiztonsági audit lefolytatásának rendjéről és a kiberbiztonsági audit legmagasabb díjáról szóló* 1/2025. (I. 31.) SZTFH rendelet, 5. melléklet: „1.1.1. Az audit módszertan a NIST Special Publication 800-53A Revision 5 dokumentum alapján került kialakításra."

általános jogági (alapjogok, adatvédelem, nemzetközi jog, szerzői jog, kereskedelmi/média szabályozás, büntetőjog) és különös (EU: NIS2, CER, CRA, DMA,[6] DSA,[7] adatrendeletek,[8] nemzeti: Kibertv.[9]) szinteken, amelyek között jelentős eltérések lehetnek az egyes országok közt, ami a joghatóságokon bőven túlnyúló internetes szolgáltatásoknak nem minden esetben tud igazán hatékony és kikényszeríthető kereteket biztosítani. Jogi oldalról is értékelhető a már említett multipoláris versengés, ami a kibertéri folyamatok nemzetközi szabályozási hátterének viszonylagos szabályozatlansága mellett a szintén már felhozott exportkorlátozási szabályokban is megnyilvánul. Nem szabad elmenni amellett sem, hogy egyelőre nem megoldott kérdés az sem, hogy milyen – jogállami megközelítésben értelmezhető – módszerekkel lesznek kezelhetők a hibrid fenyegetések körében

6 Európai Parlament és a Tanács: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály), *Eur-Lex*, 2022. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022R1925.

7 Európai Parlament és a Tanács: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet), *Eur-Lex*, 2022. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022R2065.

8 Európai Parlament és a Tanács: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatrendelet), *Eur-Lex*, 2023. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32023R2854 (adatrendelet); Európai Parlament és a Tanács: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete (2022. május 30.) az európai adatkormányzásról (adatkormányzási rendelet), *Eur-Lex*, 2022. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022R868.

9 Magyarország. 2024. évi LXIX. törvény Magyarország kiberbiztonságáról, *Magyar Közlöny*, 2024.

jelentkező információs műveletek és dezinformációs kampányok,[10] amelyek súlyos biztonsági fenyegetést jelenthetnek akár demokratikus folyamatok, pl. választások megzavarásával, akár összehangolt fellépést igénylő járványügyi intézkedések hitelességének megkérdőjelezésével.

Az alábbiakban a jelen tanulmányban használt katonai műveletervezésben tipikusan alkalmazott elemzési PMESII-PT módszertan ismertetését és alkalmazásának indoklását követően, az információs és kommunikációs közeg, vagy kicsit korszerűbben, a digitális technológiák tervezésének, fejlesztésének, beszerzésének és főleg alkalmazásának főbb kockázatait szeretném katalogizálni a választott elemző modell felhasználásával, mindegyik aspektusnál a releváns jogi vonatkozások említésével.[11] Ezután kifejezetten a digitális technológiák egyes ismert gyengeségeit szeretném röviden elemezni – ahol ez releváns, az ezekre adott jogi válaszokkal, amelyek hatékonyságára is kitérek. Ezeknek a folyamatoknak a kordában tartására az EU a digitális korszak korszerű szabályozási kereteinek kialakítását a személyes adatok védelmét szavatolni hivatott GDPR-rendelettel[12]

---

10 Ezekhez lásd pl. Vikman László: Az online dezinformáció jogi kezelésének nemzetközi mintái az internet és az online média szabályozásában, *In Medias Res,* 2024/2. 198–212. https://doi.org/10.59851/imr.13.2.13.

11 További alternatívák a fenyegetések modellezésére: Buzan, Barry, Waever Ole, and Jaap de Wilde: *Security: A New Framework for Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.; Dunkerley, Mark: *Resilient Cybersecurity: Reconstruct Your Defense Strategy in an Evolving Cyber World,* Birmingham, Packt, 2024.; Housen-Couriel, Deborah: Cybersecurity and National Security: Integrating New Challenges, In: Balleste, Roy, Doucet, Gilles, and Hanlon, Michelle L.D. (eds.): *A Research Agenda for Cybersecurity Law and Policy*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2025. https://doi.org/10.4337/9781803929194.

12 Európai Parlament és a Tanács: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről (általános adat-

kezdte meg, amit egy teljes rendeleti és irányelvi generációváltás követett, amelyek implementációja fontos tagállami feladat. Ezeknek a szabályozóknak az felsorolásával, és az aktuális hazai legfontosabb stratégiai szintű teendőkkel kapcsolatos gondolatokkal kívánom zárni az áttekintést.

1. Módszertan: a PMESII-PT modell és példák kiberbiztonsági fenyegetettségről szóló átfogó jelentésekre, elemzésekre

A PMESII-PT analízis[13] egy stratégiai helyzetértékelésben alkalmazott, komprehenzív elemző megközelítés, nevét a módszerben vizsgált tényezők kezdőbetűiből megalkotva kapta: Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, valamint a kiegészítő további két elem: Physical, Time. Jelentőségét katonai közegben annak köszönheti, hogy a NATO átfogó összhaderőnemi műveletttervezési módszertana, a COPD[14]

védelmi rendelet), *Eur-Lex*, 2016. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32016R0679.

13 A módszertan bővebb kifejtéséhez lásd pl. Jurevicius, Ovidijus, PMESII-PT Explained, *Strategic Management Insight*, 2024. ápr. 8. https://strategicmanagementinsight.com/tools/pmesii-pt/.; Ducote, Brian M.: *Challenging the Application of PMESII-PT in a Complex Environment. School of Advanced Military Studies,* United States Army Command and General Staff College, 2010. https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA523040.pdf; The U.S. Army Engineer Research and Development Center (ERDC): *Analysis of Operational Data*, 2015. https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA624478.pdf.

14 A COPD fejlődéséhez és tartalmához lásd részletesen: Fazekas Ferenc: A NATO átfogó műveletttervezési útmutatójának evolúciója, *Hadtudomány,* 2022/4. 45–61. https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.4.45.; Allied Command Operations*: Comprehensive Operations Planning Directive: COPD Interim V2.0. SHAPE*, 2013. okt. 4. https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9.

(Comprehensive Operations Planning Directive) és az USA műveletтervezési doktrínája[15] is alkalmazza egy konkrét tervezési folyamat elején egy válsághelyzet vagy konfliktus műveleti területének, állami vagy nem állami szereplőjének részletes értékelésére.

Ez a komplex szemlélet a katonai közegen kívül is alkalmassá teszi ezt az elemzői módszert arra, hogy részletes képet adjon jelentős egymásrautaltságot, interdependenciákat is magában hordozó helyzetekről, rendszerekről. Emiatt, mint stratégia-alkotási segédeszköz, alkalmas lehet rendszerezni azokat a fenyegetéseket, amelyeknek listába rendezését időnként az aktuális trendek, tipikus előfordulások, vagy adott esetben sajátos érdekek alakítják. A PMESII modellben a jogi értékelést jellemzően a Social kategóriában szokták elvégezni,[16] én mindegyik elem kapcsán igyekszem majd megvilágítani a legfontosabb jogi kérdéseket is.

Jelen tanulmányban a modell szerinti elemzést a következő fejezetben a 21. századi digitális technológiai környezetre és kiberbiztonsági kihívásaira kívánom elvégezni, kifejezetten állami szemszögből, a gyakorlatból ugyan ismert, de absztrakt fenyegetésekkel. Tekintsük át röviden, hogy az egyes elemzési fókuszpontokban – katonai közegben – milyen jelenségeket kell azonosítani:

- Politikai: az értékelt szereplő ellenséges vagy baráti attitűdje, a hatalmi központok, a kormányzás típusa, annak hatékonysága és legitimációja, legfontosabb befolyásos politikai csoportok;

15 Nyilvánosan elérhető verzió: Joint Chiefs of Staff: *Joint Publication 5-0: Joint Planning*, 2017. jún. 16. https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp5_0_20171606.pdf.

16 A műveletтervezés jogi feladataihoz lásd: Vikman László: A műveletтervezés jogi feladatai, *Honvédségi Szemle,* 2021/2. 44–56. https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.4.

- Katonai: az erők/képességek jellege, állami és nem állami kategóriában, esetleges nemfegyveres kombattánsok, nemkatonai fegyveresek, a katonai funkciók jellemzői (vezetés, manőver, információs hadviselés);
- Gazdasági: gazdasági sokszínűség, fontos iparágak, a foglalkoztatottság szintje, a gazdasági aktivitás legalitása, illegális aktivitás jellege, a pénzügyek fejlettsége;
- Szociális: demográfiai összetétel, szociális volatilitás, képzettségi szint, etnikai összetétel, vallási sokszínűség, lakosság mobilitása, közös nyelvek, bűnözés, emberi jogok érvényesülése;
- Információs: média (internet, TV, rádió, print, telefon, posta, szóbeszéd), információs hadviselés (kibertérben pl. a dezinformáció, deep fake egyik oldalról, a médiafelügyelet és annak hatékonysága másik oldalról), információszerzés lehetőségei (OSINT, social engineering, hackertevékenység), információmenedzsment (adatok védelme, ennek fejlettsége);
- Infrastruktúra: fejlettség, reziliencia, beépítettség, városi területek, közművek, energiaellátás és ezek szintje, szállítási architektúra (műhold, mobil, vezetékes);
- Fizikai környezet: az adott földrajzi terep és ennek hatásai, a jelentkező természeti veszélyek (áradás, földrengés, erdőtüzek, viharok), klíma, időjárás (hőmérséklet, csapadék);
- Időtényező: talán a legabsztraktabb, de mégis igen jelentős értékelési szempont, ide kell érteni a rendelkezésre álló időt a megszerzett ismeretek vonatkozásában a műveleti területről (kevés-sok), ami utalhat az értékelés pontosságára, információk rendelkezésre állásának szintjére, az ellenérdekeltek időérzékenysége, illetve az időtényező taktikai kihasználása (kibertérben pl. a Zero Day sebezhetőségek), az adott műveleti tér kiszámíthatósága, az események előreláthatósága, tervezhetősége, végül egyes kulcsdátumok, időperiódusok, események (pl. egy online fogadásokkal foglalkozó szolgáltatás esetén egy futball-vb).

Annak alátámasztására, hogy a kibertéri fenyegetések stratégiai megközelítésében hozhat új szemléletet más elemzési modellek alkalmazása, nézzük, hogyan épülnek fel más, mértékadónak tekinthető fenyegetéselemzések.

Az ENISA[17] Threat Landscape 2024 című stratégiai dokumentum[18] 7 fő fenyegetési formát (ransomware, malware, social engineering, adatok elleni fenyegetések, DOS-támadások, információ manipulációk, ellátási láncok elleneni támadások) és 4 fő fenyegetési vektor kategóriát (állami szereplők, szervezett bűnözők és hackerek, üzleti/magánszektorbeli támadók, hacktivisták) sorol fel. A 2025-ben kiadott következő jelentés[19] már más felosztásban, megváltozott metodológiát használt, így az összehasonlítás nem teljesen lehetséges, de fő kulcs trendként a következő öt területet jelölte meg: phishing támadások; az igénybe vett szolgáltatásokon keresztüli, ellátási lánc jellegű támadások; a mobileszközök mint célpontok; a szervezett bűnözői csoportok, hacktivisták és állami-szereplők közötti határvonalak elmosódása; végül az MI egyre fokozódó használata.

A Sophos[20] 2024-es fenyegetettség jelentésének[21] vezetői összefoglalójában is első helyen a zsarolóvírusok szerepelnek, ezt követik az adatlopás, a malware-ek, a védtelen, nem megfelelően

17 Az Európai Unió kiberbiztonsági ügynöksége. Ld. European Union Agency for Cybersecurity: *ENISA*, https://enisa.europa.eu/.

18 European Union Agency for Cybersecurity: *ENISA Threat Landscape 2024*, 2024. okt. https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/2024-11/ENISA%20Threat%20Landscape%202024_0.pdf.

19 European Union Agency for Cybersecurity: *ENISA Threat Landscape 2025*, 2025. okt. https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/2026-01/ENISA%20Threat%20Landscape%202025_v1.2.pdf.

20 Globális kiberbiztonsági szolgáltató cég. Ld. Sophos: *Sophos Company Profile*, https://www.sophos.com/en-us/company.

21 Sophos: *2024 Sophos Threat Report*, 2024. https://www.sophos.com/en-us/content/security-threat-report.

menedzselt vagy már nem támogatott technikai eszközökből származó sérülékenységek szervezett bűnözők által kihasználása, a visszaélések az egyes hardvereszközöket meghajtó ún. driver-programok rosszindulatú módosításával, az egyre szofisztikáltabb e-mail-támadások, végül a kifejezetten mobilfelhasználókat célzó közösségi médiát és social engineering-et kombináló, egyes esetekben kriptovaluta-pénztárcákat célzó támadások. A jelentés 2025-ös kiadása[22] szerint már a távolról vezérelt ransomware támadások, social engineering (pl. Teams-en keresztül - vishing), multi-faktoros azonosítási adatok elleni phishing, MI használata (pl. phishing üzenetekhez), rosszindulatú QR-kódok használata (quishing), rosszindulatú hirdetések és SEO-mérgezés, védelemi beállításokat célzó EDR-gyilkos kódok használata jelentette a legtöbb problémát.

Ha az Europol[23] 2024-es, internetes szervezett bűnözésre fókuszáló értékelését[24] nézzük meg, itt ismét más hangsúlyok jelentősek. Öt fő jelenségcsoportot emeltek ki, az első a kriptovaluták és dark web növekvő jelentősége a kiberbűnözésben, a ransomware és malware támadások, kiskorúak szexuális kizsákmányolása (amiben növekvő szerepe van az MI felhasználásának), az online és fizetési rendszerekkel elkövetett visszaélések (idértve a phishing-et, az account-lopást, a befektetési és romantikus csalásokat, az ATM-ek támadását, az online visszaéléseket és a pénzmosást), végül a jövőben várható trendeket, mint pl. diszruptív technológiák felhasználásával összefüggő bűncse-

22 Sophos: *2025 Sophos Threat Report*, 2025. https://www.sophos.com/en-us/blog/the-sophos-annual-threat-report-cybercrime-on-main-street-2025#_Toc192600932.

23 Az EUROPOL az EU belső rendészeti koordinációért felelős szervezete. Ld. Europol. https://www.europol.europa.eu/.

24 Europol: *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024,* 2024. https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2024.

lekményeket, de ideértve az MI rossz szándékú alkalmazását, a szervezett bűnözés szolgáltatási szintek szerinti tagolódását (ransomware-as-a-service), a pénzügyi rendszerek fokozott védelmét, a tiltott tartalmak szűrését, stb. A 2025-ös jelentés[25] bevezetője szintén öt fő témát emelt ki, ebben adatlopás jelentősége, a kiberbűnözők változatos eszköztára – kiemelve a social engineering-et –, az MI, és különösen az LLM-ek növekvő használata, a támadásokhoz hozzáférést szolgáltatásként nyújtók (Initial Access Broker) szerepének növekedése, és a megszerzett adatokkal kereskedők egyre szélesebb tevékenysége szerepelt fő trendként.

Fentiek alapján két fontos következtetés mindenképpen levonható. Elsőként természetes, hogy minden, elemzést végző szervezet saját perspektívából, küldetéséhez, feladatrendszeréhez illeszkedően határozza meg a vizsgálat fókuszát, témáit, ezeket gyakran dominálják az éppen aktuális, divatos trendek és témák. Ezekhez igazítva prezentálják aztán az eredményeiket is, időnként toplistás megközelítésben, a figyelem megragadására koncentrálva, ezért bármely elemzés kritika nélküli átvétele semmilyen szervezet számára nem javasolt, a saját szempontok szerint elvégzett analízist a saját stratégia felépítése előtt nem lehet elhagyni. A második konzekvencia, hogy a kiberbiztonsági szféra, természetéből fakadóan műszaki-technikai szemlélet, nyelvezet és kultúra által dominált, az azonosított jelenségek, ezek leírása is gyakran a technológiai részletekre koncentrál, politikai vagy stratégiai szintű döntéshozatalt kevésbé képes közvetlenül informálni további interpretáció nélkül.

Mindezek miatt – legalább gondolatkísérlet szintjén – nem hiábavaló egy a kockázatokat szélesebb társadalmi kontextusban értékelő elemzési megközelítés elvégzése a következő fejezet-

25 Europol: *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2025,* 2025. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Steal-deal-repeat-IOCTA_2025.pdf.

ben, amire egy jó példa lehet a PMESII-PT modell. A tényezők kifejtésében a terjedelmi korlátok miatt is inkább néhány kiemelt, akár már a fentiekben már említett témakörre koncentrálok, azok jogi vonatkozásait is megemlítve, de szándékom szerint ezeket kicsit jobban, másképpen csoportosítva, rendezve kidomboríthatóak a fenyegetések által befolyásolt össztársadalmi érdekek, amelyek a jogalkotás, jogalkalmazás szintjén is jelentős feladatokat jelentenek már most is.[26]

2. Politikai sík

A teljes kibertér működése, tartalma és felhasználói felett nincs egyetlen, igazán szuverén hatalom. Egyes domainjei és szegmensei felett, jobban kontrollált és körülhatárolt hálózatok felett tudnak kialakítani állami szereplők viszonylagos fennhatóságot, de ennek szintjét magasabbra tolni exponenciálisan növekvő költségekkel és restriktív szabályozással lehetséges, és a totalitás sem garantálható.

---

26 A kiberbiztonsági témák védelmi-biztonsági és különösen katonai megközelítéséhez lásd még: Kowalik, Janusz S., Gorski, Janusz, and Anatoly Sachenko: *Cyberspace Security and Defense: Research Issues*, Cham, Springer, 2005.; Brantly, Aaron Franklin: *The Decision to Attack: Military and Intelligence Cyber Decision-Making*, Athens, The University of Georgia Press, 2016.; Buchanan, Ben and Imbrie, Andrew: *The New Fire: War, Peace and Democracy in the Age of AI,* Cambridge, MIT Press, 2022.; Tan, Chang: *Cyberwarfare for Evasive Cyber Tactics*, Delhi, Orange Education Pvt Ltd, 2024.; Liljefors, Max, Noll, Gregor, and Daniel Steuer (eds.): *War and Algorithm*, London, Rowman & Littlefield, 2019.; Benson, Vladlena, and McAlaney, John (eds.): *Cyber Influence and Cognitive Threats,* London, Academic Press, 2020.; Morag, Nadav*: Comparative Homeland Security*, Hoboken, Wiley, 2011.

Globálisan a legkomolyabb problémát a nemzetközileg elfogadott nemzetközi jogi és etikai keretek hiánya okozza. A számítógépes bűnözés elleni nemzetközi küzdelem fontos kezdőpontjának tekintett Budapesti Egyezmény óta átfogó, specifikus szabályozás nem született. A NATO-EU országok tipikus álláspontja a hatályos nemzetközi jogi és humanitárius jog alapként és háttérként kezelése,[27] Oroszország, Kína és Irán, és a hozzájuk igazodó országok megközelítése ezt nem elismerve, az ENSZ keretei közt egy teljesen új jogi rezsim, „lex specialis" egyezményi környezet kialakítása lenne, ami bár évek óta folyamatban van,[28] de sok eredménnyel középtávon sem kecsegtet. Érdekesek és a kibertérben játszott szerepük miatt nem elhanyagolható jelentőségűek azok a kezdeményezések, amelyek a techszektor szereplőihez köthetők, és szintén egyfajta közös nevező megteremtését célozzák.

A büntetőjog vonatkozásában akár a nemzeti büntető törvénykönyvek további harmonizálásával és a szintén az ENSZ keretei között 2024 végére elkészült új kiberbűnözés elleni

---

27 Hadijogi és humanitárius jogi szempontból ennek egyfajta összefoglalója a Tallinn 2.0 kézikönyv (Schmitt, Michael N. (ed.): *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017. https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/), de emellett fontos iránymutatást ad az államok kibertérre vonatkozó nemzetközi jogi értékésére az elmúlt időszakban kiadott ún. nemzeti álláspontok különböző formákban való közzététele (amivel hazánk egyelőre még adós maradt): NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence: Common and National Positions on International Law in Cyberspace, *Cyber Law Toolkit*, https://cyberlaw.ccdcoe.org/wiki/Category:Common_and_national_positions.

28 United Nations Office for Disarmament Affairs: Open-ended Working Group on Security of and in the Use of Information and Communications Technologies 2021–2025, *Meetings.unoda.org*, https://meetings.unoda.org/open-ended-working-group-on-information-and-communication-technologies-2021.

egyezmény[29] széles körű ratifikációja is alkalmas lenne előrelépést elérni, amit már a Budapesti Cybercrime Egyezmény[30] elkezdett, de a 2001-es elfogadása óta bizonyos vonatkozásaiban már bizonyosan meghaladottá vált, hiszen sem a mesterséges intelligencia, sem a közösségi média, sem a deepfake-technológiák nem voltak akkor még meghatározók.

A nemzetközi jog területén a jelenlegi multipolaritás felé mozduló nemzetközi környezetben és különösen a folyamatban lévő orosz–ukrán háború alatt nem várható lényegi előrelépés, mivel az anyagi érdekek mentén motivált szervezett bűnözés és az állami érdekeket kiszolgáló kibertámadások nagyon gyakran össze is kapcsolódnak, határaik elmosódnak. Mindenesetre hosszabb távon szükséges lenne arra – némi redukcionista szarkazmussal –, hogy például egy egyfajta szokásjogi, meglévő nemzetközi normákat értelmező kompendiumon[31] és a Nemzetközi Jogi Bizottság államfelelősség-koncepcióján (ARSIWA)[32] túl

29 A Hanoiban véglegesített szöveg hatálybalépéséhez 40 nemzet ratifikációja kellene, egyelőre egyetlen állam sem szerepel az ENSZ listáján: United Nations Office on Drugs and Crime: United Nations Convention against Cybercrime, *Unodc.org*, https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/convention/home.html.

30 Az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt *Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről szóló* 2004. évi LXXIX. törvény.

31 A már említett Tallinn Manual például, de már a szintén drasztikusan fejlődő űrjogra is léteznek ilyen projektek, pl. az ENSZ UNOOSA gyűjteménye: United Nations Office for Outer Space Affairs: Compendium of National Space Legislation, *Unoosa.org,* https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nlbcompendium.html.

32 International Law Commission: *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts,* United Nations, 2001. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf. Részleteit lásd pl. Kajtár Gábor: Szükséghelyzet vagy önvédelem? Vitatott jogalapok a terrorizmus elleni „háborúban", *Jog–Állam–Politika,* 2016/2. 57–74. https://epa.

más és stabilabb kapaszkodó, és világszerte elfogadott, követett és adott esetben kikényszeríthető minimumstandard is legyen annak megítélésére, hogy mi számít tilosnak a nemzetközi jogban.

A kibertér mellett ugyanígy nincsenek globálisan egységes vezérelv-egyezmények a diszruptív technológiákra vonatkozóan, mint amilyen az MI[33] vagy a kvantumszámítás, pedig az ezekhez való hozzáférés, alkalmazási kereteik, kereskedelmük várhatóan alapvetően formálja majd a jelen évszázadot.

Politikai síkon szintén egyre erősödő jelentősége van a digitális térben, a big data-elemzéseken alapuló és különösen az MI felhasználásával megnövelt hatékonyságú propagandának, információs műveleteknek, amelynek alkalmazásában állami és nem állami szereplők egyaránt kiveszik a részüket.[34] A szintén növekvő, digitális eszközöknek való mindennapi kiszolgáltatottság emeli a megfigyelés, és adott esetben a cenzúra esélyeit is,

---

oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_057-074.pdf.

33 Az MI szabályozás dilemmáihoz pl. Rodgers, Caellin M., Ellingson, Sally R., and Parag Chatterjee: Open Data and Transparency in Artificial Intelligence and Machine Learning: A New Era of Research, *ResearchGate,* 2023. www.researchgate.net/publication/369989534_Open_Data_and_transparency_in_artificial_intelligence_and_machine_learning_A_new_era_of_research; Erdélyi, Olivia J., and Goldsmith, Judy: Regulating Artificial Intelligence: Proposal for a Global Solution, *arXiv*, 2020. https://arxiv.org/abs/2005.11072.; Hacker, Philipp, Engel, Andreas, and Mauer, Marco: Regulating ChatGPT and Other Large Generative AI Models, *arXiv*, 2023. https://arxiv.org/abs/2302.02337.; Hacker, Philipp: AI Regulation in Europe: From the AI Act to Future Regulatory Challenges, *arXiv*, 2023. https://arxiv.org/abs/2310.04072.

34 Lásd pl. Dobák Imre – Kenedli Tamás: Információszerzési tendenciák és kihívások a kibertérben rejlő lehetőségek és a mesterséges intelligencia, In: Farkas Ádám, Kelemen Roland és Vikman László (szerk.): *Kibertéri műveletek és ellenálló képesség: A kibertéri műveletek egyes állami és jogi kérdései*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2024. 143–188.

amelyek kapcsán – gazdasági érdekekből akár – fejlett demokráciákból származó vállalkozások kompromisszumokra is képesek lehetnek az emberi jogok érvényesülése vonatkozásában.

3. Képességek

Katonai közegben ez a pont elsősorban a fegyveres erők leírására szolgál, az IKT-közeg vonatkozásában itt elsősorban a kiberbiztonságért felelős állami intézményrendszert, és az EU-ban a NIS2 irányelv és az egyes nemzetek jogharmonizációján keresztül a nemzeti szabályok által megkövetelt szervezeti védelmi intézkedéseket lehet itt felsorolni. Jellemző állami megközelítés a kiberbiztonság állami felügyletére, hogy valamely (technikai jellegű) nemzetbiztonsági szolgálat, vagy egy szakosított szerv kerül felelősként kijelölésre, és az is, hogy a kormányzati szintű koordinációt a kibertér kapcsán érintett hatóságok összekapcsolására egy koordinációs mechanizmus, platform valósítja meg. Konkrét állam értékelésénél mindenképpen értékelni kell a kiberbiztonságért, a kibertér biztonságáért és még bővebben, az információs tér biztonságáért felelős hatóságok – jogállami keretek között maradó, az alapjogokat tiszteletben tartó – megfelelő és hatékony jogköreit, a közöttük kritikus jelentőségű együttműködés csatornáit és formáit és törekvéseik összkormányzati koordinációját, hogy a szervezetek ne egymással versengjenek erőforrásokért és figyelemért, hanem a kitűzött közös cél megvalósításán dolgozzanak.

Ismert probléma, hogy a kiterjesztett személyi hatály alá tartozó szervezeti kör önmagában egy szabályozási intézkedéstől még nem bővítette feltétlenül a rendelkezésre álló szakemberei körét, és ruházott be jelentős mértékben a kiberbiztonságba. Igaz ez ugyanúgy az állami szférára (amely a NIS2-vel került bele általánosan európai szinten a védett körbe, bár hazánkban már

korábban is ide tartozott), mint a számos kritikus infrastruktúrát üzemeltető szervezetre, amelyek gyakran elavult, már nem támogatott hardver- és szoftvereszközökkel működő, ún. legacy rendszereket működtetnek, amelyektől adott esetben fogyasztók tömegeinek energiaellátása is függhet.

A képesség kategóriájában kell említeni a felhasználók gyakran említett kiberhigiéniai felkészültségének hiányosságait is,[35] amit racionálisan azért össze kell mérni azzal a növekvő komplexitással is, amit a növekvő digitalizáció hoz magával (számtalan, növekvő bonyolultságú jelszó, egyre több applikáció, egyre kevesebb „analóg" eszköz, gyakran változó felhasználói felületek, stb.), amelyek szintén hordozhatnak magukban akár a tervezésből fakadó, akár a nem megfelelő paraméterezésből/konfigurálásból származó sérülékenységeket (pl. IoT-eszközök biztonsági rései).

4. Gazdasági sík

Ebben a dimenzióban a már bevezetőben említett, és az államok szempontjából is talán egyre inkább nyomasztó techszektor-fölény az első tényező, amit kockázatként azonosíthatunk. A legnagyobb vállalatoknak otthont adó és hagyományosan a szabadpiacot favorizáló Egyesült Államokban hosszú ideje nem jelennek meg olyan fontos területeken sem szövetségi szintű szabályozások, mint a személyes adatok védelme, az általános kiber-

35 Ehhez lásd pl. Dobák Imre – Babos Sándor: A biztonságtudatosítás lehetőségei a 21. századi platformok fényében, *Nemzetbiztonsági Szemle,* 2021/4. 18–34. https://doi.org/10.32561/nsz.2021.4.2.; Palicz Tamás, et al.: Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei, *Belügyi Szemle,* 2022/2. 395–418. https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.11.

biztonság, vagy akár az online platformok és közösségi média tartalomszabályozása, legfeljebb tagállami szintű törvényekről és egyes részterületekre vonatkozó kezdeményezésekről lehet beszélni. Az EU-ban globális értelemben meghatározó ilyen cégek csak telephelyeket üzemeltetnek, de nem elsősorban honosak, ezen keresztül érvényesül – legalábbis az EU területén nyújtott szolgáltatásaik vonatkozásában – a közösségi jog, ami az IKT-szféra területén a GDPR-tól kezdve egy teljes generációváltáson és a szabályozás spektrumát tekintve meglehetős horizontális bővülésen is keresztülment az elmúlt időszakban (pl. MI rendelet,[36] DSA, CSA, NIS2, CER, DORA[37] rendelet, kiberreziliencia és kiberszolidaritás[38] szabályai).

A techszektor leginkább sikeres cégeire a kezdeti szakaszban különösen jellemző a nagy sebességű termékfejlesztés, ahol a meglévő és hagyományos jogi keretek tiszteletben tartása nem mindig játszik elsődleges szerepet, különösen igaz ez a személyes adatok kezelésére és a szerzői jogokra. A „move fast and break things" megközelítés, a rövid termékciklusok az IKT termékek vonatkozásában mind a hardverek, mind a szoftverek esetében

36 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet).

37 Az Európai Parlament és a Tanács 2022/2554 rendelete a pénzügyi ágazat digitális működési rezilienciájáról, valamint az 1060/2009/EK, a 648/2012/EU, a 600/2014/EU, a 909/2014/EU és az (EU) 2016/1011 rendelet módosításáról (DORA).

38 Az Európai Parlament és a Tanács 2025/38 rendelete a kiberfenyegetések és -események észlelése, valamint az azokra való felkészülés és reagálás érdekében az Unión belüli szolidaritás és képességek megerősítését célzó intézkedések meghatározásáról, és az (EU) 2021/694 rendelet módosításáról (a kiberszolidaritásról szóló rendelet).

jellemző, aminek következménye a nem megfelelő előzetes tesztelés, és általában nem a termékfelelősség vagy a biztonsági szempontok, hanem a minél gyorsabb piacra kerülés a fő. A félig befejezett termékek utólagos javítócsomagokkal foltozása, vagy éppen a korábbi generációk biztonsági támogatásának néhány éven belüli megszüntetése komoly problémát okoz, még olyan felhasználóknak is, akik telepíteni szokták a frissítéseket. A következő időszak egyik kulcskérdése az EU-ban, hogy a tanúsítási rendszerek és a kiberreziliencia-szabályozás milyen fejlődést hoz.[39]

Szabályozási szempontból a termékfejlesztés olyan vonatkozásokban is problémát okoz az államoknak, hogy az egyre újabb szolgáltatások és megoldások egyre több hagyományos intézmény alapjait kérdőjelezik meg, és további kontrollvesztéshez vezetnek. Ha a kriptovaluták és a hozzájuk kapcsolódó piac fejlődését vesszük, valamint ezek szerepét a szervezett bűnözésből szerzett bevételek tisztára mosásában, nyilvánvalóvá válik, hogy ezek össztársadalmi hasznossága legalábbis vegyes megítélésű lehet.

Szerzői jog oldaláról okoz gondot a MI-fejlesztésekhez felhasznált alapadatok eredetének tisztázottsága, az eredeti szerzők jogainak tiszteletben tartása és a generált eredmények megítélése is, nem is beszélve ezeknek az eszközöknek az akadémiai közegre gyakorolt hatásáról a művek eredetiségét illetően, és az ezekre a rendszerekre még meglehetősen gyakran jellemző, utólag lekövethetetlen belső működéséről, illetve „hallucinációiról". Az MI-rendszerekbe betáplált, biztonsági szempontból érzékeny műszaki és személyes adatok kezelése, valamint az ezekre

39 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/881 redelete az ENISA-ról (az Európai Uniós Kiberbiztonsági Ügynökségről) és az információs és kommunikációs technológiák kiberbiztonsági tanúsításáról, valamint az 526/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről (kiberbiztonsági jogszabály, CSA).

a megoldásokra való jelentős mértékű hagyatkozás komoly kockázatokat hordoz egyelőre magában, de a töretlen fejlődésre törekvést és globális versenyt egyelőre nem hűtik megfelelően az etikai és jogi aggályok.

A gazdasági szférát érinti elsősorban a politikai multipolaritásból eredő és bizonyos vonatkozásban high-tech hidegháborúnak is tekinthető az egyre szélesebb körű exportkorlátozási és büntetővám-kivetési gyakorlat, ami elsősorban a magasan fejlett, MI-fejlesztéshez és kvantumszámításhoz kapcsolódó félvezető technológiákra, és az ezeken futó szoftvermegoldásokra terjed ki, de ezek mögött közvetlenül egyre jelentősebb a hadiipari és az ún. kettős felhasználású technológiákra irányuló figyelem is, amelyeknek az egyre gyakrabban fellobbanó nyílt fegyveres konfliktusokban is szerep jut.

5. Szociális sík

A modern IKT-közeg vitathatatlanul követlen hatással van arra, ahogy a társadalmak szerveződnek, az ideák, nézetek cserélődnek, a közbeszéd alakul. A digitiális forradalom vívmányai sajnos egyre többször igazoltan bizonyulnak hatékony eszköznek a társadalmi kohézió megbontására, visszaélésszerű alkalmazása a tisztán üzleti célú marketing mellett a kereső- és ajánló algoritmusok érzelemkiváltó hatására építésével súlyos mellékhatásokkal jár a csoportok és az egyén szintjén is.[40]

40 Ehhez lásd: Jahankhani, Hamid, et al.: *Strategy, Leadership, and AI in the Cyber Ecosystem: The Role of Digital Societies in Information Governance and Decision Making*, London, Academic Press, 2021.; Castells, Manuel: Informationalism, Networks, and the Network Society: A Theoretical Blueprint, In: Castells, Manuel (ed.): *The Network Society: A Cross-cultural Perspective*, Cheltenham, Edward Elgar UK, 2004. 3–45.

A társadalmi szint mellett az egyének mentálhigiénéje is súlyos veszélynek van kitéve, amikor egyes elszigetelődött személyek az interneten keresnek és találnak a saját világlátásukat erősítő tartalmakat és közösséget (nyúlüreg-hatás, echo-chamber effektus), ezzel relativizálva a társadalmi normától eltérő nézeteket. Az összeesküvés-elméletek növekvő népszerűsége, a szélsőséges csoportok egymásra találása, megszerveződése, vagy akár a magányos és bizonyos esetekben igen súlyos pszichológiai problémákkal küzdő személyek mind jelentős társadalmi kockázatokat hordozhatnak.

A személyes adatok tömeges gyűjtése az egyre több és fejlettebb szenzorral rendelkező eszközökön keresztül, aztán a begyűjtött felhasználói adatok profilozása, kereskedelmi és politikai célú felhasználása szintén komoly probléma. A hosszú szerződési feltételek, amelynek elfogadása nélkül az áhított szolgáltatások nem érhetők el, alkalmasak lehetnek a személyes adatkezelés központjában lévő hozzájárulás kiüresítésére.[41] Hogy mennyire reménytelen dolog egy internetre kikerült információ eltüntetése, azt jól szemlélteti, hogy természetesen már erre is kiterjedt iparág létezik, amelynek szolgáltatói vállalják, hogy az előfizető megbízottjaként törekszenek az érintett magánéletének fokozottabb védelmére.[42]

---

41 A személyes adatok védelmét a fejlesztés kezdetétől figyelembe vevő privacy-by-design szemlélet bővebb kifejtéséhez lásd: Danezis, George, et al.: Privacy and Data Protection by Design: From Policy to Engineering, *arXiv*, 2015. https://arxiv.org/abs/1501.03726.

42 Az adatbrókerek működésének lehetséges kockázataira hívja fel a figyelmet az amerikai Legfelsőbb Bíróság előtti vita, amelyben a brókercég egy 2020-as New Jerseyben hozott törvény alkotmányosságát vitatja. A törvény lehetőséget ad bizonyos védett csoportoknak (elsősorban az igazságszolgáltatásban dolgozóknak), hogy bepereljék a brókert, ha kérés ellenére sem távolítja el személyes adataikat a nyilvánosság elől, illetve az adatbázisaiból. A törvény megalkotásához egy rendőr gyermekének megölése miatt került

A PMESII modell a szociális szinten elemzi az általános jogi környezetet, így itt meg kell jegyezni, hogy természetesen érdemes lenne a jog „klasszikus" területein is végiggondolni, hogy mit tehetnénk az IKT-technológiák biztonságiminőség-ellenőrzése, terméktámogatása és -fejlesztése színvonalának emelése érdekében (ennek a már meglévő, konkrét specifikus EU-szintű szabályozási lépéseit lásd az Infrastruktúra elemzésénél). A szoftvertermékek kellékszavatosságának hagyományosan felelősségkizáró/minimalizáló megközelítése helyett egy magasabb szintű és a felhasználói érdekeket jobban figyelembe vevő szabályozás, vagy a szerzői jog egyes megkötéseinek átgondolása (kódvisszafejtés nemcsak az interoperabilitás, hanem akár biztonsági szempontok mentén is?) szintén segíthetne egy reziliensebb digitális környezet kiépítésében.

6. Információs tér

A hagyományos lineáris médiaszolgáltatásokat, amelyekre az évszázados hagyományokkal rendelkező szabályozási modelleket építettük fel (központi jogi elemei, többek közt a cenzúra tilalma, szólásszabadság, sajtószabadság, médiaigazgatás), az internet és a mobilkommunikáció kombinációján alapuló hírportálok és közösségi oldalak lassan teljesen kiszorítják. Az ezek hátterében álló felelősségi szabályok viszont korántsem olyan kezelhetők (lásd USA, Section 230),[43] hogy a tömeges adatfeldolgozás, az

sor. Részletesen lásd: Riley, Tonya: Cops Battle Data Brokers for Privacy in Constitutional Clash, *Bloomberg Law,* 2024. https://news.bloomberglaw.com/privacy-and-data-security/cops-battle-data-brokers-for-privacy-in-constitutional-clash.

43 Communications Decency Act 1996, Section 230: "No provider or user of an interactive computer service shall be treated as the publisher or speaker of any information provided by another information content provider."

ajánló algoritmusok (és ezek működésének átláthatósága) továbbá az MI fejlesztések által generált kockázatokra egységes, koherens és hatékony szabályozási válasz születhessen.

A digitális adatok feletti „szuverenitás" társadalmi és egyéni szinten is gyengül, az információáramlás feletti kontrollt a diskurzus kibertérbe és digitális közegbe költözésével a nemzetállamok nagyrészt elvesztették a – többnyire extraterritoriális hatállyal működő – techszektor óriásival szemben, amelyek képesek lehetnek akár a szabályozási folyamatok befolyásolására, de arra is, hogy költség-haszon elemzés keretében valójában működési kiadásként tekintsenek hatósági bírságokra, amennyiben a kétséges legalitású üzleti gyakorlat nagyobb növekedéssel, piaci részesedés szerzésével vagy nagyobb bevétellel kecsegtet. Az egyes országok kibertérben meghatározott joghatósági szabályai, a „digitális határok" definiálására szintén nem egységes és kisebb érdekérvényesítő képességgel rendelkező államok esetében kérdéses hatékonyságú. A felhőszolgáltatások, adatközpontok, gyorsító-tárolók, adattárházak valóságos működése nehezen kontrollálható, és a gyakorlatban elsősorban vélhetően az üzemeltető érdekeit szolgálják.

Nyers fordításban: Az interaktív számítógépes szolgáltatás nyújtója vagy felhasználója nem tekinthető más információtartalom-szolgáltató által nyújtott információk kiadójának vagy közlőjének. Ezzel a „csak" a közzétételhez platformot nyújtó szolgáltató mentesül a felelősség alól, ha nem ő készítette, szerkesztette az adott megkérdőjelezhető tartalmat. Ezt az immunitást az kezdi ki, hogy az ajánló algoritmusok gyakorlati hatása egyre inkább közelíti a szerkesztői tevékenységet, emiatt a Legfelsőbb Bíróság előtt már több eljárás is volt folyamatban, de egyelőre változatlan maradt a szabály, lásd pl: Quinn, Melissa: Supreme Court Leaves Section 230 Social Media Shield Intact for Now, *CBS News,* 2023. máj. 18. https://www.cbsnews.com/news/supreme-court-section-230-liability-shield-internet-companies/.

Az EU-ban egyre komolyabban vett platformszabályozás (pl. DSA, DMA, online terrorista tartalmak elleni fellépés[44]) fontos előrelépéseket hozott a közösségi térben, de a globális konszenzus nem csak a mulitpolaritás, a saját információs tér feletti kontroll megőrzése miatt valószínűtlen, de a legnagyobb szereplők maximális önjárósága miatt is. A platformok algoritmusai átláthatatlanok és manipulatív hatással lehetnek a közvéleményre, politikai döntésekre (pl. Facebook a választások alatt). A szintén már érintett „filter bubble" és „echo chamber" jelenségek rontják a nyilvános diskurzus minőségét, az információs tér objektív megbízhatóságát és tájékoztatási hitelességét.

7. Infrastruktúra

A korszerű számítástechnikai rendszerek működésének egyik alapvető gyengesége valóban az, hogy a tervezési hibák, túl gyors fejlesztési ciklusok, valamint a rendszerek egyre növekvő komplexitása együtt olyan sebezhetőségeket eredményeznek, amelyeket sem biztonsági, sem minőségbiztosítási folyamatok nem tudnak teljesen kiküszöbölni, és bár a biztonság szerepe nő, de továbbra sem az egyes számú prioritás, alapvetően függ a védeni kívánt infrastruktúra felett diszponálók ún. „kockázati éhségétől".[45]

A mai elektronikus információs rendszerek és hálózatok gyökerei az USA-ban, az 1950-es években a védelmi és az akadémiai szférából erednek (ARPA, Berkeley). Az információs

44 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/784 rendelete (2021. április 29.) az online terrorista tartalom terjesztésével szembeni fellépésről.

45 Hazánk szintjén ennek informált megközelítéséhez lásd pl. Kovács László – Krasznay Csaba: Digitális Mohács 3.0, *Hadtudomány,* 2024/3. 40–55. https://doi.org/10.17047/HADTUD.2024.34.3.40.

technológiák és a hálózatok világára jellemző felépítési modell az egymásra épülő réteges szerkezet (pl. TCP/IP protokoll), az egység erejét a leggyengébb része is képes meghatározni, kompromittálódásával a biztonságát veszélyeztetni, azaz a védekezőnek minden szinten biztosítania kell a naprakész állapotot, a támadóknak viszont továbbra is elegendő egyetlen hiba, legyen az emberi tényező vagy műszaki alapú.

A hibás vagy nem biztonságos protokollok,[46] az elavult vagy nem biztonságos kriptográfiai algoritmusok (amiket a kvantumszámítás réme már konkrétan fenyeget) és a még mindig meglévő implicit bizalom az architektúrában (amelyek úgy vannak tervezve, hogy a belső hálózat megbízható – és így ellentétesek a korszerűbb zero-trust szemlélettel), a kritikus rendszerek digitális függése, az adatok mozgásából, kezeléséből és tárolásából származó kockázatok napi szinten okoznak problémát. Szintén súlyos következményekkel jár, hogy egyre komplexebb, egymásra épülő rendszereket használunk, amelyekben kompatibilitási problémák, működésbeli időzítési hibák vagy a folyamatos méretbeli növekedésből származó skálázáshatósági zavarok fordulhatnak elő, nem is beszélve az erőforráshiány vagy üzemeltetési szempontok miatt ismert hibáktól hemzsegő legacy rendszerekről.

A gyors fejlesztési ciklusban alkalmazott ún. agilis fejlesztési módszertanok[47] (mint pl. a RAD – Rapid Application Development), elősegítik a gyors piacra jutást, de gyakran kompromisszumokat jelentenek a szoftver minősége és megbízha-

46 Sengupta, Binayak: Software Development: Past, Present, and Future, *EasyChair*, 2021. https://easychair.org/publications/paper/CG2Z; Gierlichs, Benedikt, et al.: Practical Secure Hardware Design for Embedded Systems, *Academia.edu*, 2014. https://www.academia.edu/9309374/Practical_Secure_Hardware_Design_for_Embedded_Systems.

47 Turk, Dan, France, Robert, and Rumpe, Bernhard: Limitations of Agile Software Processes, *arXiv*, 2014. https://arxiv.org/abs/1409.6600.

tósága terén, és nem alkalmasak összetett, esetleg hosszú távú projektek kezelésére, amelyekben idővel a felhasználás körülményei is változhatnak.[48] A fejlesztésben felmerülő esetleges komplikációkat tovább növeli az MI-megoldások alkalmazása kód írására, amely egy ponton túl már a fejlesztő számára is követhetetlenné válhat.[49]

Túl gyakran fordul elő, hogy új funkcionalitások és technológiák településnek korábban már törékenynek és sérülékenynek bizonyuló megoldásokra, és ezzel a biztonság és reziliencia szempontja sérülnek. Ebbe a közegbe érkezik meg egyre nagyobb jelentőséggel a mesterségesintelligencia-kutatások és a kvantumszámítás számos eredménye.

Mindezekkel a negatív tendenciákkal szemben szerencsére szembeállítható a kiberbiztonsági ipar néhány fontos fejlődési trendje, amely a regulatív és financiális ösztönzők megfelelő kalibrálása esetén, széles körben elterjedve komoly biztonságiszínvonal-emelkedést hozhatnak. Ilyenek a zero trust, security by design, privacy by default, privacy by design, DevSecOps és más módszertanok,[50] fejlesztői megközelítések, amelyek kiterjedt alkalmazása egyelőre túlzottan idő- és erőforrásigényes, ezért az üzleti érdekek egyelőre gyakran felülírják a biztonsági szempontok mentén történő következetes alkalmazásukat.

---

48 A szoftverfejlesztési életciklusokhoz lásd pl. Kusumadewi, Sri: Software Development Life Cycle, *Academia.edu*, 2017. https://www.academia.edu/35735644/Software_Development_Life_Cycle.

49 Ferreira, Fabio, et al.: Machine Learning for Software Engineering: A Systematic Mapping, *arXiv*, 2020. https://arxiv.org/abs/2005.13299.

50 Például a DARPA által finanszírozott és a Michigan Egyetemen fejlesztett speciális chiptechnológia: Halfacree, Gareth: ‚Unhackable' MORPHEUS Chip Passes Its First Public Test, DARPA's FETT Bug Bounty, Unhacked, *Hackster.io*, 2021. jan. 11. https://www.hackster.io/news/unhackable-morpheus-chip-passes-its-first-public-test-darpa-s-fett-bug-bounty-unhacked-47df260fc24b.

Az ellenállóképesség növeléséhez mindenképpen a digitális szféra legjobban pozícionált szereplőinek magasabb szintű felelősségvállalására van szükség, a végfelhasználókra hárított felelősség jelenleg túl nagy, az egyének, a kis- és középvállalkozások, az állami igazgatási szervezetek és különböző közművek üzemeltetői korlátos kiberbiztonsági képességekkel és erőforrásokkal rendelkeznek, döntéseik, tetteik ugyanakkor gyakran messzemenő negatív következményekkel járhatnak.

8. Fizikai környezet

A digitális technológia fizikai oldalról a működtetés előfeltételeként egyrészt a folyamatos (és ideálisan redundáns) elektromos energia-ellátástól,[51] másrészt a nagyobb szolgáltatások hátterében működő szerverparkok vonatkozásában a száraz, tűztől és más haváriáktól védett, klimatizált-hűtött elhelyezéstől függ.

Ezeket feltételeket nem elegendő egy-egy kulcsprojekt vonatkozásában egyszer teljesíteni, a folyamatos fejlesztések, bővítések, az eszközök természetes avulása soha véget nem érő beruházási szükségleteket támaszt az üzemeltetéssel szemben. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a kritikus infrastruktúrákra, a Kibertv. hatálya alá tartozó szervezetekre vagy éppen a DORA rendelet hatálya alatt működő pénzügyi szférára, de a gyakorlatban minden olyan szervezetre, ahol a szolgáltatások fenntartása, a magas rendelkezésre állás prioritás, ott a üzlet-folytonossági tervezés a helyszíni redundáns eszközök és energiaforrások mellett a legrosszabb esetben az alternatív üzemelési helyszínekre is kiterjed, ahonnan

51 Az energetikai kritikus infrastruktúrák kiberbiztonságához részletesen lásd a SeconSys projekt keretében készült kézikönyvet: SeconSys Project Consortium: *Security of Energy Control Systems – Handbook*, SeconSys, 2024. https://seconsys.eu/.

annak készültségi szintjétől függően az adott szervezet működés némi átállást és előkészületeket követően tovább folytatható.

A klímaváltozás kapcsán egyre komolyabb és drágább problémát jelent a mérsékelt vagy trópusi égövekben lévő országok adattárházai vonatkozásában a folyamatos hűtés és energiaellátás. Az adott ország elektromos energiahálózatának felépítése,[52] a szomszédos országokkal való összeköttetések alapvetően meghatározzák a hálózat rugalmasságát. Az egyenletes és változó termelési kapacitású energiatermelés megfelelő szintje nagyon fontos, tekintettel arra, hogy az ingadozó hozamú megújulók komoly szabályozási nehézségeket tudnak okozni az áramhálózatok szabályozásában, ezért jelentősek azok a törekvések is, amelyek az energiatárolás fejlesztését célozzák.

Kevésbé hétköznapi, de drasztikus következményekkel járhat még az elektromágneses spektrumban működő digitális technológiák vonatkozásában a napkitörések jelensége, amelyek már több alkalommal okoztak jelentős üzemzavarokat,[53] és a védekezés is elég nehéz ellenük, de a legfontosabb infrastruktúrák vonatkozásában ezzel az eshetőséggel is érdemes számolni.

---

52 Példaként lásd a Spanyolországot, Portugáliát és kisebb részben Franciaországot érintő 2025. 04. 28-i áramhálózati összeomlást, a feltételezett okokról röviden lásd az Institute for Energy Research előzetes áttekintő anyagát, kommentárját: Institute for Energy Research: What Caused Spain and Portugal's Massive Power Outage?, *IER*, 2021. aug. 5. https://www.instituteforenergyresearch.org/the-grid/what-caused-spain-and-portugals-massive-power-outage/.

53 Az USA-ban ezt meglehetősen komolyan veszik, és számos tanulmány készült már a témában, ami az elektromos hálózat ellenállóképességét elemzi. Ezek azonosítják is az aktuálisan sérülékenynek számító területeket, amivel segíthetnek megalapozni a rezilienciát növelő fejlesztéseket. Példaként lásd: Lucas, Greg M., et al.: A 100-Year Geoelectric Hazard Analysis for the U.S. High-Voltage Power Grid, *Space Weather*, 18. évf. 2020/2. https://doi.org/10.1029/2019SW002329.

9. Időtényező

Az időtényező a digitális technológiák vonatkozásában drámai fontossággal bírhat, mivel teljesen tipikusak az automatizált vagy fél-automatizált megoldások, amelyek az emberi felfogóképességet jócskán lehagyva törekszenek a maximális hatékonyságra. A gazdasági életből példaként hozhatók fel a hipergyors tőzsdei arbitrázs kereskedő-rendszerek, vagy az infrastruktúra és a fizikai környezet kapcsán már említett SCADA és ipari vezérlőrendszerek az energiaellátásban. A kiberbiztonságban is hétköznapinak számítanak azok az előre paraméterezett, sőt most már öntanuló és MI-háttérrel megerősített adatforgalom-ellenőrző megoldások, amelyek szinte valós idejű védekezést tesznek lehetővé.

A szoftver és hardver sérülékenységére vonatkozó információk jelentőségét jól mutatja, hogy ezek feltárására időnként a gyártó cégek is pályázatokat írnak ki, a dark weben szervezett bűnözők kereskednek velük, de nyilván ezek mindaddig őrzik meg „értéküket" amíg az elsők közt, a hatékony javítócsomagok telepítése vagy más védelmi intézkedések alkalmazása előtt lehet ezeket bevetni. Ezek között is kiemelt szerepet játszanak a teljesen ismeretlen, ún. Zero Day sérülékenységek, amelyek a nyilvánosság számára nem ismertek; nem csoda, hogy az ilyen tudás számít a legnagyobb értéknek, és nem csupán a bűnözők, de akár a multipolaritásra jellemző kibertéri műveletek kapcsán egyes ellenérdekelt államok és a számukra technikai megoldásokat, „kiberfegyvereket" fejlesztő és szállító specializált vállalkozások számára is.[54]

54 Lásd pl. az izraeli NSO Group által fejlesztett és notóriussá vált a Pegasust, háttérhez lásd pl. a Council of Foreign Relations összefoglalóját: Kali, Robinson: How Israel's Pegasus Spyware Stoked the Surveillance Debate,

Kicsit lassabb, emberközelibb időhorizonton az adott célpont kitettségét növelheti egy-egy különleges, kiemelt időszak. Erre jó példa lehet egy választási eljárást kiszolgáló rendszer a választás napján, egy online szerencsejátékkal foglalkozó weboldal nagyobb sportesemények esetén, vagy egyszerűen csak üzemeltetési szempontokból egy e-közigazgatási felület valamely jogszabályban rögzített kötelező adatszolgáltatási határidő környékén.

10. A modellről összességben

Összegezve a fenti szempontok rövid értékelését, elmondható, hogy a 21. századi infokommunikációs rendszerek működése mélyen összefonódik a társadalom egészével, és ezáltal a bennük rejlő kockázatok is komplex módon jelentkeznek. A szabályozási környezet már szinte reménytelenül reaktív, ami a legjobb esetben is csak követni tudja a technológiai rendszerekből eredő veszélyeket. Ahhoz, hogy ezeket a kihívásokat kezelni tudjuk, multidiszciplináris, nemzetközi szempontokat mérlegelő, erőforrások vonatkozásában tartalékokat képző és előrelátó stratégialkotásra, valamint arra épülő szabályozási megközelítésekre van szükség.

Nem túlfeszítve a PMESII modell kereteit, elmondható, hogy akad még értékes eszköz a katonai művelettervezés eszköztárában, hármat ezek közül ki is emelnék:

A súlypontelemzés (Center of Gravity - CoG) a szembenálló felek legfőbb erejének azonosítására szolgál. Lényege a kritikus képességek (Critical Capabilities), követelmények

Council on Foreign Relations, 2022. márc. 23. https://www.cfr.org/in-brief/how-israels-pegasus-spyware-stoked-surveillance-debate.

(Critical Requirements) és sebezhetőségek (Critical Vulnerabilities) „leltározása", lebontása, kifejtése. A modell legfontosabb haszna, hogy a döntési alternatívák kidolgozásánál fókuszálhatóvá teszi a saját erőforrásokat és közvetlenül a döntő pontokra irányítja az erőkifejtést.

Az ends-ways-means modell a stratégiai összhang megteremtésének alapja. Lényege a célok (ends), az elérés módjai (ways) és az erőforrások (means) összehangolása, majd a kockázat értékelése. Ez az analitikus megközelítés biztosítja a stratégiai terv realitását, a logikai koherenciát és megelőzi az erőforrások felhasználásának túlterjeszkedését.

Az ASCOPE katonai analízis lényege a civil környezet elemzése, elsődlegesen a lehetséges műveleti akciók műveleti hatásainak megértésére, és a feltehetően bekövetkező károk minimalizálására. A modellben a fő értékelt szempontok az érintett terület (area), az építmények (structures), képességek (capabilities), organizations (szervezetek), people (lakosság) és az események (events).

Ezek az eszközök álláspontom szerint, megfelelő interpretáció mellett, szükség szerint kombinálva az egyes modelleket (példaként lásd az alábbi ábrán a PMESII és az ASCOPE mátrixát), logikusan alátámasztott, követhető analízissel tennének levezethetővé, átláthatóvá fontos szakpolitikai lépéseket – természetesen feltételezve azt, hogy az elemzések elkészítésében megfelelő létszámban diverz, felkészült és független szakértők vesznek részt. A korlátos erőforrások melletti hibás, egyoldalú, „szokásalapú" vagy más tényezők miatt nem kellően megalapozott döntések pazarláshoz, látszatmegoldásokhoz, zsákutcákhoz és a jelenlegi geopolitikai helyzetben növekvő kitettséghez vezethetnek.

1. számú táblázat: PMESII és ASCOPE modell mátrix
(Forrás:strategicmanagementinsight[55]

	Political, P	Military, M	Economic, E	Social, S	Infrastructure, I	Information, I
Areas, A	District boundary, Party affiliation areas	Area of interest, Influence and operations, Safe havens	Sectors, Formal/informal economies, Natural resources, Trade routes, Movement of goods and services	Diaspora, Camps, Enclaves, Migration pattern, Neighborhood, Boundaries of influence	Commercial, Industrial, Residential, Rural, Urban	Coverage of different media types
Structures, S	Government centers	Bases, Headquarters	Banking, Fuel, Manufacturing, Warehousing, Markets, Stockyards	Penal facilities, Historical structures and facilities, Libraries, Schools and universities, Stadiums	Emergency shelters, Energy (distribution, natural gas, power plants), Medical (hospitals), Public buildings, Transportation (airfields, bridges, ports and harbors, railroads, roadways and subways), Waste treatment and storage, Water treatment and storage	Communication (lines, towers), Command and control systems, Internet services, Cellular and mobile services, Postal service, Print shops, Telephone
Capabilities, C	Administration, Framework (legislative, judicial, etc.)	Doctrine, Training, Materials, Manpower, Facilities, Equipment, etc.	Fiscal (currency, monetary policy)	Medical, Language and dialects, Social networks, Property records and control	Clean water, Clothing, Communication system, Law enforcement, Firefighting, Medical capacity, Sanitation	Indigenous communications networks, communication links to other areas, Internet access, Printed materials, Propaganda mechanisms, Radio, Television, Messaging, etc.
Organization, O	International partners, Political parties, etc.	Border guards, Corrections, Insurgents, Terrorists, Tribal militias, etc.	Business organizations, Guilds, Labor unions, Volunteer groups	Clan, Community, Criminal, Familial, Patriotic and service organizations, Religions, Tribes, etc.	Government ministries, Business communities	Media groups, Influential groups, Foreign governments, International organization groups, etc.
People, P	Leaders, Partnerships	Key leaders	Labor occupations, Business leaders, Consumption patterns, Avg. daily wage, Income distribution	Education, Ethnicity, Key figures, Racial structure, Vulnerable populations, Gender roles, etc.	Officials, Local people, Business communities, Facility managers, Workers, etc.	Decision makers, Leaders, Newspaper publishers, Journalists, Media
Event, E	Elections, Meetings, Speeches,	Historical, Non-combat	Agricultural and market schedules, Harvesting periods, Market days, Paydays, Planting schedule	Celebrations, Census, Civil disturbance, Criminal, National holidays, Religious holidays	Maintenance activities, Construction of projects	News cycles, Press conferences, Group meetings

[55] Jurevicius, Ovidijus: PMESII-PT Explained, 2025.06.16., https://strategicmanagementinsight.com/tools/pmesii-pt/.

Giba Tamás

A fegyveres erők tagjai által elkövetett bűncselekmények kriminológiai vizsgálata

Alapvetés

A magyar szakkriminológiai tanulmányok kapcsán ma egy érdeklődő olvasónak vagy egy, a témát vizsgálni kezdő kutatónak az a felismerése alakulhat ki, hogy marginálisnak mondhatók az erőszakszervezetekkel kapcsolatos vizsgálatok. Ugyanez a tapasztalat részint a katonai büntetőjog[1] és eljárásjog területei kapcsán is azonosíthatók, tehát egyfajta együttjárás érezhető e speciális jogi- és kriminológiai területek között. Annak ellenére tapasztalható ez, hogy egy olyan jól körülhatárolható társadalmi csoportról beszélünk, amelynek tagjaitól – törvényben meghatározott esetekben – kifejezetten elvárt az intézményesített erőszak alkalmazása. Fontos azonban látni, hogy ennek az erőszaknak az alkalmazása korántsem öncélú, hovatovább nem is lehet öncélú. *Max Weber* az államiság alapvető jellemzői közé sorolta az erőszakmonopóliumot, az államot egy olyan emberi közösségként írta le, amely nemcsak sikeresen alkalmazza az állami erőszakot különböző szervezeteken keresztül, hanem egyenesen igényli azt.[2] Amikor az állam erőszakszervezeteiről, illetve az

1 A téma kapcsán lásd még: Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*, AndAnn Kiadó, Pécs. 2010.; Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai, *Hadtudomány*, 11: elektronikus szám Paper: http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_3.pdf (2008).

2 Weber, Max: *A tudomány és a politika mint hivatás*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1995.

erőszakmonopóliumról beszélünk, szükséges utalnunk *Thomas Hobbes* örökérvényű Leviatán című művére, amelyben – többek között – megfogalmazta, hogy bár az emberek természetüknél fogva a szabadságra törekednek, illetve a saját biztonságukat kívánják maximalizálni, ha nincs egy látható hatalom, amely mindezt képes kikényszeríteni, akkor ez állandó bizonytalansághoz és konfliktushoz vezethet – ezáltal az emberek társadalmi szerződést kötnek egymással, amelyben lemondanak bizonyos jogaikról, a hatalmukat pedig egy személyre vagy szervezetre ruházzák rá.[3]

Lev Davidovics Trockij szovjet politikus hasonlókat fogalmazott meg, a szavaival élve „*minden állam erőszakon alapul*".[4] Ehhez képest eltérő nézeteket vall *Steven Pinker* kanadai kognitív pszichológus Az erőszak alkonya című könyvében, szerinte az állam azzal, hogy monopolizálta az erőszak intézményét, valójában csökkentette azt, utalva a magánszemélyek által gyakorolt bosszú vagy a vérbosszú intézményeire, amelyek így már „államosítottak" lettek.[5]

A legitim kényszerintézkedések alkalmazására feljogosított testületek annak érdekében használják ezeket az eszközöket, hogy az állampolgárokat megvédjék akár idegen fegyveres erőktől, akár bűncselekményeket elkövetőktől, hovatovább idegen hatalmak befolyásolási szándékaitól, amely a 21. században

---

3 A téma kapcsán lásd még: Farkas Ádám: A fegyveres erőszak az államról és a jogról alkotott fogalmaink körében, *Államtudományi műhelytanulmányok*, 2016/3.

4 Pongrácz Alex: A politika folytatása más eszközökkel? Avagy gondolatok az állam és az erőszak kérdésköréről, *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2017/17. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2017_-evi-17_-szam-a-politika-folytatasa-mas-eszkozokkel-avagy-gondolatok-az-allam-es-az-eroszak-kerdeskorerol.original.pdf.

5 Pongrácz Alex: Megszelídülni emberi dolog? Recenzió Steven Pinker: Az erőszak alkonya című könyvéről, *Magyar Bűnüldöző*, IX. évf. 2018/2.

mindinkább felértékelődni látszik. Ez a rendeltetés és a vele járó kényszeralkalmazási felhatalmazás azonban fokozott társadalmi elvárásokkal is párosul.

Mindezekre tekintettel, kiemelten fontosnak tartom, hogy akár a katonai büntetőjog, akár a katonai büntetőeljárási jog tekintetében a szabályozási környezet időről-időre felülvizsgálat tárgya legyen, annak érdekében, hogy az megfeleljen az adott társadalomi és szociális berendezkedésből fakadó életviszonyok kezelésére, csakúgy, mint a civil társadalom körében. Annál is inkább fontos az időszakos megújítás, vagy legalábbis felülvizsgálat, mivel a fegyveres erők speciális szolgálati viszonyából fakadó visszaélések súlyos következményekkel járhatnak. *Émile Durkheim* francia szociológus és filozófus kutatótevékenysége során arra a következtetésre jutott, hogy a bűnözés egy normális jelenség, tekintve, hogy nincs olyan társadalom, amelyik mentes lenne az effajta devianciától.[6] Mivel a fegyveres erők alkalmazottai is a társadalom szerves részei, ennélfogva a speciális kiválasztási folyamatok és különféle háttérellenőrzések ellenére is történnek olyan bűntények, amelyeket e személyi kör tagjai követnek el, Durkheim tétele ebben a társadalmi csoportban is érvényesül. Véleményem szerint ezek a bűncselekmények a társadalmi működésre kiemelt hatással vannak, illetve bizonyos esetekben kiemelt veszélyt jelentenek, mivel sajátos felhatalmazásokat és eszközöket tesznek hozzáférhető a legitim állami feladatellátása érdekében. Az ezekkel való visszaélés a cselekmény által okozott konkrét károk, jogsérelmek mellett a társadalmi bizalomra és az állam funkciójára nézve is romboló hatással bírhatnak. A fegyveres erők képviselőivel szemben a közösség fokozottabb erkölcsi és etikai követelményeknek való megfelelési elvárása ugyanis

6 Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*, Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2020. https://doi.org/10.55413/9789632959313.

okkal következik a fegyveres erők társadalmi szerepéből és többletfelhatalmazásaiból.

Elméleti megközelítések

A kriminológia, mint tudomány fő kutatási területei a bűnözés, a bűnelkövető személyiségének megismerése, illetve az ehhez kapcsolódó jelenségekre vonatkozó tudásanyag összegyűjtése.[7] Lévén, hogy multidiszciplináris tudományról beszélünk, a kutatások módszertana között megfigyelhetők a pszichológia és a szociológia metodikái is, amelyek számos értékes elmélettel gazdagították a tudományos vizsgálódást. Így, több olyan elmélet is született, amely analógiával a katonai közegre is alkalmazható.

Elsőként *Albert Bandura* szociális tanuláselméletét kívánom a katonai szocializációra vetíteni. Az amerikai pszichológus az emberi viselkedést vizsgálta, különös tekintettel arra, hogy azt miként befolyásolja a mintaként szolgáló szociális miliő.[8] Fő tézise a vikariáló tanulás volt, amely alatt azt a jelenséget értette, hogy az egyén képes mások viselkedését és az ahhoz kapcsolódó következményeket megfigyelni, majd a megfigyeltekből tanulni: jutalmazás esetén az adott viselkedésmintát elsajátítani és reprodukálni, büntetés esetén pedig elkerülni.[9] Ebből következik, hogy magának a katonai szocializációnak kiemelt jelentősége van az egyén szempontjából. Hatványozottan igaz ez az alapkiképzésre, amely során a frissen felszerelt személy elsajátítja

7 Borbíró – Gönczöl – Kerezsi – Lévay: i. m.

8 Forgács Attila: *Fejezetek a kommunikáció szociálpszichológiájából*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017. https://mersz.hu/dokumentum/m269faksz__37/#m269faksz_34_p1.

9 Uo.

a katonai érintkezés alapvetéseit és elvárt magatartási formáit. Az itt esetlegesen megjelenő káros viselkedési minták – különösen, ha azok a kiképzőktől származnak – újrahuzalozása igen nagy erőfeszítést igényelhet.[10] Ebből a tézisből arra tudunk következtetni, hogy a katonák normakövető magatartása nemcsak az egyéni kvalitásukból következik, arra nagy hatással van az a mikro-

10 A téma kapcsán lásd még: Csukai, Magdolna – Ruzsonyi, Péter: Juvenile Boot Camps in the Shadow of Tragedies, *AARMS*, Vol. 17, No. 1. 2018. A tanulmányban a szerzőpáros azt a jogintézményt mutatja be – boot camp –, amely alternatív szankcióként szolgált a fiatal bűnelkövetők számára, főleg azoknak, akiknek a vonatkozásában a börtönbüntetés kiszabása túl szigorú lett volna, de enyhébb szankció alkalmazása nem szolgálta volna a speciális prevenciót. A boot camp-ek keretében a főként első bűnelkövetők fiatalok 1-6 hónap közötti képzéseken vettek részt, amely képzések hasonlítottak egy katonai alapkiképzésre a fizikai terhelés, a katonai típusú fegyelem és pszichológiai hatások tekintetében. Ezeknek a táboroknak a támogatói amellett érveltek, hogy a katonai szigor, a katonai jellegű fegyelmezés és az autoritás tisztelete képes viselkedésváltozásokat előidézni. A jogintézmény kritikusai viszont azt hangsúlyozták, hogy a fenyegetésre, megalázásra és rövid távú extrém fizikai terhelésre a résztvevők pszichológiailag nem reagáltak jól, fizikai és lelki visszaéléseknek adott ez teret. A tanulmány több olyan esetet sorolt fel, amelyben több résztvevő is életét vesztette a túlzott fizikai terhelésének, vagy a kiképzők negligens magatartásának következtében. A szerzőpáros állásfoglalása, hogy az alkalmazott szigorú katonai kiképzés több szempontból is negatív következményekkel járt, egyrészt az agresszív és ellenséges kiképzőkkel való kapcsolat nem segítette elő a rehabilitációt, és nem eredményezett hosszú távú pozitív pszichológiai és viselkedésbeli változásokat, másrészt a résztvevőknek előírt nehéz fizikai gyakorlatok végrehajtása veszélyeztette a testi épségüket. Megfogalmazták továbbá, hogy véleményük szerint minden esetben nagyobb teret kell biztosítani a különféle rehabilitációs programoknak, az oktatásnak, a szakképzésnek, a foglalkoztatásnak és az utógondozásnak a fiatalok számára létrehozott kiképzőtáborok katonai jellege mellett. A hatékonysági tesztek azt mutatták, hogy a katonai jelleg önmagában nem képes pozitív változásokat elérni, csak ha ezekkel a programokkal együtt alkalmazzák azokat.

környezet is, amelyben szolgálatot teljesítenek – a közvetlen bajtársak vagy az elöljárók. Bandura elmélete fontos lehet még akár a katonai tisztképzésben is, hiszen a leendő tisztek oktatását olyan katonaoktatók végzik, akik maguk is katonai beosztásokban szolgáltak, növelve ezzel a hallgatókban kialakuló szakértői, vagy példaértékű státuszukat. Ennélfogva, a hallgatók figyelik hogyan kommunikálnak az oktatók, hogyan bánnak a beosztottjaikkal, vagy akár a többi hallgatóval, hogyan kezelik a stresszt vagy a konfliktusokat, majd ezekből mentális sémákat építenek a hallgatók és tiszti beosztásuk során reprodukálják a tanultakat. Tehát, Bandura elméletét alapul véve, a leendő tisztek számára a viselkedésmintákat a katonaoktatók magatartása fogja meghatározni, pontosabban az, hogy mit látnak jutalmazottnak: amennyiben a durva és megalázó bánásmódot látják eredményesnek, akkor ez a séma kerül továbbörökítésre, amennyiben azonban professzionális, emberközpontú és felelős viselkedést tapasztalnak, a jövőben hasonló emberi értékekre lehet számítani. Albert Bandura tanuláselmélete alapján – akár az alapkiképzés során, akár a tisztképzés során – a felkészítések olyan modellező térben zajlanak, ahol a jövő katonái vagy vezetői – akik nagyrészt első alkalommal kerülnek katonai szocializációs környezetbe – megtanulják, hogy mi az adott professzió szerinti normális magatartás és viselkedés, ezek alapján az oktatóknak a példamutató attitűdje – legyen az pozitív vagy negatív – felértékelődik.

Nemcsak a társas környezetnek, hanem az egyén önkontrolljának is fontos szerepe van a bűnelkövetésben, pontosabban annak megelőzésében. *Robert Agnew* általános feszültségelmélete egy olyan szociológiai-kriminológiai teória, amely az egyénben keletkezett feszültség és a bűnelkövetés kapcsolatát tanulmányozta.[11] Eszerint a distressz negatív érzelmi reakció-

11 Agnew, Robert: Building on the foundation of general strain theory: specifying the types of strain most likely to lead to crime and deliquency, *Journal*

kat vált ki, amelyek hatással vannak a megküzdési stratégiák kialakulására/alkalmazására, és bizonyos torzulások esetén maladaptív vagy deviáns, adott esetben bűnözői viselkedéshez vezethetnek.[12] A katonák a hivatásuk gyakorlása során nagyfokú distressznek vannak kitéve, gyakran a saját életüket kockáztatják a műveletek során, sőt, abban az esetben is, amikor éppen nem harcérintkezésben vesznek részt, kötelesek megkérdőjelezés nélkül követni az elöljáróik parancsát, amely további feszültség kialakulásához vezethet. Abban az esetben, ha a katonák nem találnak szociálisan elfogadott módszert ezeknek a belső vívódásnak a levezetésére, akkor könnyen a bűnelkövetés felé fordulhatnak. Ezt a fajta magatartást a megfelelő pszichológiai támogatás, vagy a csoporton belüli támogatás képes lehet meggátolni.

Végezetül *Lawrence E. Cohen* és *Marcus Felson* rutintevékenység-elméletére kívánok kitekinteni. Az elmélet megalkotásakor a társadalom tagjai által végzett mindennapi tevékenységek és a bűncselekmények összefüggéseit vizsgálták. Álláspontjuk szerint az ilyen rutintevékenységek, mint a munkába vagy iskolába járás, képesek alkalmat teremteni a bűnelkövetésre.[13] A teória fő tétele, hogy a bűnelkövetés három feltétel megléte esetén valósítható meg: az elkövető jelenléte, a célpont jelenléte és az őrzés hiánya. Egyes szerzők ezt a bűnelkövetés háromszögeként említik.[14]

---

of reasearch in crime and deliquency, 38/4. 2001. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022427801038004001.

12 Fliegauf Gergely – Várnai Dóra Eszter: Kriminogén rizikófaktorok az önmérgező serdülők szuicid szándékának alakulásában, *Belügyi Szemle*, 2024/8. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1471-1493.

13 Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Akadémiai Kiadó – Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023. https://doi.org/10.1556/9789634549581.

14 Cave, Breanne: *Counterinsurgency and Criminology: Applying Routine Activities Theory to Military Approaches to Counterterrorism*, Springer Science+-

A hármas feltétel lefordítható a katonai szférára is, gondoljunk arra a logisztikusra, aki a rá bízott katonai javakat eltulajdonítja, hogy azok utána a sajátjai legyenek.[15] Az elkövető ebben az esetben akár szükségletkielégítés vagy további jövedelemszerzés céljából is cselekedhet, rendelkezésére áll az ellopni kívánt tárgy, a rábízással pedig megvalósulhat az őrzés hiánya. A katona bűnelkövetőt motiválhatják olyan helyzetek is, amikor például idegen területen, műveleteket követően a civil lakossággal szemben erőszakos cselekményeket hajt végre; ilyen esetekben a bűnözési háromszög elemei szintén azonosíthatók.[16] Cohen és Felson elméletét vizsgálva megállapítható, hogy a bűncselekmények számának csökkentése és a hatékony bűnmegelőzés érdekében aktív, részletesen kidolgozott ellenőrzési protokollokat szükséges megalkotni.

A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy a fegyveres erők által elkövetett bűncselekmények elméleti megalapozása nem csak egy hipotetikus, laboratóriumi körülmények között

---

Business Media, New York, 2012. http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4614-0953-3_14.

15 *REX V 25040147 Private Jeffrey Johann ZUBAYR 156 Regiment the Royal Logistic Corps* – A vádlott bűnösnek vallotta magát lopás bűntettében, négy lemezekkel ellátott taktikai mellényt tulajdonított el, amelyek összértéke négyezer fontra tehető.

16 A téma kapcsán lásd: *United States, United States v. William L. Calley, Jr.* (Letölthető: https://casebook.icrc.org/case-study/united-states-united-states-v-william-l-calley-jr) – Az amerikai hadsereg hivatalos történeti összefoglalója szerint 1968. március 16-án amerikai katonák több, mint húsz civilt öltek meg a vietnámi My Lai faluban. Az akció parancsnokát, William L. Calley hadnagyot végül életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. A célpontok fegyvertelen helyi civilek voltak, a helyszín egy műveleti terület volt, és a katonai hierarchia kezdetben nem megfékezte, hanem elfedte a cselekményeket. A bűnözési háromszög itt is tisztán látszik: motivált elkövető (harci közegben dehumanizált ellenségkép), alkalmas célpont (védtelen falusi civilek), illetve őrzés hiánya.

értékelhető tudásanyag, hanem azoknak gyakorlati hasznosításai is lehetnek. Így tehát Bandura szociális tanuláselmélete rámutat a katonai szocializáció és a példamutatás meghatározó szerepére, Agnew feszültségelmélete a szolgálattal járó pszichés terhek devianciaképző hatását hangsúlyozza ki, míg Cohen és Felson rutintevékenység-elmélete a szervezeti kontroll, a felügyelet és az alkalom szerepét emeli ki. A levonható konzekvenciák szerint, a fegyveres erők körében elkövetett bűncselekmények minimalizálására és a bűnmegelőzés elősegítésére komplex megoldási javaslatokat szükséges kidolgozni, amely érintheti a megfelelő oktatói kiválasztást és képzési rendszert, a folyamatos pszichológiai támogatást, valamint az esetleges jogsértések esetén gyors és következetes számonkérés biztosítását.

Büntetőjogi premisszák

A fegyveres erőkkel kapcsolatos effajta kutatások kiindulópontja a szűkebb értelemben vett kriminológia fogalom, nevezetesen a bűn és a bűnözés tapasztalati kutatása, továbbá az elkövető személye.[17] Azokra a kérdésekre, hogy milyen cselekmények számítanak bűncselekményeknek, kik lehetnek bűnelkövetők, a válaszokat a magyar jogrendszerben a Büntető Törvénykönyv[18] (a továbbiakban: Btk.) tartalmazza.

Magyarországon a fegyveres erők speciális helyzetben vannak, tekintve, hogy a katonai büntetőjog hatálya alá tartoznak, amely több elemében speciális a hagyományos büntetőjogi felelősségre vonáshoz képest. A kriminológiai kutatásokat tekintve ennek kiemelt jelentősége van, hiszen egy olyan homogén

17 Korinek László: A kriminológia fogalma, feladata, helye a társadalomban és a bűnügyi tudományokban, *JURA*, 2002/2.

18 *A Büntető Törvénykönyvről szóló* 2012. évi C. törvény.

rendszerről beszélhetünk, amelynek szabályai egy zárt közösségen belül valósulnak meg, bár ezek a speciális szabályok a jogellenes cselekmények elbírálására szorítkoznak, arra nem adnak választ, hogy ezen bűncselekmények létrejöttét mi indokolja, milyen magatartási vagy szociális minták állnak az elkövetők viselkedései mögött.

Első körben fontos tisztázni, hogy büntetőjogi értelemben mely szervezetek tartoznak a fegyveres erők fogalmi köre alá – szakterminológiával élve kik minősülnek katonának. A Btk. alkalmazásában katonának minősül a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai, továbbá a Magyar Honvédség tényleges állományába tartozó hivatásos, szerződéses és szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonák, együttesen honvédek.[19] Nem minősülnek katonának – a határvadászok mellett – a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjai, annak ellenére, hogy rendfokozatot és egyenruhát viselnek, illetve fegyverviselési és intézkedési jogkörökkel rendelkeznek,[20] ennek problematikája a mai napig nem került nyugvópontra, dacára annak, hogy már számos tanulmány született a témában.[21] Ebbe a speciális alanyi körbe azok tartoznak, akik katonai bűncselekmények elkövetésére alkalmasak; ezeknek a cselekményeknek a védett jogi tárgya elsősorban a rendeltetésszerű, fegyelmezett működés és a szolgálati rend fenntartása.[22]

Természetesen a büntetőjogi értelemben vett katonák nem csak katonai, hanem hagyományos bűncselekményeket is elkövet-

19 Btk. 127. § (1) bekezdés.

20 *A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló* 2020. évi CXXX. 131. §, 231. §, 87. §.

21 Erdős Ákos – Szabó Andrea: A pénzügyőr, a katona büntetőjogi fogalmán kívül, *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 7. évf. 2019/1.

22 Fejes Erik: A katona büntető anyagi jogi fogalma a magyar jogrendben, *Magyar Jog*, 2016/5.

hetnek, ennél a pontnál érkeztünk el a fegyveres erőkkel kapcsolatos kriminológiai kutatások egyik komplex problematikájához.

A büntetőeljárási törvény értelmében katonai büntetőeljárás lefolytatásának az alábbi esetkörökben van helye:

- a honvéd által elkövetett bármely bűncselekmény,
- a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által a tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény, valamint a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény,
- törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés eltérő rendelkezésének hiányában, a szövetséges fegyveres erő tagja által belföldön, valamint e személynek a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett, magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekménye.[23]

Ezek alapján azonosítható az az anomália, hogy míg a Magyar Honvédség egyik hivatásos állományú tisztje által elkövetett bolti lopás a katonai büntetőeljárás szabályi szerint bírálandók, addig ugyanezt a cselekmény egy hivatásos rendőr esetében hagyományos eljárás keretében kell tárgyalni.

Attól függetlenül, hogy véleményem szerint a megkülönböztetés nem indokolt, nagy mértékben rontja a statisztikai adatok nyomon követhetőségét. A jelenlegi szabályozási környezet hitelt érdemlő módon nem teszi lehetővé, pontosabban rendkívül megnehezíti a magyar fegyveres erők kriminalitási adataival kapcsolatos statisztikai adatok megfelelő értékelését.

23 *A büntetőeljárásról szóló* 2017. évi XC. törvény 696. § (1) bekezdés.

Bár a legfőbb ügyész parlamenti beszámolójából és a bíróságok által közzétett statisztikai adatokból van lehetőség esetszámokat kinyerni, de azok nem kellően cizelláltak, értem ezalatt, hogy összesítve tartalmazzák az adatokat, nélkülözve mindennemű differenciáltságot. Az elmúlt évekre vonatkozó statisztikai adatokat a lenti táblázat tartalmazza.

1. számú melléklet a bírósági és ügyészségi adatbázisokban szereplő, a katonai büntetőeljárással kapcsolatos számadatokról

Évszám/ adatok	Bírósági adatok (A katonai tanácsok peres ügyeinek száma elsőfokon) Érkezett/Befejezett	Ügyészségi adatok (Egyes regisztrált bűncselekmények száma)
2010	437/437	797
2011	334/403	691
2012	311/420	470
2013	478/406	595
2014	481/445	622
2015	401/408	611
2016	268/260	575
2017	311/302	381
2018	249/333	452
2019	123/187	199
2020	106/94	297

Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy nem beszélhetünk jelentős számú katonai bűnesetről, amely mindenképpen üdvözlendő, továbbá megfigyelhető tendenciaszerű csökkenés. A Központi Statisztikai Hivatal felmérései szerint a bűnözés volumenének redukciója nem csak a katonáknál, hanem össz-

társadalmi szinten is tapasztalható.[24] A két adattábla elemzése alapján arra a konzekvenciára juthatunk, hogy a hagyományos és a katonai bűnözések nem különálló jelenségek, hanem azok kölcsönösen hatnak egymásra.

A Magyar Honvédséggel kapcsolatos kutatások

A kezdeti vizsgálódások egészen a 2000-es évekig

Az első kriminológiai kutatás, amely a honvédek bűnözéséről szólt, *Habony János* nevéhez köthető.[25] Munkamódszere a következő volt. A vizsgált időszakban – 1980 és 1984 között – első alkalommal az összbűncselekményeket vizsgálta, szűkítés nélkül. A statisztikai adatok elemzése mentén megállapította, hogy a katonai büntetőeljárásban elbíráltak harmada volt a civil lakosság viszonyszámának. Szűkítve a 18 és 25 éves kor közötti férfiakra, ez a mutatószám már csak a tizede volt, a 18 és 55 év közötti korosztálynál pedig a katonai bűnözés a hatodrésze volt civilének.

A '90-es évek második felére datálható *Parádi Mátyás* nagyszabású kriminológiai kutatása, ezzel elsőként ő sorolta a katonákkal kapcsolatos bűnözés kutatását a szakkriminológiák közé. Parádi állítása szerint azok az általános indokok, amelyek alapesetben kriminogén rizikófaktorokként értékelhetők a civil társadalom körében, egész máshogy érvényesülnek a Magyar Honvédség berkein belül,[26] a katonai közösség zártságára,

24 KSH 11.1.1.3. Regisztrált bűncselekmények. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html.

25 Habony János: *A beilleszkedés és a bűnözés*. Zrínyi Katonai Kiadó, 1986.

26 Parádi Mátyás: *A fegyveres erők parancsnokai és a katonai ügyészek együttműködésének elméleti és gyakorlati kérdései*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kandidátusi értekezés, 1989.

a függelmi viszonyok szigorúságára és a katonai miliő nevelő-szocializáló hatására tekintettel egészen más kockázati tényezőkkel kell szembesülniük a katonáknak. Parádi megfigyelése szerint a katonai fegyelem megsértése, valamint a katonai bűncselekmények elkövetése elsősorban olyan személyekhez köthetők, akik fokozott bűnelkövetési hajlammal rendelkeznek, életvezetésükben kriminalitásra utaló jegyek figyelhetők meg, esetlegesen nem rendelkeznek megfelelő stressztűrő képességgel. Mindezek egyik magyarázata, hogy ezek a személyek nem tudnak alkalmazkodni a környezethez.

Kiemelten fontosnak tartom továbbá *Honfi Attila* tanulmányát, amely a Magyar Honvédség fegyelmi és bűnelkövetési helyzetét mutatta be, 1991 és 1999 között:[27]

- 1991:
  - » A katonák által elkövetett bűncselekmények száma kisebb mértékben nőtt, mint a társadalomban.
  - » 593 köztörvényes bűncselekményt regisztráltak, amelyek 65 százaléka tulajdoni ellen bűncselekmény volt, a második legnagyobb kategóriát pedig az ittas járművezetés által elkövetett közlekedési bűncselekmények képezték.
  - » 642 katonai bűncselekményről tettek jelentést, ennek nagyrészét az önkényes eltávozás adja, utána következik a szolgálati kötelességszegés.
- 1992:
  - ⇓ Az előző évhez képest csökkenés mutatható, mind az elkövetett bűncselekmények számában (8,8 százalékkal), mind az elkövetők számában (7,6 százalékkal).

---

27 Honfi Attila: *A katonai fegyelem és a bekövetkezett (katonai és köztörvényi) bűncselekmények összefüggései a Magyar Honvédségnél 1991. január 1. – 1999. december 31. közötti időszakban*, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Doktori értekezés, 2004.

- ⇓ 712 köztörvényes bűncselekményt regisztráltak, amelynek továbbra is jelentős részét teszik ki a tulajdon elleni bűncselekmények (65 százalék), illetve a közlekedési cselekmények.
- ⇓ A bekövetkezett 506 katonai bűncselekmény még mindig meghatározó része az önkényes eltávozás, viszont a szolgálati kötelességszegések száma 24 százalékkal csökkent.

• 1993:
- ⇑ Sajnálatos módon ebben az évben 6 százalékos növekedés volt tapasztalható a bekövetkezett bűncselekmények számában, és 17 százalékos növekedés az elkövetők számában.
- ⇑ 676 köztörvényes bűncselekményből kimagaslóak a vagyon elleni bűncselekmények (62 százalék), illetve romló tendencia figyelhető meg a személy elleni bűncselekmények tekintetében.
- ⇑ 623 katonai bűncselekmény került elkövetésre, továbbra is az önkényes eltávozás az elsőrendű, a szolgálatban elkövetett fegyelemsértések pedig az előző évekhez képest is gyarapodtak.

• 1994:
- ⇑ Újabb mélypont a honvédség kriminalitásával kapcsolatban, a katonai bűncselekmények és az elkövetők száma is több, mint 10 százalékkal nőtt.
- ⇑ 798 köztörvényes bűncselekmény került regisztrálásra, ebből 486 tulajdon elleni, de ami még aggasztóbb, ebből 207 eset elkövetője ismeretlen maradt. A közlekedési bűncselekmények a dobogó harmadik helyére szorultak, közvetlenül a közrend elleni bűnesetek után.
- ⇑ 790 katonai bűncselekményt követtek el, 33 százalékos növekedés látható a szolgálatban elkövetett kötelességszegések számában. A szolgálati visszaélések számában ötszörös, a szökések számában kétszeres növekedés tapasztalható.

- 1995:
  - ⇓ A társadalomban bekövetkező, a bűnügyi helyzetet negatívan befolyásoló események természetesen kihatással voltak a Honvédségre is.
  - ⇓ A megvalósított 722 köztörvényes bűncselekmények megoszlása az előző évekhez hasonlóan alakult.
  - ⇓ 639 katonai bűncselekményt követtek el, ami egyértelmű csökkenés a tavalyi évhez képest, mintegy 20 százalékkal. Többnyire szolgálatban elkövetett kötelességszegés fordult elő, viszont az elkövetők majdnem 20 százaléka szeszes ital befolyásoltsága alatt követte el tettét.
- 1996:
  - ⇑ A mutatók szerint nem sikerült javulást elérni sem a katonaelkövetők, sem a Magyar Honvédség sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában.
  - ⇑ A köztörvényes bűncselekmények száma 968 volt, amelynek több, mint 60 százaléka tulajdon elleni cselekmény volt, emellett a közrend elleni, személy és közlekedés biztonsága elleni tettek láthatók.
  - ⇑ A katonai bűncselekmények is 735-re emelkedtek, a tavalyi évhez képest 24 százalékkal több valósult meg a szolgálati kötelmekhez tartozókból.
- 1997:
  - » Annak ellenére, hogy a Magyar Honvédségen belül korszerűsítésre került a vezetési rendszer, kiképző központokat állítottak fel és kiteljesedőben volt a demokratizálódás, a kriminalitási adatok érdemi változást nem mutattak.
  - » 1013 köztörvényi bűncselekményt regisztrált a Katonai Főügyészség, a tulajdon elleni cselekmények továbbra is dominálják a kategóriát, de növekedés mutatható a személy ellenieknél is.

» A katonai bűncselekmények száma csökkent, 705-re, amely 80 százaléka szolgálati jellegű, a szökések száma csökkent, az önkényes eltávozások száma stagnál.

- 1998:
  - ⇓ Az előző évhez képest jelentős javulást hozott az 1998-as év.
  - ⇓ A köztörvényes bűncselekmények száma 703, majdnem a felére csökkent a személy elleni cselekményfajták, de a tulajdon elleni bűncselekmények még mindig kimagaslóak (a magatartások 72 százaléka ilyen).
  - ⇓ A katonai bűncselekmények száma 481, riasztó azonban, hogy közülük 74 fő állt alkoholos befolyásoltság alatt. 31 százalékos megoszlással első helyen értékelendő a szolgálatban elkövetett kötelességszegések, majd az önkényes eltávozás 21 százalékkal, végül 18 százalékkal a kötelességszegés őrszolgálatban.
- 1999:
  - » A felmérés utolsó évében sem történ előrelépés, vagy kiugró nominális változás.
  - » 653 köztörvényi bűncselekmény valósult meg, megfigyelhető, hogy beszivárog a fehérgalléros bűnözés a Magyar Honvédség berkeibe. A súlyos testi sértések száma 35 százalékponttal nőtt.
  - » 472 katonai bűncselekmény valósult meg, közülük 100 fő ittas állapotban volt az elkövetés során. A bűncselekménykategóriák és azok arányai az előző évekhez hasonlóan alakult.

Összefoglalva a fentieket, a Magyar Honvédség berkein belül folyamatosan növekedett a bűnözés volumene, egészen az 1998-as évig, azt követően pedig csökkenő tendencia volt megfigyelhető. Véleményem szerint rendkívül fontos az az időszak, amelyet a tanulmány szerzője választott, hiszen ekkor alakult át gyökeresen

a magyar társadalom, a tervgazdálkodást és a szocialista államberendezkedést felváltotta a piacgazdaság és a demokratikus intézményrendszer. Durkheim egyik megfigyelése ismét megigazulni látszik, miszerint ebben a létbizonytalansági időszakban, amikor átalakulóban van a társadalom szerkezete, szükségszerűen megnövekednek a deviáns viselkedések, illetve a bűncselekmények számadatai, ezt a társadalmi anómia elméletének nevezte.[28] Ezek a változások nyilvánvalóan érintették a Magyar Honvédség belső szabályrendszerét is, illetve magát a felépítését, olyannyira, hogy a kötelező sorkatonai szolgálat felfüggesztésre került, amely kedvezően hatott a katonai bűnözésre, tekintve, hogy Honfi felmérése alapján az elkövetőknek a döntő többsége, átlagosan 80 százalékuk sorkatonai állományba tartozó személy volt. Következtetésként levonható, hogy a haderőre kihatással vannak a társadalmon belüli folyamatok is.

A címben szereplő időszakban a katonai bűnelkövetők kriminológiai szempontú vizsgálatához nagyban hozzájárult Kovács Tamás altábornagy, akkori legfőbb ügyész helyettes és katonai főügyész. 1996-ban megtartott egyik előadása, a Magyar Honvédség bűnügyi helyzetéről az alábbi fontos megállapításokat tartalmazta:

- A nagy számban előforduló, vagyoni típusú bűncselekmények főleg a csapatmozgásokból és az átszervezésekből származó anyagi eszközök mozgatásának köszönhető.
- Míg a társadalmon belül a fiatal felnőttkorú elkövetők száma folyamatosan nőtt, az általuk elkövetett bűncselekmények brutalitásával és erőszakosságával, addig a katonai életviszonyok közé került fiatalok – akik jellemzően sorállományúak – bűnözési adatai jóval kedvezőbbek voltak.
- Az bűnügyekben eljáró katonai ügyészek együttes állásfoglalása alapján a szolgálattal összefüggő bűncselekmények okai

28 Durkheim, Émile: *Az öngyilkosság*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.

között az agresszivitás, a fiatal felnőtt férfiak összezártságából adódó feszültségek, bizonyos diákotthonból fennmaradó negatív szokások és katonai hagyományőrzés lehet a felelős, igen kis számban pedig perverzitásokra lehet visszavezetni.
- A bűncselekményt elkövetők 17 százaléka alkoholos befolyásoltságában követte el a cselekményt.
- A sorállományú katonák harmada igen nehéz anyagi helyzetből érkezett, 35 százaléka nem rendelkezett munkahellyel, mindössze 5 százaléknak volt családja.[29]

Az ezredforduló utáni vizsgálatok

A címben szereplő időszak már nem olyan gazdag a Magyar Honvédséggel összefüggő kriminológiai tanulmányok tekintetében, mint az előző évszázad.

A 21. században a világ minden táján, de főleg a fejlettebb társadalmakban megfigyelhető a kábító hatású szerek folyamatos terjedése, a szerhasználók számának növekedése. Mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy a büntetőpolitika folyamatosan szigorítja ezeket a tényállásokat, sőt, újak jelentek meg, gondoljunk az új pszichoaktív anyaggal visszaélésre,[30] amelyet az úgynevezett *designer drogok* elterjedése hívott életre. Az előző fejezet megállapításaiból okulva könnyen felismerhető, hogy ez a folyamat elérte a Magyar Honvédség állományát is.

Olyannyira igaz ez, hogy az első drogvizsgálatok a honvédségen belül már 1996-ban megkezdődtek.[31] Az anonim, vélet-

29 Fejes Erik: *Emlékkötet – dr. Kovács Tamás (1940–2020) altábornagy legfőbb ügyész tiszteletére*, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2023.
30 Btk. 184. §.
31 Mátyus Mária: *A kábítószer fogyasztás vizsgálata a Magyar Honvédség állományánál különös tekintettel az ópiátokra*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, Doktori értekezés, 2012.

lenszerűen végrehajtott tesztek 30 százaléka pozitív eredményt mutatott.[32] Ezt felülvizsgálva, 2000 és 2005 között, a Magyar Honvédségen belüli drogstratégiának egyik eleme a szűrővizsgálatok gyakoriságának növelése, illetve a zéró tolerancia megteremtése volt, amellyel jelentős eredményeket értek el[33] – bár a tisztánlátás jegyében meg kívánom jegyezni, hogy ez részben annak is köszönhető, hogy a tárgyalt időszakban a fő problémás közeget jelentő sorállományú katonák kötelező szolgálata felfüggesztésre került. A katonai felsővezetők ebből a sikerből kiindulva az alkalmassági vizsgálatok rendszerébe is beépítették a drogtesztek alkalmazását.[34] A további, 2007 és 2008 között végzett vizsgálatok viszont azt mutatják, hogy bár rendkívül alacsony a meglévő állományban lévő katonák pozitív teszteredménye – kevesebb, mint 1 százalék –, ez az arány a civil bevonulók esetében jóval magasabb.[35]

A Belügyminisztérium által működtetett Drog Fókuszcsoport 2018-ban méltatta a Magyar Honvédség drog ellen folytatott erőfeszítéseit, azt jó példaként állította a közigazgatás többi részvevője számára is.[36] Ez minden bizonnyal annak volt köszönhető, hogy 2012-ben létrehozták a Magyar Honvédség Drogprevenciós Bizottságát, amely rendelkezett a kellő jogi keretekkel és anyagi forrásokkal.[37] A Bizottságot létrehozó, és munkáját szabályozó HM utasítás számos olyan üdvözítő pontot

32 Mátyus: i. m.
33 Uo. 19. o.
34 Uo. 20. o.
35 Uo. 23. o.
36 Pintér Roberta: Drogprevenció a védett szerveknél. Elemző-értékelő esettanulmány a katasztrófavédelem állományában előfordult kábítószer-kereskedelmi tevékenység többrétű vizsgálatával, *Belügyi Szemle*, 69. évf., 2021/11. 2016. o.
37 *A Magyar Honvédség Drogprevenciós Bizottságáról szóló* 40/2012. (VI. 15.) HM utasítás.

tartalmazott, amellyel a haderő vezetése minimalizálni tudta a drogérintett katonák szolgálatvállalását. A teljesség igénye nélkül az alábbi intézkedések tették lehetővé ezeknek a mérföldköveknek megvalósítását: prevenciót és ismeretterjesztést szolgáló szakmai előadások szervezése, komplex drogszűrési rendszer és vizsgálatok bevezetése, valamint a szolgálatteljesítésre való alkalmasság ellenőrzésének kiegészítése drogtesztek rendszeres alkalmazásával. A Bizottság egészen 2023-ig folytatta a működését.

Összegzés

A tanulmányomból jól látszik, hogy a fegyveres erők által elkövetett bűncselekmények számadatai alapján ezek nem tekinthetők tömeges jelenségeknek, a Magyar Honvédség bűnelkövetési rátája elhanyagolható értéket mutat – jóllehet, a látencia ebben a társadalmi körben is kérdéses. Kriminológiai szempontból véleményem szerint ez a társadalmi csoport mégsem mellőzhető, a katonai szervezetek sajátosságaira tekintettel – így különösen a zárt, hierarchikus működése, önálló szabályanyaga, speciális büntetőjogi státusza és egyedi szociális környezete – meglátásom szerint megfelelő keretek biztosítottak a jövőbeni kutatások elvégzésére. Erre mutat rá, hogy a klasszikus, fentebb bemutatott kriminológiai elméletek átültethetők a katonai szubkultúrába is, hozzájárulva ezzel a katonai szervezetek esetleges kockázati tényezőinek azonosításához.

A fegyveres erőkkel kapcsolatos magyar kriminológiai vizsgálatok számának jövőbeli bővítése véleményem szerint mindenképpen indokolt, különösen arra tekintettel, hogy a jelenlegi tendenciák szerint a haderő növekvő személyi állományt igényel. A folyamatosan romló biztonsági környezetre, a felforgató technológiák rohamos megjelenésére és a technológia fejlődésére elkerülhetetlenül reagálni kell a védelmi szektornak

is, amely emiatt egyre több anyagi és emberi erőforrást igényel. A fentiekre tekintettel ebből egyenesen következik, hogy növekedés várható a katonai bűncselekmények volumenében, jóllehet, azok száma jelenleg is alulmúlja a nemzetközi számadatokat. Ezek a tanulmányok azonban – a megfelelő módszertannal és következtetésekkel – képesek lehetnek előre jelezni bizonyos bűnelkövetési trendeket, továbbá a felvételi eljárásokat lefolytató szakemberek számára olyan háttéranyagot biztosíthatnak, amelyek alapján képessé válnak az egyénekben rejlő egyes kockázati tényezők felismerésére. Ez azért jelentős, mert így biztosítható, hogy a nehezebb szociális háttérből érkező katonák – akár egyéni képzési terv összeállításával – képesek legyenek beilleszkedni az adott egységhez, hatékony tagjaivá váljanak a haderőnek. A hadseregen belüli bűncselekmények vagy fegyelmi vétségek minimalizálása közérdek, főleg annak fényében, hogy a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.[38]

38 *Alaptörvény* 45. cikk.

MŰHELY

Szrága Milán – Szabó Márk

A katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézménye

Bevezetés

Gyakorló jogász tisztekként, illetve méltatlansági ügyekben kijelölt vizsgálókként – együttesen – közel 20 éve foglalkozunk a katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézményével, mely ezen idő alatt számos változáson, illetve fejlődésen ment keresztül.

Annak bevezetésekor a vizsgálók, a méltatlansági jogkört gyakorlók, a méltatlansági bizottságok és a bíróságok által tapasztalható általános bizonytalanságot és egyes kérdések eltérő megítélését lassan felváltotta az egységes joggyakorlat és kialakult azon objektív szempontrendszer, amelynek figyelembevételével az adott magatartás szolgálatra való méltatlanságával, vagy annak hiányával kapcsolatban megalapozott döntést lehet hozni.

Tanulmányunk első részében ezen fejlődést, továbbá – a bírói gyakorlat segítségül hívásával – azon szempontokat kívánjuk bemutatni, amelyek segítséget nyújthatnak a méltatlansági jogkört gyakorlóknak, a vizsgálóknak, illetve a méltatlansági bizottság tagjainak egy adott cselekmény katonai szolgálatra való méltatlanság szempontjából történő elbírálásában, különös hangsúlyt fektetve a honvédek jogállásáról szóló 137/2024. Korm. rendelet 26. § (5) bekezdésében szereplő méltatlansági ok elemzésére. Tanulmányunk második részében javaslatokat fogalmazunk meg a méltatlanság jogintézménye tartalmának – gyakorlati szempontok alapján történő – újragondolására.

A katonai szolgálatra való méltatlanság történeti kialakulása

Becsületbíróság felállítása

A katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézményének közvetlen történeti előzményeként a Magyar Királyi Honvédségnél 1873-ban felállított tiszti becsületbíróság – mint különleges bíróság – tekinthető.

A becsületbíróságok által lefolytatott, úgynevezett becsületbeli eljárás célja a tiszti állás vonatkozásában kialakított becsület megóvása és fenntartása volt. A becsületbíróság hatáskörébe a tisztek azon magatartásának elbírálása tartozott, amelyek bűnvádi, vagy fegyelmi eljárás alá nem estek, azonban valamely okból mégis összeegyeztethetetlenek voltak a tiszti méltósággal.[1]

Az eljárás szabályzata nem tartalmazta taxatíven azon cselekmények vagy mulasztások felsorolását, melyek tanúsításával a tiszti becsület csorbát szenved, hanem általában minden becsületellenes magatartást e körbe utalt, így ezen eljárás hatálya alá esett például az iszákosság, a nyilvános botránnyal járó erkölcstelen magaviselet, vagy a rossz hírű személyekkel való kapcsolattartás.[2]

Az őrnagynál alacsonyabb rendfokozatú tisztek esetén állandó, kilenc tagból (egy ezredes vagy alezredes rendfokozatú elnök, két alezredes vagy őrnagy, négy százados illetve két alacsonyabb rendfokozatú tiszt tag) álló becsületbíróság járt el,[3] a törzskari tisztek illetve tábornokok felett pedig ad hoc felállított becsületbíróságok ítélkeztek szintén kilenc (egy tábornagy rendfokozatú

1 Kardos Sándor: *A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene*, disszertáció, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2002. 103. o.

2 Kardos: i. m. 104. o.

3 Uo. 104. o.

elnök, két vezérőrnagy, két ezredes, két alacsonyabb rendfokozatú törzskari tiszt és két százados) taggal.[4]

Amennyiben a becsületbíróság valamely személyt vétkesnek talált, akkor vagy megintették (amelynek következménye a fizetésemelés illetve az előléptetés lehetőségének bizonyos ideig történő kizárása volt), vagy a tiszti rendfokozat elvesztésére és a honvédségből való elbocsátásra ítélték.[5] A becsületbíróságok ítélete ellen nem volt lehetőség jogorvoslattal élni.[6]

Érdekességképpen jegyeznénk meg, hogy a becsületbeli eljárás – a kardinális különbségek ellenére – számos fontos pontban rokonságot mutat a modernkori méltatlanság jogintézményével. A méltatlansági eljárás célja ugyanis – hasonlóan a becsületbeli eljáráshoz – a Magyar Honvédség és a katonai szolgálat jó hírnevének megőrzése. A jelenlegi szabályok – annak ellenére, hogy általános értelmezési kereteket adnak – szintén nem sorolják fel taxatíven, hogy milyen cselekmények minősülnek a katonához nem méltó magatartásnak, de minden olyan cselekvést vagy mulasztást ide sorolnak, amelyek a Magyar Honvédség működésébe vetett közbizalmat súlyos mértékben veszélyeztetik (sértik). A méltatlansági eljárás lefolytatása során – a későbbiekben részletezettek szerint – ma is tetten érhető a rendfokozati különbségtétel, valamint az eljárás eredménye – amennyiben az érintett méltatlansága megállapítható – a Magyar Honvédség állományából való elbocsátás.

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény

A modern kori méltatlanság jogintézményének kialakulásában szerepet játszó, első említésre méltó szabályozó az 1996. szep-

4 Kardos: i. m. 105. o.
5 Uo.
6 Uo.

tember 1-jén hatályba lépett, a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Hszt.).

A Hszt. a szolgálati jogviszony megszűnése részben, azon belül is a felmentés címszó alatt tesz említést a szolgálatra való méltatlanságról. Eszerint a hivatásos állomány tagjának a szolgálati viszonyát felmentéssel meg kell szüntetni, ha a hivatásos szolgálatra méltatlanná vált.[7]

A Hszt. a hivatásos szolgálatra való méltatlanságot három esetkörben állapítja meg. E szerint a hivatásos szolgálatra méltatlan az:

a) akit jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek, kivéve, ha a bíróság katonai fogdában rendelte azt végrehajtani;
b) akit a bíróság jogerősen felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt és előzetesen nem mentesített a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól;
c) aki szolgálaton kívüli magatartásával a fegyveres szerv működéséhez szükséges közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti.[8]

Az a) és b) pontban foglaltak feltételek, ténykérdések, így különösebb magyarázatot nem igényelnek, talán csak annyiban, hogy a miniszter – diszkrecionális jogkörében eljárva – a b) pontban meghatározott esetben eltekinthetett a méltatlanság megállapításától, az a) pont esetében viszont csak akkor, ha a nem katonai fogdában végrehajtandó szabadságvesztés mértéke az 1 évet nem haladta meg.[9]

A c) pontban szereplő méltatlansági ok megállapítására akkor kerülhetett sor, ha a hivatásos állományú katona – szolgálaton kívül – olyan magatartást tanúsított, amely a fegyveres

7 Hszt. 56. § (2) bekezdés b) pont.
8 Hszt. 56. § (6) bekezdés.
9 Hszt. 56. § (7) bekezdés.

szervvel szemben fennálló közbizalom súlyos veszélyeztetéséhez vezetett. Ezen megfogalmazás a gyakorlatban több problémát generált az alábbi okok miatt:

– A „fegyveres szervvel fennálló közbizalom" fogalmát mérvadó bírói gyakorlat, illetve egyéb szabályozó ekkor még nem töltötte ki tartalommal, így a tekintetben, hogy az mit takar, továbbá mely cselekmények és milyen esetben veszélyeztetik (sértik) azt súlyosan, objektív kereteket adó szempontrendszer nem létezett. Egyedül a Hszt. általános indokolásában szerepelt erre iránymutatás, mely szerint *„a felmentés kötelező esetei* [mint a szolgálatra való méltatlanság] *szorosan kapcsolódnak a hivatásos állomány tagjának kötöttebb és szigorúbb alkalmazási feltételeihez, ezért e feltételek utólag bekövetkezett hiánya esetén a szolgálati viszonyt meg kell szüntetni. E körben a legnyomósabb felmentési ok a hivatásos szolgálatra való méltatlanság, amelynek megállapíthatóságát a Javaslat a hivatásos pályát érintő egyes bírósági büntetések kiszabásában, illetve a fegyveres szerv tekintélyét, a működésébe vetett közbizalom veszélyeztetését maga után vonó magatartásban jelöli meg."*[10] E szerint a közbizalom valamiféleképpen kötődik a katonai életpálya – más civil foglalkozásokhoz képest – kötöttebb, szigorúbb szabályaihoz, valamint a Honvédség tekintélyéhez illetve „jó hírnevéhez". Kialakult gyakorlat illetve kereteket adó szabályok hiányában azonban ezek megítélésében nagy szerepet kapott a szubjektivitás, amely jogbizonytalansághoz vezetett.
– A közbizalom súlyos veszélyeztetése egy szolgálaton kívüli magatartás tanúsításából kellett, hogy eredjen, így ha a hivatásos állományú katona őr-, ügyeleti- vagy készenléti szolgálatban, vagy szolgálatteljesítési időben tanúsított katonához

10 Hszt. általános indokolás.

nem méltó magatartást, úgy azt – ezen pont alapján – nem lehetett szankcionálni, még akkor sem, ha azzal a Magyar Honvédség „jó hírneve" súlyosan veszélybe került.

– A felmentést – az erről szóló határozatban – a munkáltatói jogkör gyakorlónak meg kellett indokolnia, az indoknak valósnak és okszerűnek kellett lennie.[11] Egészen 2007-ig[12] nem létezett olyan belső eljárás, amelyben ezen méltatlansági ok fennállása (valósága) bizonyításra kerülhetett, és így szilárd alapjául szolgálhatott volna a felmentésnek.

A szolgálatra való méltatlanság megállapítása esetén tehát a katona jogviszonyát felmentéssel kellett megszüntetni.

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény, a katonai szolgálati viszony méltatlanság címén történő megszüntetésének eljárási szabályairól szóló 40/2007. HM rendelet, a „Katonai Etikai Kódex" közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács" létesítéséről és feladatairól szóló 67/2003. HM utasítás

2002. január 1-jén hatályba lépett a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (a továbbiakban: régi Hjt.), amely – a Magyar Honvédség állománya tekintetében – új jogállási törvényt jelentett a Hszt. helyett.

A régi Hjt. továbbra is felmentési okként szabályozta a szolgálatra való méltatlanságot,[13] azonban – értelemszerűen – annak alkalmazhatóságát kiterjesztette a szerződéses állományú

11 Hszt. 56. § (8) bekezdés.

12 *A katonai szolgálati viszony méltatlanság címén történő megszüntetésének eljárási szabályairól szóló* 40/2007. HM rendelet.

13 Régi Hjt. 59. § (2) bekezdés c) pont.

katonákra, továbbá – fontos változásként – már nem csak szolgálaton kívüli, hanem szolgálat során tanúsított, és a Honvédség működésébe vetett közbizalmat súlyosan veszélyeztető magatartás is megalapozhatta annak megállapítását.[14] Változást jelentett továbbá az is, hogy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt és a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól nem mentesített katona esetében a miniszter már csak akkor tekinthetett el a méltatlanság megállapításától, ha a felfüggesztett szabadságvesztés mértéke az egy évet nem haladta meg.

Az új szabályozás hiányossága volt azonban, hogy ezen felmentési ok [ti. a Honvédség működésébe vetett közbizalom súlyos veszélyeztetése] valóságának bizonyítására (fennállására) továbbra sem vezetett be külön belső eljárást, azt a munkáltatói jogkört gyakorlónak a felmentésről szóló határozatban kellett megindokolnia, amely gyakorlati nehézségekkel járt.

Ez a helyzet változott meg 2007. december 6-ával, amikor is hatályba lépett a katonai szolgálati viszony méltatlanság címén történő megszüntetésének eljárási szabályairól szóló 40/2007. HM rendelet (a továbbiakban: 40/2007. HM rendelet), amely kifejezetten a régi Hjt. 59. § (6) bekezdés c) pontjában foglalt méltatlansági ok megállapítására vonatkozó eljárásrendet vezetett be, így ezen pont szerinti felmentés alkalmazását már egy külön eljárás (méltatlansági eljárás) előzte meg, ahol a feltételek (ti. közbizalom súlyos veszélyeztetése) bizonyításra kerülhetett.

A 40/2007. HM rendelet szerint a méltatlansági eljárást a szolgálati jogviszony megszüntetésére jogosult parancsnok rendelte el,[15] méghozzá a méltatlanságra okot adó cselekményről való tudomásszerzést követő 30 napon, de legkésőbb annak elkövetésétől számított 1 éven belül.[16] Ha ezen cselekmény egyben

14 Régi Hjt. 59. § (6) bekezdés c) pont.
15 40/2007. HM rendelet 2. §.
16 40/2007. HM rendelet 4. § (1) bekezdés.

bűncselekménynek is minősült, akkor a méltatlansági eljárás – a fentiekkel ellentétben – egészen addig megindítható volt, amíg az adott bűncselekmény el nem évült.[17]

A jogkört gyakorló parancsnok a méltatlansági eljárást elrendelő határozatban – a tényállás tisztázása és bizonyítékok begyűjtése érdekében – vizsgálót jelölt ki az alárendeltségébe tartozó katonai szervezet jogi és igazgatási szolgálatának állományából,[18] aki az eljárás elrendelésétől számított 15 napon belül jelentés készített az ügyben tett megállapításairól, és javaslatot tett a méltatlansági eljárás megszüntetésére, vagy – amennyiben a méltatlanság megállapítható lehet – a méltatlansági bizottság kijelölésére.[19]

A jogkört gyakorló parancsnok a vizsgáló jelentése alapján vagy megszüntette az eljárást, vagy háromtagú bizottságot jelölt ki az eljárás folytatása céljából.[20] Bizottság kijelölése esetén a bizottság elnöke és tagjai a jogkört gyakorló parancsnok által vezetett katonai szervezet hivatásos állományából kerültek ki, és az eljárás alá vonttal legalább azonos rendfokozati állománycsoportba kellett tartozniuk. Amennyiben ilyen személy nem volt az adott szervnél, a bizottság elnökét, illetve tagjait – a parancsnok megkeresésére – az elöljáró parancsnok jelölte ki az általa irányított szervek állományából.[21] Garanciális szabály volt, hogy a vizsgáló, az eljárás alá vont közeli hozzátartozója illetve az eljárás alá vonttal szemben elfogult személy nem volt kijelölhető a méltatlansági bizottságba.[22]

A méltatlansági bizottság a nyílt ülésén értékelte a vizsgáló által összegyűjtött bizonyítékokat, meghallgatta az eljárás alá vont személyt, dönthetett a bizonyítási indítványokról, és ha

17 40/2007. HM rendelet 4. § (2) bekezdés.
18 40/2007. HM rendelet 3. § (3) bekezdés.
19 40/2007. HM rendelet 5. § (1) bekezdés.
20 40/2007. HM rendelet 3. § (4) bekezdés.
21 40/2007. HM rendelet 3. § (5) bekezdés.
22 40/2007. HM rendelet 3. § (6) és (7) bekezdés.

szükséges volt – a parancsnok útján – pótvizsgálatra hívhatta fel a vizsgálót.[23] Ha a bizottság szerint a méltatlanság kérdése eldönthető volt, úgy zárt ülésen, többségi határozattal tett javaslatot a méltatlanság fennállásának kérdésben. A javaslatot és annak indokolását tartalmazó jegyzőkönyvet a bizottság ezt követően a jogkört gyakorló parancsnok elé terjesztette, aki az alapján döntött a méltatlanság megállapításáról vagy az eljárás megszüntetéséről.[24] Fontos szabály volt, hogy a parancsnok nem volt kötve a bizottság megállapításaihoz.[25]

A fenti eljárás bevezetésével a régi Hjt. 59. § (6) bekezdés c) pont szerinti méltatlanság miatti felmentés kellően alátámasztásra került.

A méltatlanság jogintézmények fejlődése szempontjából további fontos mérföldkövet jelentett a „Katonai Etikai Kódex" közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács" létesítéséről és feladatairól szóló és 2003. október 3-án hatályba lépett 67/2003. HM utasítás 1. számú mellékletében szereplő Katonai Etikai Kódex, amely általánosságban rögzíti azon magatartási szabályokat, melyeknek egy katona – legyen szolgálatban vagy szolgálaton kívül – meg kell, hogy feleljen.

Ezen szabályozóval a Honvédséggel szemben fennálló közbizalom – mint fogalom – megtöltésre került tartalommal; az abban szereplő magatartási szabályok tanúsítását ugyanis a társadalom elvárja a katonáktól, az állampolgárok bíznak abban, hogy a Magyar Honvédség tagjai ezen erkölcsi normák szerint viselkednek mind a polgári életben, mind szolgálatteljesítés közben. Amennyiben magatartásuk nem felel meg ezen szabályoknak, úgy a Magyar Honvédségbe vetett állampolgári bizalom (közbizalom) veszélybe kerül, súlyosabb esetben sérül.

23 40/2007. HM rendelet 6. § (2) és (5) bekezdés.
24 40/2007. HM rendelet 7. § (1) bekezdés.
25 40/2007. HM rendelet 7. § (3) bekezdés.

A Katonai Etikai Kódex alapján a katonával szemben alapvető (társadalmi) elvárások, hogy:

– legyen elkötelezett a haza sorsa, függetlensége iránt;
– tisztelje és kövesse a magyar és az egyetemes emberi kultúra egyéni és közösségi értékeit, a katonai hagyományokat;
– az emberi méltóság tiszteletben tartásával vegye tudomásul és tolerálja az emberi különbözőségeket;
– egyéni érdekeit, a nemzet alapvető érdekeit érintő esetekben rendelje alá a haza és a katonai szolgálat által támasztott követelményeknek;
– törekedjen a feladatok legjobb tudása szerinti végrehajtására, amelynek során legyen kezdeményező, munkáját jellemezze lelkiismeretesség;
– szolgálatteljesítését, szolgálati jogköre gyakorlását személyes példamutatás, következetesség, erkölcsösség jellemezze;
– érezzen felelősséget a munkatársai, bajtársai iránt;
– törekedjen a katonák és a Magyar Honvédség jó hírnevének megőrzésére, és megerősítésére;
– legyen megvesztegethetetlen, lehetőség szerint lépjen fel a korrupcióval szemben;
– ne azonosuljon szélsőséges nézetekkel;
– szolgálati helyén ne adjon hangot pártpolitikai kérdésekkel kapcsolatos véleményének.

A Katonai Etikai Kódex szerint a katonának minden élethelyzetben tudatában kell lennie annak, hogy személyén keresztül ítélik meg az általa képviselt szervezetet és a Magyar Honvédséget. Ennek keretében:

– Tartózkodnia kell megjelenésében és megnyilvánulásaiban olyan kulturálatlan formáktól, melyek megbotránkoztatásra, visszatetszésre adhatnak okot;
– Kerülnie kell azokat az élethelyzeteket, amelyek alkalmasak személye, szolgálati helye, valamint a katonai szolgálat nega-

tív megítélésére, vagy amelyek alapjául szolgálhatnak szóbeszédnek, rosszindulatú híresztelésnek,
– Kerülnie kell azokat a cselekedeteket, magatartásformákat, amelyek következtében kiszolgáltatottá, befolyásolhatóvá válhat, vagy annak látszata kialakulhat;
– Kerülnie kell az olyan élethelyzeteket, amelyekben kétes életvitelű, felelőtlen, erkölcsi hitelüket vesztett személyekkel való megjelenése, kapcsolattartása miatt maga is ilyen színben tűnne fel, vagy erre legalábbis alapot adhatna.

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy egy katonával szemben a társadalom magasabb erkölcsi etikai normáknak való megfelelést vár el, mint egy más hivatást végző személytől, és hogy ezen normáknak való megfelelés az alapja a katonai hivatás megbecsültségének, valamint a Magyar Honvédség jó hírnevének.

A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (Hjt.)

A méltatlanság jogintézmények kialakulásában a következő mérföldkő a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.), amelynek nagy része 2012. december 30-án lépett hatályba és a régi Hjt-t helyébe lépett.

A méltatlansággal kapcsolatban a jogalkotó azt a jogtechnikai megoldást választotta, hogy a méltatlanság keretszabályait a Hjt-ben, részletszabályait annak végrehajtási rendeletében, a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. HM rendeletben (a továbbiakban: 9/2013. HM rendelet) szerepelteti.

A méltatlansági eljárás lefolytatásának szabályai a 40/2007. HM rendeletből – némi változtatással és kiegészítéssel – kerültek átemelésre 9/2013. HM rendeletbe, továbbá annak során – mögöttes szabályokként, eltérésekkel – a fegyelmi eljárásra megállapított szabályokat kell alkalmazni.

A Hjt. már külön fejezetben rendelkezik a méltatlanságról, mely szerint a katonai szolgálatra méltatlan az,

a) akit jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek, kivéve, ha azt katonai fogdában rendelték végrehajtani,
b) akit a bíróság jogerősen felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, és előzetesen nem mentesített a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól, vagy
c) aki magatartásával a Honvédség iránti közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti, és emiatt nem várható el, hogy a Honvédség a szolgálati viszonyát fenntartsa.

Az a) és b) pontban foglalt okok bekövetkezése esetén a miniszter továbbra is eltekinthet a méltatlanság megállapításától, amennyiben a szabadságvesztés mértéke az 1 évet nem haladja meg, azonban – új feltételként – erre csak akkor kerülhet sor, ha az elkövetett cselekmény a Honvédség iránti közbizalom fenntartását nem veszélyezteti.

A c) pontban szereplő méltatlansági ok kiegészítésre került azzal a konjunktív feltétellel, miszerint a méltatlanság e pont szerinti megállapításához – a Honvédséggel szembeni közbizalom súlyos veszélyeztetése mellett – az is szükséges, hogy a Honvédségtől ne legyen elvárható a szolgálati jogviszony fenntartása.[26] A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy egy e pont szerint elrendelt méltatlansági eljárásban a vizsgálónak az eddigi két feltétel (közbizalom veszélyeztetésének (sérülésének) bekövetkezése, annak foka) helyett három feltétel (közbizalom veszélyeztetésének (sérülésének) bekövetkezése, annak foka, a jogviszony fenntarthatóságának elvárhatósága) fennállását kell vizsgálnia.

A Hjt. 2019. január 1-jétől hatályos módosítása[27] a c) pontban szereplő méltatlansági okot újrafogalmazta. E szerint: *„A katonai*

26 Hjt. 162. § (1) és (2) bekezdés.

27 *Egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról szóló* 2018. évi CX. törvény 117. § 9. pont.

szolgálatra méltatlan az, aki magatartásával a honvédelmi szervezetek iránti közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti, és emiatt nem várható el, hogy a honvédelmi szervezetek a szolgálati viszonyát fenntartsa."

A fenti változásra azért volt szükség, mert a honvédelmi szervezetek közé több olyan szervezet (például a Honvédelmi Minisztérium, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) is beletartozik, amelyek ugyan nem részei a Honvédségnek, azonban azoknál is katonák teljesítenek szolgálatot.[28] Az átfogalmazás így ezen személyekre is kiterjesztette a szolgálatra való méltatlanság ezen pont szerinti megállapíthatóságának lehetőségét.

A fentieken kívül – méltatlanság vonatkozásában – kardinális változást jelentett még, hogy a szolgálatra méltatlan katona jogviszonyát nem felmentéssel kell megszüntetni, hanem az a törvény erejénél fogva szűnik meg.[29]

A honvédek jogállásáról szóló 137/2024. Korm. rendelet (Hjkr.)

2023. december 12. napján az Országgyűlés elfogadta az Alaptörvény tizenkettedik módosítását, mely 2024. július 01. napján lépett hatályba. Ez alapján a Magyar Honvédség személyi állományának jogállására vonatkozó szabályokat – az addigi törvényi szint helyett – kormányrendeletben is meg lehet állapítani.[30] Az Alaptörvényben szereplő felhatalmazás alapján 2024. július 01-jén – a Hjt. hatályon kívül helyezésével egyidejűleg – hatályba lépett a Hjkr., amely – a méltatlansággal kapcsolatban – ugyanazon jogtechnikai megoldást választotta, mint elődje, nevesül, hogy abban csak az eljárás keretszabályai kerültek meg-

28 *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló* 2011. évi CXIII. törvény 80. § 13. pont.

29 Hjt. 68. § (1) bekezdés m) pont.

30 *Magyarország Alaptörvénye* 45. cikk (6) és (7) bekezdés.

állapításra, a részletszabályok egy külön végrehajtási rendeletben – a honvédek fegyelmi és méltatlansági eljárásának részletes szabályairól szóló 11/2024. HM rendeletben – szerepelnek.

A méltatlanság jogintézményére vonatkozó fő szabályokat az új rendeletek nem változtatták meg, az eljárási szabályok pedig csak minimálisan, a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével kerültek módosításra.

A Hjkr. 26. § (5) bekezdése változatlanul hagyja a három méltatlanná válási okot, amelyből kettőnél továbbra is bírósági döntés alapozza meg azt, egynél pedig vizsgálatot kell lefolytatni, hogy az elkövetett cselekmény súlyosan veszélyeztette-e a Magyar Honvédség felé fennálló közbizalmat. A honvédelemért felelős miniszter mérlegelési jogköre a bírósági döntések alapján megállapítható méltatlansági okok esetén továbbra is fennmaradt.

A továbbiakban jelen tanulmányban a Hjkr. 26. § (5) bekezdés c) pontjában foglalt méltatlansági okot szeretnénk részletesen ismertetni, illetve – a bírói gyakorlat segítségül hívásával – számbavenni azt, hogy egy méltatlansági eljárásban kijelölt vizsgálóként milyen szempontok alapján lehet megalapozott javaslatot felterjeszteni a jogkört gyakorló parancsnok irányába.

A Hjkr. 26. § (5) bekezdés c) pontjában foglalt méltatlansági ok tartalma a bírói gyakorlat és az az alapján kialakult jogalkalmazás tükrében

Közbizalom fogalma

Ahogy már fentebb említésre került, a Hjkr. 26. § (5) bekezdés c) pontja szerint katonai szolgálatra méltatlan az, aki magatartásával a honvédelmi szervezetek iránti közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti, és emiatt nem várható el, hogy a honvédelmi szervezet a szolgálati viszonyát fenntartsa.

Az e pont szerint elrendelt méltatlansági eljárásban kijelölt vizsgálónak három feltétel fennállását kell vizsgálnia, melyek közül az első, hogy az adott katona a tanúsított magatartásával veszélyeztette-e a honvédelmi szervezetek iránti közbizalmat. Ehhez tisztázásra szorul, hogy mit is nevezünk közbizalomnak.

A közbizalom fogalmának meghatározásához az Alaptörvényből[31] lehet kiindulni, amely szerint a Magyar Honvédség az ország fegyveres ereje, feladata:

a) Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme;
b) közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása és
c) humanitárius tevékenység végzése.

A fenti feladatok végrehajtásához fegyelmezett, mindenkor (szolgálatteljesítési időben és azon kívül is) a hivatásukhoz méltó, példamutató magatartást tanúsító, a parancsoknak engedelmeskedő, a jogszabályokat betartó személyi állományra van szükség. Az állampolgárok éppen ezért bíznak abban, hogy a Magyar Honvédség fegyelmezett és jogkövető katonákból áll, akik ezáltal képesek a Magyar Honvédségre háruló feladatokat végrehajtani, és megvédeni őket és az országot akár az életük árán is.

Ezt az állampolgári bizalmat jelenítik meg a Katonai Etikai Kódexben rögzített – és korábban részletezett – szigorú magatartási szabályok, melyekből szintén megállapítható, hogy a társadalom egy katonával szemben magasabb erkölcsi-etikai normáknak való megfelelést vár el, mint egy civil személytől.

A fentiekből következik, hogy a Magyar Honvédség működésének egyik fő alapelve, hogy a katonák magas fokú fegyelmezettségét, jogkövetését fenntartsa és megkövetelje, melyet a szigorú függelmi és parancsuralmi rendszerben való működése garantál. A fegyelem hiánya ugyanis meggátolja a maradékta-

31 *Alaptörvény* 45. cikk.

lan feladatvégrehajtást, kihat a parancsok teljesítésére, ezáltal veszélybe sodorja azt a társadalmi bizalmat, miszerint a Honvédség képes ellátni az Alaptörvényben részletezett feladatait.

Összességében tehát a közbizalom nem jelent mást, mint a társadalom elvárásainak összességét az egyes katonák és így a Magyar Honvédség felé, mivel ezek betartása a Magyar Honvédség egységes és törvényi céloknak megfelelő működésének alapfeltétele, és – egyebek mellett – ebben testesül meg a társadalmi bizalom a törvényes és hatékony, a köz javát szolgáló működésre.[32]

A közbizalom fenti fogalmának kialakulásához hosszabb út vezetett, ugyanis a bírói joggyakorlat nem volt egységes.

Konkrét ügyben a felperes parancs iránti engedetlenség vétségét követte el, a büntetőeljárás mellett méltatlansági eljárás is indult, melynek során a katonai szolgálatra való méltatlansága megállapításra került. Felperes keresettel fordult a bírósághoz, melyben kérte a méltatlanságát megállapító határozat hatályon kívül helyezését. Keresetében előadta, hogy a honvédség működésébe vetett közbizalom csak a honvédségen kívüli viszonyban értelmezhető, azaz akkor, ha a méltatlansági eljárás alapjául szolgáló, és a közbizalmat súlyosan veszélyeztető cselekmény civil személyek számára ismertté válik. Meglátása szerint a közbizalom – a nevéből következően – ugyanis csak civil személyek részéről állhat fenn a Honvédség irányába, így annak veszélyeztetéséhez az kell, hogy azok a cselekményről tudomást szerezzenek. Az első és a másodfokon eljáró bíróságok felperes érvelését elfogadták[33], a felülvizsgálati eljárásban azonban a korábbi Legfelsőbb Bíróság elvi határozatában[34] kimondta, hogy

32 Legfelsőbb Bíróság: Mfv.I.10.441/2007/5.

33 Debreceni Munkaügyi Bíróság 2.M. 133/2006/6. szám, Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Mf.21.142/2006/4. szám.

34 1807/2008. munkaügyi elvi határozat.

amennyiben a méltatlansági eljárás alapjául szolgáló cselekmény a Magyar Honvédség működésének alapelveivel – konkrét ügyben a parancsoknak való feltétlen engedelmesség követelményével – ellentétes, úgy a közbizalom veszélyeztetése bekövetkezik. Másik ügyben felperes szintén arra hivatkozott, hogy a méltatlanság csak akkor állapítható meg, ha annak alapjául szolgáló cselekmény (ittas járművezetés) civil személyek számára ismertté válik, illetve ezen személyek azt is érzékelik, hogy az elkövető katona. Keresetében előadta, hogy szolgálati időn kívül, szabadidejében, civil ruhában követte el az ittas járművezetés bűncselekményét. Az intézkedő rendőröknek személyi igazolványával és vezetői engedélyével igazolta magát, így a helyszínen civil személyek számára nem derülhetett ki, hogy ő hivatásos katona. Ezt csak a vérvétel során fedte fel az intézkedő rendőröknek, amikor már erről civilek nem szerezhettek tudomást. Az első és másodfokon eljáró bíróságok[35] a felperes érvelését elfogadták, a felülvizsgálati eljárásban eljáró korábbi Legfelsőbb Bíróság viszont ítéletében[36] rámutatott, hogy a közbizalom fenntartása súlyos veszélyeztetésének megvalósulása nem csupán akkor állapítható meg, ha az elítélendő cselekményről a társadalom tagjai az eljárt bíróságok által kifejtett széles körben szereztek tudomást. Nem az a döntő, hogy arról hányan és miként értesültek, hanem az, hogy a magatartás önmagában, objektíve alkalmas volt-e a közbizalom súlyos veszélyeztetésére. A közvélemény alatt ugyanis nem csak a polgári közvéleményt kell érteni, a közbizalom fenntartását a cselekménynek a hivatásos szolgálatot teljesítők körében való ismertté válása is veszélyezteti.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a bírói gyakorlat mára egységessé vált a tekintetben, hogy a közbizalom veszé-

35 Kecskeméti Munkaügyi Bíróság 4.M.630/2009/5., Bács Kiskun Megyei Bíróság 3Mf.20.037/2010/5.

36 Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.758/2010/5.

lyeztetése nem függ attól, hogy a méltatlansági eljárás alapjául szolgáló cselekményről kik és hogyan szereztek tudomást, hanem azt kell vizsgálni, hogy az objektíven veszélyezteti-e a Magyar Honvédség működésének alapelveit, ezáltal annak működésébe vetett közbizalmat. A Kúria egyik ítéletében[37] rámutatott, hogy a közbizalom akkor áll fenn, ha a katonák személyi körülményei és tevékenységük, valamint a honvédséghez tartozó szervezetek működésének szabályszerűsége iránt nem merül fel kétség, a szolgálatot teljesítő katonák tettei törvényeken, jogszabályokon, valamint szabályzatokon alapulnak és az általánosan elfogadott etikai normáknak megfelelően jelennek meg a külvilágban. A Magyar Honvédséggel szolgálati viszonyban állókkal szemben fokozott az elvárás a jogszabályok betartására, velük szemben magasabb erkölcsi, etikai, emberi elvárások támaszthatóak. Amennyiben a felperes magatartása nem felelt meg ezeknek az elvárásoknak, jogsértés nélkül jut a munkáltató arra a következtetésre, hogy a felperes a szolgálatra méltatlanná vált.

A közbizalom veszélyeztetésének súlyossága, a méltatlansági eljárásnak a büntetőeljárástól való elkülönülése

Amennyiben a közbizalom veszélyeztetése fennáll, a másik vizsgálandó feltétel, hogy az milyen mértékű volt, ugyanis a veszélyeztetés csak akkor eredményezi a szolgálatra való méltatlanságot, ha súlyos fokú. A bírói gyakorlat kezdetben e tekintetben sem volt egységes.

Konkrét – már korábban idézett – ügyben az elsőfokú bíróság[38] meglátása szerint a Hjt-ben meghatározott méltatlanságot eredményező okok (ti. a végrehajtandó szabadságvesztés,

37 Kúria Kf.VII.45.164/2022/6.

38 Kecskeméti Munkaügyi Bíróság 4.M.630/2009/5.

felfüggesztett szabadságvesztés, közbizalom veszélyeztetése) között – súlyosság szempontjából – különbség nem tehető, mivel ugyanazt a szankciót (méltatlanság megállapítása, jogviszony megszüntetése) eredményezik, csak más aspektusból. Ebből következik, hogy ha az eljárás alá vontat – az általa tanúsított cselekmény miatt – a bíróság nem ítéli nem katonai fogdában végrehajtandó szabadságvesztésre, vagy előzetes mentesítés nélküli felfüggesztett szabadságvesztésre, akkor értelemszerűen a közbizalom veszélyeztetése sem érheti el azt a mértéket, amely alapján a jogviszony megszüntetése jogszerű lenne. Az elsőfokú bíróság ezzel megállapította azt is, hogy büntetőeljárás és a méltatlansági eljárás egymással összefügg, a méltatlansági eljárásban hozott döntés feltétele a büntetőeljárásban hozott határozat. A Legfelsőbb Bíróság viszont kimondta,[39] hogy a Hjt.-ben (így értelemszerűen a Hjkr-ben is) meghatározott méltatlansági okok önállóak, egymással nincsenek kapcsolatban. A büntetőeljárás és a méltatlansági eljárás egymástól független, külön eljárások, a méltatlanság megállapításának így nem feltétele büntetőbíróság ítélete, illetve a bűncselekményt is megvalósító magatartás. Következésképp nincs perdöntő jelentősége, hogy a felperessel szemben milyen büntetőjogi felelősségre vonás történt, mert a kiszabott büntetéstől függetlenül súlyos lehet a tanúsított magatartás munkajogi megítélése. A Legfelsőbb Bíróság ezen ítéletével azt is leszögezte, hogy a méltatlansági eljárás munkaügyi eljárás, és indulhat büntetőeljárás mellett.

A ma már egyégesnek tekinthető bírói gyakorlat[40] szerint a közbizalom veszélyeztetése akkor súlyos fokú, ha a méltatlansági eljárás tárgyává tett magatartás a fegyveres szerv működésének legfontosabb alapelveit veszélyezteti, vagy egy szolgálaton kívüli

39 Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.758/2010/5.

40 Szolnoki Munkaügyi Bíróság 2.M.272/2008/14., Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.781/2009/7. szám.

magatartás ismertté válása következtében a társadalom véleménye általánosan elítélő.

Mivel – a fentebb kifejtettek szerint – a Magyar Honvédség működésének legfontosabb alapelvei a katonák által tanúsított fokozottabb normakövetés, a példamutató magatartás, a parancsoknak való feltétlen engedelmesség, és a szigorú függelmi rendszerben való feladatteljesítés, így az ezekkel szembemenő magatartás tanúsítása már önmagában megalapozza a közbizalom súlyos fokú veszélyeztetését.

Itt kell említést tenni egyrészt az alkohol hatása alatti állapotban elkövetett cselekményekről – közöttük is az ittas állapotba elkövetett járművezetésről – melyek a Legfelsőbb Bíróság következetes gyakorlata[41] szerint súlyos munkajogi megítélés alá esnek, másrészt a kábítószer hatása alatt elkövetett cselekményekről is, amelyek úgyszintén. A Magyar Honvédség a kábítószer- illetve alkohol hatása alatti állapotban elkövetett cselekményeket kiemelten kezeli, amelyet az is jelez, hogy az állomány ellenőrzéséről ezek tekintetében külön HM utasítások[42] rendelkeznek. A két cselekménnyel kapcsolatban „zéró tolerancia" van érvényben, amely azt jelenti, hogy az ilyen állapotban elkövetett cselekmények semmilyen körülmények között nem tolerálhatóak. Ennek magyarázata, hogy csak szolgálatképes állapotban lévő katonák tudják magas szinten és fegyelmezetten végrehajtani a Magyar Honvédségre háruló feladatokat, amely a közbizalom fenntartásának alapja.

41 Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.397/2008/8., Mfv.II.10.758/2010/5., Mfv.I. 10.389/2016/4.

42 *A Magyar Honvédség személyi állománya alkohol hatása alatti állapotának, illetve alkoholfogyasztásának ellenőrzéséről szóló* 32/2013. HM utasítás. *A Magyar Honvédség személyi állománya kábítószer hatása alatti állapotának, illetve kábítószer fogyasztásának vagy tartásának ellenőrzéséről szóló* 26/2008. (HK 7.) HM utasítás.

A „zéró tolerancia" elve természetszerűleg csak olyan cselekményekkel kapcsolatban kerül bevezetésre, amelyek objektíven kiemelten súlyosak, így megállapítható, hogy a fenti két állapotban elkövetett cselekmények annak minősülnek, és a Magyar Honvédség legfontosabb alapelveivel állnak ellentétben.

A közbizalom veszélyeztetésének súlyossága témakörében fontos kiemelni, hogy vannak olyan esetek, amelyek látszólag csekély súlyúnak minősülnek, azonban az eset összes körülményei alapján mégis megalapozottan megállapítható a közbizalom veszélyeztetésének súlyos foka, ezáltal a katonai jogviszony méltatlanság jogcímén való megszüntetése.

Konkrét ügyben[43] az ezredesi rendfokozatban, logisztikai főnökként az alperes hivatásos állományában szolgálatot teljesítő felperes vezetői engedélyét korábbi ittas járművezetés elkövetése miatt 2019. november 27. napján bevonták, ennek ellenére nevezettet 2021. augusztus 25. napján – a saját gépjárművével való közlekedés során – a rendőrök ellenőrzés alá vonták. Az igazoltatás során megállapításra került, hogy felperes a gépjárművét járművezetői engedély hiányában vezette. Felperes e döntését – a megindult szabálysértési eljárás során – a lakóházában előállt „vészhelyzet" elhárításával indokolta, miszerint egyedül otthon lévő általános iskolás korú gyermeke arról értesítette, hogy a házukban a szennyvízátemelő szivattyú meghibásodott.

A felperes ellen méltatlansági eljárás került elrendelésre, amelynek során alperes – a fenti cselekmény miatt – megállapította nevezett katonai szolgálatra való méltatlanságát. Az alperes indokolásában utalt arra, hogy felperes vezetői engedélyét korábban ittas járművezetés miatt vonták be, a gépjárművezetésre vonatkozó szabályok ilyen mértékben történő figyelmen kívül hagyása a honvédségben nem kívánatos és nem is elnézhető jelenség, a felperes magatartása hatást gyakorolt a honvédség belső

43 Fővárosi Ítélőtábla 4.Kf.700.345/2023/3.

működésére, a szolgálati rendre, és fegyelemre, ezért nem várható el a szolgálati jogviszonyának fenntartása. A felperes az alperes határozata ellen fellebbezéssel élt, azonban azt a másodfokon eljáró honvédelmi miniszter elutasította.

Felperes ezt követően fordult a bírósághoz, keresetében kérte a méltatlanságát megállapító határozat hatályon kívül helyezését. Indokolásában előadta, hogy az alperes – határozata meghozatalakor – olyan körülményeket (ittas járművezetés) is figyelembe vett, amelyek szorosan nem tartoznak a méltatlansági eljárás tárgyává tett cselekményhez (engedély nélküli vezetés), a cselekménye csekély súlyú volt, amelyre emberileg méltányolható magyarázatot adott. Meglátása szerint a társadalom értékítélete elítélendőbb lett volna, ha a kiskorú gyermeke érdekében nem rohant volna haza az általa választott módon, így cselekménye a közbizalom súlyos veszélyeztetésének a megállapítására nem volt alkalmas.

Az ügyben eljárt első- és másodfokú bírság is elutasította a felperes keresetét. Indokolásukban előadták, hogy egy magatartás minősítésekor nem csupán magát az elkövetett szabálysértést – melynek vizsgálata és jogkövetkezményének levonása a szabálysértési hatóságra tartozik – hanem az azzal összefüggő valamennyi tényt és körülményt is érteni és értékelni kell. Nem csak az elkövetett szabálysértésnek van jelentősége, hanem annak is, hogy a felperes a vezetői engedély hiányában történő járművezetés megvalósításával tudatosan és szándékosan, a rá kötelező magatartási szabályokat megszegve jogellenesen cselekedett. Ennek a körülménynek a vizsgálata éppoly jelentős súllyal esik az értékelési körbe, mint magának a szabálysértésnek az elkövetése. A közbizalom veszélyeztetése szempontjából az elkövetett cselekménnyel összefüggésben lényeges körülménynek minősül az is, hogy a felperes miért nem rendelkezett vezetői engedéllyel. A veszélyeztetés súlyosságának megítélése kapcsán sem csupán a csekély súlyú közlekedési szabályszegésnek volt jelentősége,

hanem a magatartás valamennyi olyan elemének, melyre a társadalmi objektív értékítélet kiterjedhet. Így annak is, hogy a felperes ittas járművezetés miatt nem rendelkezett jogosítvánnyal, így tudatában volt annak, hogy emiatt jogszerűtlenül vesz részt a közúti forgalomban, ezáltal szándékosan szabályt szegett, azt katonai egyenruhában követte el, így személye ezáltal a honvédséggel közvetlenül is összefüggésbe hozható volt.

Összefoglalva megállapítható, hogy – a jelenlegi bírói gyakorlat alapján – a közbizalom veszélyeztetésének súlyos foka a „zéró tolerancia" hatálya alá eső cselekményeknél külön vizsgálat nélkül fennáll, minden egyéb esetben a körülmények gondos mérlegelésével lehet állást foglalni ezen kérdésben.

A jogviszony fenntarthatóságának kérdése

Amennyiben a közbizalom veszélyeztetésének súlyos foka fennáll, a vizsgálónak már csak egy kérdésben kell állást foglalnia, nevezetesen abban, hogy elvárható-e a munkáltatótól az eljárás alá vont jogviszonyának fenntartása.

Ezen feltétel különállása – véleményem szerint – azonban csak látszólagos, tekintve, hogy a közbizalom veszélyeztetése súlyos fokának megállapítása – a kialakult bírói gyakorlat szerint[44] – már önmagában magában hordozza a szolgálati jogviszony fenntartásának el nem várhatóságát a Magyar Honvédség részéről. Egy ilyen cselekmény munkaügyi szankció nélkül hagyása ugyanis nyilvánvalóan kihat a Magyar Honvédség belső működésére és a szolgálati jogviszony fenntartása esetén esetlegesen elfogadhatóbb mintává válik mások számára is, így a közbizalom fenntartása érdekében általában nem várható el a Magyar Honvédségtől az eljárás alá vont szolgálati jogviszonyban való meghagyása.

44 Fővárosi Munkaügyi Bíróság 9. M. 3135/2004/10.

Ebből következik, hogy ebben a kérdésben is azt kell figyelembe venni, hogy a tanúsított magatartás a Magyar Honvédség működésének legfontosabb alapelveit veszélyeztette-e, mert ha igen, akkor az objektíven súlyos, tehát akár egyszeri magatartás[45] is megalapozhatja a jogviszony megszüntetését.

A fentiek figyelembevételével az adott ügyben kijelölt vizsgáló megalapozottan foglalhat állást a tárgyalt méltatlansági ok fennállásával vagy annak hiányával kapcsolatban, és tehet javaslatot a méltatlansági jogkört gyakorlónak a megindult eljárás további „sorsára" vonatkozóan.

A katonai szolgálatra való méltatlanság tartalmának újragondolási igénye jogalkalmazói szempontból

Ahogy a bevezetőben már említettük, a bíróságok által a méltatlansággal kapcsolatosan kialakított – és fentebb részletezett – gyakorlat nem feltétlenül felel meg annak a célnak, mely érdekében a jogalkotó létrehozta a katonai szolgálatra való méltatlanság jogintézményét, így a Hjkr. 26. § (5) bekezdés c) pontjában foglalt tényállási elemek – bíróságok által megtöltött – tartalmának jogalkalmazói értelmezése felülvizsgálatra szorul.

A közbizalom, illetve annak veszélyeztetése vonatkozásában

Teljes egészében osztjuk azon bírósági álláspontot, mely szerint közbizalom alatt a Magyar Honvédség felé fennálló, annak törvényes és hatékony, a köz javát szem előtt tartó működésébe vetett társadalmi-állampolgári bizalmat kell érteni. Ezt a bizalmat „nem adják ingyen", cserébe a Magyar Honvédség állományának meg kell felelnie a társadalom által velük szemben felállított, az

45 Kecskeméti Munkaügyi Bíróság 4.M.630/2009/5.

átlagosnál magasabb erkölcsi-etikai elvárásoknak, hiszen ez a közbizalom kialakulásának és fennállásának alapja.

A bírósági joggyakorlat szerint a fenti közbizalom veszélyeztetése akkor állapítható meg, ha a katona magatartása a Magyar Honvédség működésének alapelveivel ellentétes. Az egyik legfontosabb ilyen alapelv az állomány magas fokú fegyelme, illetve az átlagosnál szorosabb jogkövetése, így a fenti logikát követve bármely, ezzel ellentétes magatartás tanúsítása veszélyeztetheti a közbizalmat. Ez azonban azt jelentené, hogy minden normaszegés magában hordozza a közbizalom veszélyeztetésének lehetőségét, amely nyilvánvalóan nem volt célja a jogalkotónak, amikor bevezette ezen eljárást. Így egyes ügyekben érdemes megfontolás tárgyává tenni azt, hogy valóban fennáll-e ezen közbizalom veszélyeztetésének reális lehetősége akkor, ha a méltatlansági eljárás alapját képező, viszonylag kisebb tárgyi súlyú cselekmény elkövetőjét a társadalom számára érzékelhető módon nem lehet összeköttetésbe hozni a Magyar Honvédséggel. Ha ugyanis nem lehet, akkor értelemszerűen a társadalomban nem alakul ki azon érzet, mely szerint a katonák ne felelnének meg a velük szemben támasztott magasabb erkölcsi-etikai elvárásoknak, ezáltal a Honvédség törvényes működésébe vetett közbizalom sem kerülhet veszélybe.

Nyilvánvalóan azonban vannak olyan cselekmények, amelyek esetén akkor is fennáll a közbizalom veszélyeztetése, ha azok elkövetőit a társadalom nem tudja a Magyar Honvédséghez kötni.

Ennek indoka, hogy egyrészt a köz-, illetve a magánszférában vállalható foglalkozások természetüket tekintve lényeges eltérést mutatnak, amely abból ered, hogy az állam szolgálata a közjó érdekében kifejtett, önkéntes alapon vállalt speciális tevékenységeket ölel fel, míg a magántulajdonban álló cégek egyéni vagy közösségi érdekeket szolgálnak ki. Mindezek miatt a közszolgálat ellátóival szemben olyan különleges elvárások is meg-

fogalmazódnak, amelyek a magánszféra munkavállalói kapcsán egyáltalán nem, vagy csak részlegesen érvényesülnek. Az egyik ilyen elvárás az, hogy a katonák a rájuk ruházott „közhatalmi" jogosítványokkal a köz érdekében éljenek, így az ezekkel való visszaélés (mint például a sikkasztás, hanyag-, hűtlen kezelés, hivatali visszaélés, közfeladati helyzettel visszaélés) megalapozza a közbizalom veszélyeztetését akkori is, ha az elkövetőt a társadalom nem tudja a Magyar Honvédséghez kötni.

Másfelől vannak olyan cselekmények, amelyek nemcsak a Magyar Honvédség működésének alapelveit sérti súlyosan, hanem a társadalmi együttélés alapvető szabályait is. Ezen cselekmények esetén a társadalom értékítélete – attól függetlenül, hogy mi az azt tanúsító személy foglalkozása – általánosan elítélő, közfelháborodást keltő, így a közbizalom veszélyeztetése (sérelme) attól függetlenül fennáll, hogy arról kik és milyen körben szereznek tudomást. Meglátásunk szerint ide tartoznak különösen a nemi erkölcs elleni cselekmények, a párkapcsolati erőszak, illetve a kiskorú veszélyeztetése, melyek esetében – a közbizalom veszélyeztetésének megtörténte – vonatkozásában mérlegelésre nincs szükség.

Összefoglalva megállapítható, hogy annak mérlegelését, mely szerint a közbizalom veszélyeztetésének reális lehetősége fennáll-e az adott cselekmény vonatkozásában, elsősorban jogalkalmazói szinten javasolt elvégezni, a méltatlansági eljárás megindítása előtt.

A közbizalom veszélyeztetésének súlyossága vonatkozásában (különös tekintettel a zéró tolerancia hatálya alá eső cselekményekre)

A katonai szolgálatra való méltatlanság megállapítása akkor történhet meg, ha a közbizalom veszélyeztetése súlyos fokú. Meglátásunk szerint a veszélyeztetés súlyos foka mérlegelés nélkül

megállapítható azon – fentebb részletezett – cselekményeknél, amelyeknél a társadalom értékítélete – függetlenül az elkövető foglalkozásától – általánosan elítélő, közfelháborodást keltő, hiszen ezen esetekben a társadalmi együttélés legalapvetőbb normái sérülnek, továbbá a „közhatalmi" jogosítványokkal való visszaélés esetén, amelyek az állami szervekbe vetett bizalmat ássák alá.

Más a helyzet azonban a „zéró tolerancia" alá eső – kábítószer-, illetve alkohol hatása alatt elkövetett – cselekményeknél. A kábítószer fogyasztás vonatkozásában a súlyos veszélyeztetést magunk sem vitatjuk, azonban az alkoholos állapotban elkövetett cselekményeknél – a zéró tolerancia elvének ellenére – a súlyosság – véleményünk szerint – nem mindig állapítható meg.

Konkrét ügyben[46] egy hivatásos zászlós – szolgálati gépjárművel – szolgálati útra indult, amikor a rendészjárőrök – közvetlenül a laktanya előtt – ellenőrzés alá vonták, melynek során alkoholszondás vizsgálatot is alkalmaztak vele szemben. A szonda 0,07 ezrelék mg/l légalkohol értéket mutatott ki, így nevezettet előállították a laktanyaügyeletes szolgálathoz, majd – a szabályok szerint – vérvételre került sor. A zászlós vérmintájában a vizsgálat 0,238 ezrelék mg/ml alkoholkoncentrációt jelzett, így – az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 13. számú módszertani levele alapján – nevezett alkoholfogyasztása ugyan bizonyítható volt, azonban alkoholos befolyásoltság nem állt fenn.

Mivel a zászlós szervezetében a légalkoholszint 0,25 ezrelék mg/l alatt volt, ezért nevezett cselekménye a bűncselekményi határt nem érte el, ellene közigazgatási szankció került alkalmazásra.

A zéró tolerancia elve miatt a zászlós állományilletékes parancsnoka kezdeményezte a méltatlansági eljárás megindítását a jogkört gyakorlónál, amely elrendelésre is került, azonban – annak során – mind a vizsgáló, mind a később kijelölt bizottság

46 JIF/8-3/2022. M. nyt. számú egyedi méltatlansági ügy (MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred).

azt állapította meg, hogy a közbizalom veszélyeztetése nem volt súlyos fokú. Indokolásukban hivatkoztak arra, hogy – a fentiek szerint – a zászlós a cselekmény elkövetésekor nem volt alkoholos befolyásoltság állapotában, a csekély mennyiségű alkohol nevezett előző napi alkoholfogyasztásából származott. Ezen túlmenően kiemelték, hogy a zászlós szervezetében lévő alkoholt a jogalkotó is alacsony szintű szabályszegésnek értékeli, ugyanis sem bűncselekményként, sem szabálysértésként nem rendeli büntetni, azt „csupán" közigazgatási bírsággal sújtja.

A bizottság javaslata ellenére a jogkört gyakorló a zászlós katonai szolgálatra való méltatlanságát megállapította,[47] kimondta, hogy a zéró tolerancia elve feltételezi azt, hogy a közbizalmat veszélyeztető szabályszegés – minden körülmény ellenére – súlyos fokúnak minősül.

Meglátásunk szerint azonban nem minden alkoholos állapotban elkövetett cselekmény veszélyezteti súlyos fokban a közbizalmat, ugyanis a zéró tolerancia elve nem azt jelenti, hogy ezen elv alá eső cselekményeknél automatikusan el kellene távolítani az azt elkövető személyt az állományból, és meg kellene szüntetni a jogviszonyát. A zéró tolerancia elve valójában azt fejezi ki, hogy az adott cselekmény a munkáltató által semmikor nem elfogadható, nem tolerálható, amelynek értelemszerűen meg kell jelennie valamilyen (elsősorban munkajogi) formában a szervezeten belül is. Ez azért is fontos, mivel egy ilyen cselekménynek a szervezeten belül történő büntetlenül hagyása azt a látszatot keltené, hogy a Magyar Honvédségben elfogadott az ilyen és ehhez hasonló magatartás tanúsítása, amely így esetleg „követendő példaként" szolgálna az állomány többi tagjának is, mely végső soron a fegyelem – mint működési alapelv – fellazulását váltaná ki.

47 5903-13/2022. nyt. számú egyedi határozat (Magyar Honvédség Parancsnoksága).

Ezen túlmenően ilyen ügyekben az is fontos, hogy egy cselekmény elkövetésének szankcionálásánál az arányosság elve érvényesülni tudjon, amely a méltatlansági eljárás alkalmazásánál nem érhető tetten, tekintve, hogy az eljárás eredménye kizárólag az elkövető állományban tartása – és így a cselekmény munkajogi szankció nélkül hagyása – vagy a jogviszony megszüntetése – amely adott esetben túlságosan aránytalan következmény – lehet.

Véleményünk szerint a megoldást a fegyelmi és a méltatlansági eljárás használatának kombinációja jelentené. Munkajogi szankciót – a méltatlansági eljáráson kívül – fegyelmi eljárásban lehet kiszabni, így csekélyebb súlyú erkölcsi-etikai szabályszegés esetén méltatlansági eljárás helyett fegyelmi eljárás megindítása lenne az indokolt, amellyel a fenti követelmények – arányosság, visszatartó erő – is teljesülni tudnának.

A Hjkr. 2. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a honvéd szolgálatteljesítési időn kívül sem tanúsíthat olyan magatartást, amely nem felel meg a katonai szolgálattal kapcsolatos erkölcsi elvárásoknak és sérti a honvéd etika szabályait. Ezen szabály nyilvánvalóan szolgálati viszonyból eredő kötelezettséget tartalmaz, így megsértése esetén fegyelmi eljárás elrendelése lehetséges. A jogalkalmazói zavar abban áll, hogy a méltatlansági eljárást pont az ilyen erkölcsi-etikai szabályszegés elbírálására vezette be a jogalkotó, így fegyelemsértésként értelmezni ezen típusú szabályszegéseket új nézőpontot követel. Mindezek miatt – a fenti mérlegelést figyelembe véve – ha egy erkölcsi-etikai szabályszegésnél a közbizalom súlyos veszélyeztetésének gyanúja áll fenn, akkor méltatlansági eljárást, ha nem áll fenn, úgy fegyelmi eljárást kell elrendelni.

Tekintettel a fentiekre – meglátásunk szerint – az alkoholos állapotban elkövetett cselekmények (járművezetés) esetén nem áll fent a közbizalom súlyos veszélyeztetése, így méltatlansági eljárás helyett fegyelmi eljárást kell elrendelni, ha:

– az elkövető szervezetében lévő alkohol mértéke nem éri el a bűncselekményi határt,
– az alkoholfogyasztásra közúti ellenőrzés során, kihalt útszakaszon, éjszakai órákban derül fény, feltéve, ha az elkövető ittassága legfeljebb közepes fokú, és balesetet, személyi sérülést nem okozott.

Konkrét ügyben[48] egy hivatásos őrnagy egy baráti találkozón vett részt a lakóhelyéül szolgáló község egyik vendéglátóipari egységében. A találkozóra a szolgálatteljesítési idő után, az esti órákban került sor, és mivel nevezett fáradt volt, ezért úgy döntött, hogy saját gépjárművel teszi meg a lakása és a vendéglátóhely közötti utat. Az őrnagy elmondása alapján az este folyamán nem kívánt alkoholt fogyasztani, arra való tekintettel, hogy oda a gépkocsijával ment, azonban a találkozó során szóba kerültek nevezett magánéleti problémái, amelytől rossz lelki állapotba került, így úgy döntött, hogy a feszültségét alkohol fogyasztásával próbálja oldani. Az este folyamán nevezett összesen 1,5 liter sört ivott meg, majd beült a gépjárművébe és elindult hazafelé. 22 óra 50 perckor a községen belül az őrnagyot a rendőrök közúti ellenőrzés alá vonták, melynek során alkoholszondát alkalmaztak vele szemben, amely 1,038 mg/l légalkohol koncentrációt mutatott ki. Az őrnagy a helyszínen, valamint a meghallgatásán is elismerte az alkoholfogyasztást, a rendőrökkel végig együttműködő volt, az eset idején polgári ruhát viselt. Az igazoltatásnak és az előállításnak – tekintettel a késői időpontra – civil tanúi nem voltak, a cselekményre a községen belül került sor. A jogkört gyakorló – előzetes mérlegelés után, tekintettel a fenti körülményekre – úgy értékelte, hogy a közbizalom súlyos veszélyeztetésének gyanúja nem áll fent, ellenben az őrnagy erkölcsi-etikai szabályszegést követett el, így – méltatlansági eljárás elrendelése helyett – fegyelmi eljárás került lefolytatásra.

48 19/2026 JIBF nyt. számú egyedi fegyelmi ügy (MH DT 205. lé. rak. e.).

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a megindítandó eljárás kiválasztásánál gondos, az eset összes körülményeit figyelembe vevő mérlegelésre van szükség, tehát a fenti két feltétel bekövetkezése esetén is előfordulhat, hogy méltatlansági eljárás megindítását kell választani, különösen, ha az elkövető visszaeső, cselekményét egyenruhában, szolgálatteljesítési idő alatt, vagy honvédségi gépjárművel követte el.

A jogviszony fenntarthatóságának vonatkozásában

Ahogy fentebb említésre került, a bírói gyakorlat alapján a közbizalom súlyos fokú veszélyeztetése magában hordozza azt is, hogy az elkövető jogviszonyának fenntartása nem várható el az adott honvédelmi szervezettől. Ezen elvet akkor tartjuk követendőnek, ha a közbizalom súlyos fokú veszélyeztetése – különösen az alkoholos állapotban elkövetett cselekmények esetén – megfelelő gondossággal, a fentebb leírtak szerinti – jogalkalmazói értelmezéssel kerül megállapításra.

A jelenlegi joggyakorlatot követve – mely szerint a zéró tolerancia hatálya alá eső cselekményeknél automatikusan meg lehet állapítani a súlyos veszélyeztetést – viszont létjogosultsága van annak, hogy – az ügy összes körülményeire tekintettel – az eljárás alá vont személy előélete, szolgálathoz való viszonya, magatartása figyelembevételre kerüljön.

Konkrét ügyben[49] egy altiszt 2023. július 21-én (pénteken) szolgálatteljesítési idő után, a tulajdonában lévő gépjárművel Székesfehérvárra indult édesanyját meglátogatni, ahonnan másnap, azaz 2023. július 22-én 17 óra körül érkezett vissza a lakóhelyéül szolgáló szolgálati lakásába.

49 16-2/2023. Mélt. nyt. számú egyedi méltatlansági ügy (MH KGY 1. Páncélos dd.).

A megérkezés után nevezett a lakásában takarítani kezdett, amelynek során – abban a hiszemben, hogy aznap már nem kell gépjárműbe ülnie – 4 vagy 5 db 0,5 literes sört fogyasztott el. Körülbelül 22 órakor nevezett vacsorázni szeretett volna, ám ekkor vette észre, hogy az édesanyja által összekészített ételt Székesfehérváron hagyta, így úgy döntött, hogy egy, a lakóhelyétől körülbelül 200 méterre található gyorsétterembe megy, mely távolságot – időspórolás miatt – a gépjárművével fogja megtenni.

Nevezettet elindulás után pár perccel, 22.06 órakor – a lakóhelyéül szolgáló utcában – a szolgálatban lévő rendőrjárőrök ellenőrzés alá vonták, melynek során légalkoholszondát alkalmaztak vele szemben. A szonda szervezetében 1,053 mg/l légalkoholszintet mutatott ki, így az eljárás alá vontat előállították a rendőrkapitányságra, ahol még két alkalommal (22.13 órakor és 22.43 órakor) megismételték a mérést, amelyek szintén pozitív eredményt (0,98 mg/l illetve 0,94 mg/l) mutattak.

Az eljárás alá vont személy cselekményét az éjszakai órákban, kihalt utcán, civil ruhában követte el, balesetet nem okozott.

Mivel a jelenlegi bírói gyakorlat szerint az ittas járművezetés súlyos fokban veszélyezteti a közbizalmat, így az ügyben kijelölt vizsgáló a jogviszony fenntartásának elvárhatóságát is vizsgálta az ügyben.

Az eljárás alá vont – parancsnoki jellemzése szerint – „*katonai szolgálata alatt bűncselekményt, szabálysértést és fegyelemsértést nem követett el, ellenben több dicséretben részesült. Szakmai felkészültsége kiváló, magas szinten, messze az átlag felett képes alkalmazni tudását, felügyeletet, visszaellenőrzést nem igényel, kezdeményezőkészsége támasz a század vezetésének*". Mindezek miatt megállapításra került, hogy az eljárás alá vont értékes tagja a katonai szervezetnek, felelősségét vállalta a cselekményével kapcsolatban, így – bár a közbizalom súlyos veszélyeztetése fennáll – a jogviszonyának fenntartása a katonai szervezet érdekeit szolgálja. A vizsgáló

emiatt – az összefoglaló jelentésében – az eljárás megszüntetésére tett javaslatot, melyet a jogkört gyakorló elfogadott.

Összegzés

A katonai szolgálatra való méltatlanság – a fentiek fényében tehát – egy erkölcsi, etikai kategória, melynek léte kétségtelenül hozzájárul a tágabb értelemben vett Magyar Honvédség tekintélyének növeléséhez, annak fenntartásához, ezen keresztül a katonai hivatás megbecsültségéhez és a katonákba vetett állampolgári bizalom növeléséhez. Tanulmányunkban igyekeztünk segítő szempontokat bemutatni annak érdekében, hogy a méltatlanság tárgyában olyan megalapozott javaslatok, illetve döntések születhessenek, amelyek fenntartják a katonai hivatás nimbuszát, illetve a társadalom bizalmát a Magyar Honvédség állománya felé.

Egy méltatlansági ügyben eljárni katonajogászként nem egyszerű feladat, ugyanis ezen eljárás egy másfajta jogalkalmazói gondolkodást kíván meg, mint egy fegyelmi- vagy büntetőügy felderítése. Ezen eljárásban ugyanis a tényállás kiderítése mellett a cselekmény erkölcsi-etikai oldalát is kell vizsgálni, amely magában hordozza a szubjektivitást is, hiszen – bizonyos cselekményeket leszámítva – mindenki más és más erkölcsi-etikai mércével rendelkezik. A vizsgálónak, a bizottságnak, illetve a jogkört gyakorlónak az a feladata, hogy megtalálja azt az erkölcsi zsinórmértéket, amely alapján a szubjektivitást ki lehet szűrni a folyamatból, és objektíven, igazságosan, a „közjó” érdekében lehet döntést hozni.

Vígh Attila Zoltán

A közegészségügyi célú állami beavatkozás és az egyéni önrendelkezési jog ütközése a SARS-CoV-2 elleni védőoltás kapcsán – a Magyar Honvédség jogalkalmazásának tükrében.

A tanulmány az egészségügyi veszély és a járványügyi készültség jogi gyakorlatának tapasztalatairól készült a Magyar Honvédségben (a továbbiakban: MH) az MH jogalkalmazói tevékenységének egységesítése és fejlesztése, tökéletesítése érdekében. Az elemzés alapját az MH Transzformációs Parancsnokság (a továbbiakban: MH TP) állományába tartozó volt alezredes szolgálati panaszai, majd annak peresedés utáni, a közszolgálati jogviszonyának megszüntetésével kapcsolatos közigazgatási jogvita elbírálásának peres ügye adja, amely peres ügy folyamatban van még, ezért a tanulmány az én elemzésemet, következtetéseimet és véleményemet tartalmazza, hiszen a jogvita eldöntése a bíróság feladata lesz.

Az ügy kapcsán felvázolásra kerül a közegészségügyi, társadalmi közérdek védelmét célzó állami beavatkozás és az egyéni önrendelkezési jog összecsapása. Ennek keretében bemutatásra kerül az önrendelkezési jog és a közérdek prioritásának vizsgálata az alkotmányossági szükségességi-arányossági teszt segítségével, a SARS-CoV-2 vírus elleni védőoltás felvételének megtagadása kapcsán.

A tanulmányban megjelenik a közösségi és a társadalmi érdek összehasonlítása, priorizálása az alkotmányossági szükségességi-arányossági teszt alkalmazásával, valamint ezen összehasonlítás megjelenése az Alkotmánybíróság döntéseiben, illetve ennek leképződése a magyar bírósági döntésekben és a jogalkalmazási gyakorlatban.

A tanulmány elemzi az esetet és annak jogalkalmazási és alkotmányos alapjogi szabályozásának hátterét, az MH szabályozása és jogalkalmazása szempontjából, kiemelve azokat a munkáltatói adminisztratív és eljárásbeli hibákat az eset kapcsán, amelyekre a katonai jogalkalmazás során is különös figyelmet kell fordítani.

Ezek a követelmények a következők:

1. A munkáltatói határidők és a formai követelmények szigorú betartása.
2. Az írásbeliséghez kötöttség és ennek elmulasztása: a munkáltatónak írásban, igazolható módon kellett felszólítania a munkavállalót az oltás felvételére, pontos határidő megjelölésével.
3. Az orvosi szakvélemények és a mentesülések kérdése, kiemelt figyelemmel az egészségügyi kontraindikációkra (ellenjavallatokra).
4. A fokozatosság elve a jogkövetkezmények és szankciók alkalmazása során (először fizetés nélküli szabadság, majd ezt követően az elbocsátás).

1. A közszolgálati jogviszony megszüntetésével kapcsolatos közigazgatási jogvita tényállása

Az alezredes 1996. július 15. napjától létesített hivatásos szolgálati viszonyt az MH-nál. Utolsó beosztását az MH TP-nél töltötte be.

Az alábbi táblázat foglalja össze az ügy kronológiai menetét a határozatok és kézbesítések tükrében:

Dátum	Esemény / Intézkedés
2021. 12. 02.	Az MH TP felszólítja az alezredest a SARS-CoV-2 elleni védőoltás 15 napon belüli felvételére az állami és önkormányzati intézményeknél foglalkoztatottak által történő kötelező igénybevételéről szóló 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet a (továbbiakban: 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet) 2. § (1) és (7) bekezdései alapján, ellenkező esetben 1 év illetmény nélküli szabadságot kilátásba helyezve.
2021. 12. 28.	Azon okból az alezredes az oltást nem vette fel, az MH TP parancsnoka az 524/2021. MH TP paranccsal illetmény nélküli szabadságot rendel el számára a 2022. január 1. és 2022. december 31. közötti időszakra. Ezzel egyidejűleg nevezett rendelkezési állományba került „ex lege" a törvény erejénél fogva a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény hatálya alá tartozókra vonatkozó rendkívüli intézkedésekről szóló 548/2020. (XII. 2.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 548/2020. (XII. 2.) Korm. Rendelet) 1/A. § (1) bekezdése szerint úgy, hogy állományilletékes parancsnoki jogköröket a Magyar Honvédség központi személyügyi szerv vezetője gyakorolta, míg a személyügyi és pénzügyi ügyeinek intézését az MH TP végezte.
2022. 12. 22.	Az MHP Személyzeti Csoportfőnökség csoportfőnöke az 5588/2022. MHP SZCSF számú paranccsal (megszüntető parancs) megállapítja, hogy az alezredes szolgálati viszonya a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő szabályozási kérdésekről szóló 2022. évi V. törvény (a továbbiakban: Kivezetési törvény) 11. § (4) bekezdése és (9) bekezdése alapján, a törvény erejénél fogva „ex lege" 2022. december 17-ei hatállyal megszűnt.
2023. 01. 18.	A megszüntető parancsot kézbesítik a nevezett részére.
2023. 01. 30.	Az alezredes szolgálati panaszt nyújt be (kelt: január 28.), amelyet felterjesztenek a Honvéd Vezérkar főnökéhez.

Dátum	Esemény / Intézkedés
2023. 03. 27.	A Honvéd Vezérkar főnöke elutasítja a panaszt a 19-2/2023/Sz. nyt. számú határozattal, amelynek jogorvoslati részében rögzítésre került, hogy a határozat ellen a nevezett keresettel fordulhat a Budapest Környéki Törvényszékhez. A posta kétszer megkísérli a kézbesítést, a küldemény „nem kereste" jelzéssel érkezik vissza, így a kézbesítési vélelem beáll.
2023. 11. 22.	Az alezredes újabb szolgálati panaszt nyújt be, sérelmezve az első panasz elbírálásának elmaradását (mivel a határozatot nem kapta kézhez).
2024. 01. 16.	Tájékoztatják az alezredest, hogy az első panaszát már 2023 márciusában elbírálták, és a határozat beállt kézbesítési vélelemmel jogerős.

1.1. Az alezredes/felperes kereseti kérelme

A nevezett a megszüntető parancs jogellenességét állítva keresetet terjesztett elő a bíróságnál.
Keresetében kérte az MH/alperes marasztalását:

a) A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.) 71. § (1a) bekezdés i) pontja alapján járó elmaradt 10 havi távolléti díjnak megfelelő, bruttó 6 968 050 Ft végkielégítés megfizetésére.
b) A Munka Törvénykönyve (a továbbiakban: Mt.) 82. § (4) bekezdése *(az Mt.-re való hivatkozás aggályos nem értelmezhető, mivel szolgálati jogviszonyról van szó)* és a Hjt. 65. § (1) bekezdés f) pontja alapján a felmentési időre járó távolléti díjnak, azaz 8 havi illetményének megfelelő bruttó 5 574 440 Ft megfizetésére.
c) Továbbá ezen összegek után a Ptk. 6:48. § (1) bekezdése szerinti késedelmi kamat megfizetésére.

A felperes kézbesítési kifogást is előterjesztett, arra hivatkozva, hogy a Magyar Posta nem küldött értesítést a küldemény érkezéséről, és önhibáján kívül nem tudott a határozatról.

1.2. Büntetőjogi feljelentések

Nevezett/felperes a Btk. 450. §-ának b) pontjába ütköző elöljárói hatalommal visszaélés vétségének alapos gyanúja miatt feljelentést tett a Központi Nyomozó Főügyészségen, mivel álláspontja szerint panaszjogának korlátozásával akadályozták a perindításban.

A Központi Nyomozó Főügyészség a feljelentést bűncselekmény hiányában elutasította.[1]

Indokolás: a Központi Nyomozó Főügyészség indokolása szerint, a feljelentő jogi álláspontjától eltérően a feljelentésben foglaltak alapján nem a Btk. 450. §-ának b) pontjába ütköző elöljárói hatalommal visszaélés vétsége, hanem a Btk. 441. §-ának (1) bekezdésébe ütköző szolgálati visszaélés bűntettének esetleges gyanúját kellett volna vizsgálni, azonban figyelemmel arra, hogy a feljelentő szolgálati viszonya 2022. december 17. napjával a törvény erejénél fogva megszűnt, az ezt követő cselekmények idején már nem volt az MH tényleges állományú tagja, ekként függelmi viszony sem állt fenn közte és a Honvéd Vezérkar főnöke közt, aki tehát ekkor nem volt nevezett elöljárója.

A Btk. 441. (1) bekezdésébe ütköző szolgálati visszaélés büntettet, amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg az

1 Központi Nyomozó Főügyészség határozata (bűncselekmény hiányában történő feljelentés elutasításáról a Btk. 441. § és 450. § tekintetében).

a büntető anyagi jogi értelemben vett katona követi el, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon, illetve jogtalan előnyt szerezzen szolgálati hatalmával vagy helyzetével visszaél.

Megállapítható volt, hogy az alezredes feljelentése az általa sérelmezett szolgálati jogviszony megszűnéssel összefüggésben előterjesztett szolgálati panasza tárgyában döntésre jogosult katonai vezető ezen konkrét egyedi ügyben történő döntésének hiányát kifogásolja

A feljelentés ugyanakkor a feljelentő sérelmeinek előadásán túl nem tartalmaz olyan körülményre vonatkozó adatot, konkrét tényt, amely ténylegesen a feljelentő által sérelmezett üggyel összefüggésben eljáró katonai vezető részéről szolgálati hatalommal vagy helyzettel történő visszaélésre és ezzel összefüggésben jogtalan hátrány okozásának vagy jogtalan előny szerzésének célzatára utalna, és ami megalapozná a szolgálati visszaélés bűntettének megvalósulását.

Itt kell megjegyezni, hogy a Hjt. 180. §-ának (3) bekezdése alapján, a szolgálati panaszt az arra jogosult a kézhezvételtől számított 30 napon belül bírálja el, mely határidő további 30 nappal meghosszabbítható,

Önmagában az a körülmény, hogy a feljelentő még nem kapta kézhez a szolgálati panasza elbírálását tartalmazó dokumentumot és nem ért egyet az elbírálásra jogosult katonai vezető döntésével, elégedetlen az eljárás időszerűségével, *a bűncselekménynek a megállapítására nem alkalmas.*

Továbbá nevezett a Btk. 345. §-ba ütköző és aszerint minősülő hamis magánokirat felhasználásának vétségére miatt is feljelentést tett, a Monori Rendőrkapitányság, Vecsési Rendőrőrsén, amelynek kimeneteléről nincs információm.

2. A felperes jogi érvei a megszüntető parancs jogellenessége mellett, ennek elemzése

2.1. Jogellenes jogviszony-megszüntetés és a visszaható hatály tilalma

A felperes álláspontja szerint az MH nem szüntethette volna meg visszamenőleges hatállyal, 2022. december 22-én meghozott döntéssel, 2022. december 17-ei hatállyal a jogviszonyát.

a) Határidők elmulasztása: a munkáltató már a Kivezetési törvény hatálybalépése óta 2022. június 15. óta tudta, hogy a jogviszony 2022. december 17-ével meg fog szűnni, így az alperesnek elegendő ideje lett volna a parancsot előre elkészíteni és határidőben közölni. Ellenben, mivel 17-én nem döntöttek, a Kivezetési törvény alapján a jogviszonyt már csak 2022. december 31-i hatállyal szüntethették volna meg, véleménye szerint.
b) Együttműködési kötelezettség sérelme: a felperes szerint a munkáltató eljárása sértette a Hjt. 5. § (2)-(4) bekezdéseit, amelyek a jóhiszeműség és tisztesség elvét, a kölcsönös együttműködést, valamint a rendeltetésszerű joggyakorlást írják elő. A figyelmeztetés és módosítás nélküli visszamenőleges megszüntetés indokolatlan és súlyos jogsérelmet okozott.

A fentiek megjelenése a keresetében:

„Álláspontja szerint az MH a jogviszonyt nem szüntethette volna meg 2022. december 22-én a törvény erejénél fogva 2022. december 17-ei hatállyal visszamenőlegesen. Az MH/HVK a Kivezetési törvény hatályba lépésének napja, 2022. június 15-e óta tudta, hogy

a jogviszonyt megszüntetheti 2022. december 17-e hatállyal, ezért a parancs elkészítésére kellő idővel rendelkeztek. Tekintettel arra, hogy 2022. december 17-én a jogviszony törvény erejénél fogva történő megszüntetéséről nem határoztak, ezt követően a Kivezetési törvény alapján a jogviszonyt már csak 2022. december 31-ei hatállyal szüntethette volna meg a törvény erejénél fogva.

Nevezett illetmény nélküli szabadságát 2021. december 8-án kelt. 524/2021. MH TP PK. számú parancsban rendelte el nevezett 2022. január 1 és 2022. december 31-e közötti időtartamra. Ezt követően ezzel ellentétes, vagy ezt módosító parancsot nem hozott.

A Kivezetési törvény és az utolsó parancsa alapján nevezett csak 2022. december 31. után, azaz 2023. január 1 vel szüntethette volna meg nevezett jogviszonyát. A fentiek alapján nevezett álláspontja szerint, a Kivezetési törvény 11. § (4) bekezdése, valamint az utolsó parancs megsértésével került sor nevezett jogviszonyának a törvény erejénél fogva megszüntetésre 2022. december 17-ei hatállyal.

Továbbá megjegyzi, hogy a Kivezetési törvény hatályba lépésekor pontosan ismert volt, hogy a járványügyi készültségre vonatkozó jogszabály 2022. december 18-án hatályát veszti, valamint az is, hogy nevezett utolsó parancs alapján 2022. december 31-ig van illetmény nélküli szabadságon. Nevezett mindenféle előzetes figyelmeztetés vagy tájékoztatás, parancs módosítása nélkül 2022. december 20-án, vagy 22-én 2022. december 17-re visszamenőleg hozta meg a döntését, amellyel nemcsak a Kivezetési törvényt sértették meg, de sértette a

Hjt. 5. § (2) bekezdését „a jóhiszeműség és tisztesség elvét, a kölcsönös együttműködést, valamint a rendeltetésszerű joggyakorlást is."

A nevezett által hivatkozott Kivezetési törvény 11. § (1),(2),(3),(4) és (9) bekezdései, amelyek állítása szerint megsértésre kerültek, a következőket határozzák meg:

„(1) A munkáltató (2) bekezdés szerinti eltérő döntése hiányában 2022. június 15-én megszűnik a koronavírus elleni védőoltásnak az állami és önkormányzati intézményeknél foglalkoztatottak által történő kötelező igénybevételéről szóló 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet] alapján elrendelt vagy alkalmazott fizetés nélküli vagy illetmény nélküli szabadság (ezen alcím alkalmazásában a továbbiakban együtt: fizetés nélküli szabadság).

(2) Az 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó foglalkoztatott munkáltatója 2022. június 15-ig dönthet arról, hogy a fizetés nélküli szabadság nem szűnik meg az (1) bekezdés alapján a járványügyi készültség bevezetéséről szóló 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet] hatályvesztésének napjáig, de legfeljebb a fizetés nélküli szabadság elrendelésétől számított egy évig.

(3) A (2) bekezdés szerinti esetben, ha a foglalkoztatott a fizetés nélküli szabadság ideje alatt felveszi az 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet alapján elrendelt védőoltást (ezen alcím alkalmazásában a továbbiakban: védőoltás), és a védőoltás felvételének tényét az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 232/H. § (7) bekezdése szerint igazolja, a munkáltató a fizetés nélküli szabadságot haladéktalanul megszünteti.

(4) A munkáltató – a foglalkoztatásra irányadó jogszabálytól eltérően – a (2) bekezdés hatálya alá tartozó foglalkoztatott jogviszonyát – a foglalkoztatott végkielégítésre való jogosultsága nélkül – felmentéssel, illetve felmondással azonnali hatállyal megszüntetheti, továbbá a (9) bekezdés szerinti foglalkoztatott esetében a törvény erejénél fogva a jogviszony megszűnik, a járványügyi készültség megszűnésének napjával, vagy ha a fizetés nélküli szabadság 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet szerinti elrendelésétől számítva egy év eltelt, ha

a) a foglalkoztatott a védőoltás felvételét nem igazolta a munkáltató felé a munkáltató által meghatározott módon, vagy

b) a foglalkoztatott az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 232/H. § (6) bekezdése szerinti orvosi szakvéleményt nem mutatja be.

(9) Az (1) bekezdéstől eltérően, azon foglalkoztatott esetében, aki a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény hatálya alá tartozókra vonatkozó rendkívüli intézkedésekről szóló 548/2020. (XII. 2.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 548/2020. (XII. 2.) Korm. rendelet] alapján az 548/2020. (XII. 2.) Korm. rendelet hatályvesztését megelőző napon a számára elrendelt fizetés nélküli szabadságból eredően rendelkezési állományban van, ezen alcím hatálybalépésének napjától a 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet hatályvesztésének napjáig, de legfeljebb az 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet szerinti fizetés nélküli szabadság elrendelésétől számított egy évig – külön munkáltatói intézkedés nélkül – a fizetés nélküli szabadság nem szűnik meg, és a foglalkoztatott egyidejűleg rendelkezési állományban marad."

Összegzés a megszüntető parancs jogszerűségének kérdésében:

A munkáltató a Kivezetési törvény szerint, a 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet és a 548/2020 (XII. 2.) Korm. rendelet szerint fizetés nélküli szabadságon és rendelkezési állományban lévő nevezett szolgálati jogviszonyának *törvény erejénél fogva* történő megszűnését állapította meg.

Ennek a jogi intézménynek a lényege:

Az „ex lege" (törvény erejénél fogva) történő megszűnés jellege:

A Kivezetési törvény 11. § (9) bekezdése és a kapcsolódó szabályok szerinti jogviszony-megszűnés nem munkáltatói intézkedés (felmentés/felmondás) eredménye volt, hanem egy objektív jogi tény (határidő letelte) által kiváltott automatizmus („*ex lege*" megszűnés).

Miért fontos ez jogilag?

Azon okból, hogy az MH jogalkalmazójaként az MHP Személyzeti Csoportfőnökség, főnökének delegált jogkörében, nem volt mérlegelési jogköre. Nem a csoportfőnök szüntette meg a jogviszonyt (ami ellen mérlegelési jogkörben való visszaélés miatt lehetett volna perelni), hanem a törvény maga. A csoportfőnök csupán deklarálta (megállapította) a már beállt jogi tényt. Ez a momentum az MH felelősségét a peres eljárásokban szinte a nullára csökkenti, hiszen a jogalkalmazó csak végrehajtotta a kötelező törvényi előírást.

A jóhiszeműség és tisztesség elve (együttműködési kötelezettség):

A jóhiszeműség és tisztesség elve kapcsán, érdemes hozzátenni, az esethez, hogy az MH részéről az együttműködés abban is megnyilvánult, *hogy a rendelkezési állományban tartással a törvényben biztosított maximális haladékot (várakozási időt)* adta meg az érintettnek a döntése átgondolására vagy az orvosi igazolások beszerzésére. Nem történt kapkodó, idő előtti jogviszony-megszüntetés.

Az Alkotmánybíróság határozatainak pontosabb kontextusa

A 3537/2021. (XII. 22.) AB határozat (alkotmányossági szükségességi-arányossági tesz, ennek kérdése az oltás szükségessége kérdésében) kapcsán érdemes megemlíteni, *hogy az AB kifejezetten hangsúlyozta: a jogalkotónak (és a munkáltatónak) nem feladata a tudományos viták eldöntése.*

Az állam jogszerűen támaszkodhat a hivatalos orvostudományi konszenzusra és a WHO ajánlásaira. *Ez az érvelés védi ki azt a pertaktikát, amikor a felperesek az oltások hatásosságát vagy kockázatait próbálják per tárgyává tenni.*

A fentiek alapján, álláspontom szerint, az MH jogalkalmazása jogszerű, arányos és a jóhiszeműség követelményeinek megfelelő volt. Az „*ex lege*" megszűnés miatt a bíróságok előtt az MH pozíciója rendkívül erős, mivel a jogviszony megszűnését maga a törvény ereje váltotta ki a feltételek (oltás felvétele vagy orvosi igazolás bemutatása) elmaradása esetén.

2.2. Nevezett által felvázolt alkotmányos alapjogi aggályok

Nevezett állítása szerint a Kivezetési törvény 11. § rendelkezései Alaptörvényt sértőek, melyre tekintettel *az alapján történő jogviszony megszüntető határozat is normasértő a következőre tekintettel:*

a) Az emberi méltóság és az élethez való jog[2]

A felperes szerint a Kivezetési törvény 11. §-a alaptörvény-ellenes, mert a veszélyhelyzet megszűnése után is fenntartotta a SARS-CoV-2 oltások kötelezőségét és az azzal kapcsolatos szankciókat.

„Az emberi élethez és az emberi méltósághoz való jog elválaszthatatlan egységet alkotó oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog".

Ellenben, mivel az oltások esetleges mellékhatásai akár életveszélyesek is lehetnek, a megélhetés (a munkahely megtartása) megvonásával történő közvetett kényszerítés sérti az önrendelkezési jogot és az élethez való jogot. Az egészségügyi önrendelkezési jog alapján minden döntésre képes embernek joga van a saját teste felett rendelkezni, és elutasítani az egészségügyi beavatkozásokat.

2 *Magyarország Alaptörvénye*, Szabadság és felelősség, II. cikk.

Az Alaptörvény II. cikke szerint:

„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg."

Nevezett kereset részletének kivonata:

„A Kivezető tv. a 118. § (1) bekezdése alapján a 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelet szerinti veszélyhelyzet megszűnésekor lép hatályba, valamint ekkor már az is ismert, hogy járványügyi készültség bevezetéséről szóló 283/2022. (VI. 17) Korm. rendelet is hatályát veszti, azaz a törvény a veszélyhelyzet megszűnése ellenére fenntartja a SARS-CoV-2 oltások felvételére való kötelezés lehetőségét, valamint annak elmaradása esetén a járványügyi készültség megszűnése után ad lehetőséget az alaptörvénysértő szankcióik alkalmazására.

Lényegében a Kivezetési törvény mindenféle igazolható társadalmi érdek nélkül ír elő súlyosan Alapjogsértő, kényszerítő hatású oltási kötelezettséget, majd pedig végkielégítés ki nem fizetése melletti jogviszony megszüntetési kötelezettséget. A kényszerítő jellegű magatartás, valamint a munkaviszony megszüntetésére vonatkozó szankció alkalmazhatósága mögött nem igazolható a járványügyi indok.

A Kivezetési törvény járványügyi veszélyhelyzet megszűnésének az idejére, a háborús veszélyhelyzet idején oltatlansági státuszra hivatkozva szünteti meg, illetve szüntetheti meg a honvédek és a katonák jogviszonyát, amely felhatalmazás mögött semmilyen társadalmi érdek nem igazolható!

A gyártók által sem titkolt, köztudomású tény, hogy a SARS-CoV-2 oltásból egyetlen egy felvétele az emberi élet elvesztését eredményezheti. Az ilyen oltás felvételére való kötelezés, vagy a megélhetést biztosító munkához való jog az ilyen oltásnak a felvételéhez való kötése a döntést befolyásoló, kényszerítő magatartásnak minősül. Az emberéletet veszélyeztető oltás felvételére való kényszerítés, vagy a döntést befolyásoló bármilyen intézkedés sérti az emberélethez való jogát. Az Alaptörvény II. cikke kifejezetten tiltja az emberélethez

való jogának sértését, amely tiltással szemben semmilyen más alkotmányos jog, társadalmi érdek nem állítható szemben, melyre tekintettel semmilyen Alaptörvénynél alacsonyabb rendű jogszabály. Kormányrendelet, törvény nem írhat elő olyan kötelezést, vagy adhat felhatalmazást senkinek a döntés befolyásolására!

Továbbá az önrendelkezési jogot az Alkotmánybíróság az emberi méltóság, így az általános személyiségi jog tartalmi elemeként nevezte meg és a döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési jogát széles körű védelemben részesíti.

Az önrendelkezés joga tehát az emberi méltósághoz való jogból, mint anyajogból ered, amely abszolút jellegű, korlátozhatatlan és minden más jogot megelőző alapjog.

Mivel a SARS-CoV- 2 elleni oltóanyagok mellékhatásai akár életellenesek is lehetnek, nem kizárható hát, hogy az önrendelkezési jogon kívül az élethez való jog is sérül, amennyiben kötelezésről van szó. Mivel az oltóanyag beadása utáni folyamatok nem teljeskörűen ismertek, így az egészséghez és élethez való jog tartósan és végérvényesen sérülhet."

b) A testi és lelki egészséghez való jog[3] és az Oviedói Egyezmény

Az Oviedói Egyezmény 5. cikke kimondja, hogy egészségügyi beavatkozás csak az érintett szabad és tájékozott beleegyezése után hajtható végre. Ennek hiányában a kényszerítés jogellenes.

c) A végkielégítés megvonása, mint jogellenes (nem arányos) szankció

Az Alkotmánybíróság (257/B/2009. AB határozat) szerint a végkielégítés funkciója a korábbi megfelelően teljesített munka anyagi elismerése és a szociális biztonság megteremtése az új állás megtalálásáig. Az oltás felvétele vagy elutasítása nem áll kap-

3 *Magyarország Alaptörvénye*, Szabadság és felelősség, XX. cikk.

csolatban a korábban már elvégzett munka minőségével, így a végkielégítés megvonása büntető jellegű és aránytalan szankció.

Nevezett kereset részletének kivonata:
„Az Alkotmánybíróság 257/B/2009. AB sz. határozatában megállapította, hogy „a végkielégítés funkciója az anyagi elismerés, az adott munkáltatónál viszonylag hosszabb ideje fennálló jogviszony felszámolásakor a megfelelően teljesített munkavégzés honorálása is.

A végkielégítés társadalmi és gazdasági funkciója tehát a megfelelően teljesített munkavégzés honorálása és egyben gazdasági védelem biztosítása a foglalkoztatott részére új munkaviszony, vagy más típusú megélhetési forrás megszerzéséig.

Az oltóanyag felvétele, vagy attól való tartózkodás nem befolyásolhatja a korábban már megfelelően elvégzett munkát és az abból eredő honoráriumot.

Fentiek alapján nevezett jogosult a felmentési időre és a végkielégítésre, hiszen munkaviszonya megszüntetésekor nevezett eljárása nem felelt meg a jogszabályoknak, illetve a Kivezetési törvény Alaptörvény sértően vonja meg a végkielégítést.

A Kivezetési törvény szankció jelleggel alkalmazza a megvonást, ezzel azonos kategóriába sorolva az oltástól tartózkodó munkavállalókat a munkaviszonyból származó lényeges kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlansággal jelentős mértékben megszegő munkavállalókkal.

Az oltástól tartózkodás azonban alapvető egészségügyi önrendelkezési jog, melyet a Hjt. tv. is biztosít nevezett számára.

A szankció jellegű következményre egy a koronavírus-világjárvány elleni védekezésről 2021. évi I. törvény hatályához, tehát a veszélyhelyzethez kötött frissen kiadott rendelet előírása miatt kerül sor, melyet nevezett munkaviszonya létesítésekor nem láthatott előre. *Az oltástól való tartózkodása tehát semmiképp sem lehet olyan felróható magatartás, mely megfoszthatja a korábban már megfelelően elvégzett munkából eredő honoráriumtól”*

d) A hátrányos megkülönböztetés tilalma[4]

A felperes szerint a Kivezetési törvény sérti a törvény előtti egyenlőséget és az egyenlő bánásmód elvét. Azok a katonák, akik 2021. végén felvették a két oltást, a törvény hatálybalépésekor (2022. júniusában) már szintén nem rendelkeztek orvosi értelemben vett immunitással (védettséggel), a munkáltató mégis kizárólag a felperessel szemben alkalmazta a legsúlyosabb szankciót az oltatlansági státusza miatt. Ez az azonos helyzetben lévők közötti önkényes és hátrányos megkülönböztetésnek minősül.

Nevezett kereset részletének kivonata:

„A Kivezetési törvény Alaptörvény ellenesen sérti az egyenlő bánásmód követelményét tekintettel arra, hogy az aki, az 599/2021. (X.28) Korm. rendeletben meghatározott határidőig, azaz 2021. december 31-ig, vagy 2022. január 31-ig felvett egy, vagy 2 SARS-CoV-2 oltást, a Kivezető tv. hatálybalépésekor, vagy az 599/2021. (X.28) Korm. rendelet hatályának vesztésekor 2022.06.15-én már azok sem tekinthető fertőzéssel szembeni védett személynek, velük szemben a illetmény nélküli szabadság elrendelése, valamint a jogviszony megszüntetésének a lehetőségét még sem biztosítja a Kivezető tv.

Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXL ülés szakon, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről) 26. Cikke szerint:

A törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre.

Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nem-

4 *Magyarország Alaptörvénye*, Szabadság és felelősség, XV. cikk.

zeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés."

3. Az alapjogi szabályozás hátterének elemzése

A felperes által megfogalmazott alapjogi aggályok a modern magyar alkotmányjog egyik legösszetettebb és legérzékenyebb vitáját érintik, nevezetesen: *a közegészségügyi célú, a közérdek védelmét szolgáló állami beavatkozás és az egyéni önrendelkezési jog ütközését.*[5]

Az alábbiakban szisztematikus és jogilag követhető módon kerül bemutatásra a szabályozás alkotmányos háttere, az alapjogi konfliktus, valamint az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) által alkalmazott szükségességi-arányossági teszt. Az elemzés során a vonatkozó AB határozatok tükrében vizsgálatra kerül a felhozott jogi érvek, ugyanakkor rámutatok arra is, hogy az alapjogi indokok rendkívül szerteágazóak, és különösen a veszélyhelyzeten kívüli időszakban adhatnak okot szakmai vitára.

3.1. Előír-e oltási kötelezettséget a szabályozás a járványügyi készültség megszűnése után?

Álláspontom szerint a releváns kormányrendelet alapján a szabályozás a járványügyi készültség megszűnését követően nem ír elő további oltási kötelezettséget.

---

5 Gárdos-Orosz Fruzsina – Lőrincz Viktor Olivér (szerk.): *Jogi diagnózisok II. A COVID–19-világjárvány hatása a jogrendszerre* (Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet / ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021.) – a koronavírus-járvány idején hozott jogalkotói és kormányzati lépések komplex jogi és alkotmányossági elemzését nyújtja.

A Kivezetési törvény 11. §-a átmeneti (transzicionális) rendelkezésként funkcionált.

Célja az volt, hogy a veszélyhelyzet megszűnése után rendezze a folyamatban lévő jogviszonyokat, különösen azon személyekét, akik a 599/2021. (X. 28.) Korm. rendelet alapján nem vették fel az oltást, és emiatt fizetés nélküli szabadságon voltak, vagy jogviszonyuk megszüntetése már folyamatban volt.

A szabályozás átmeneti jellegét igazolja, hogy a Kivezetési törvény 11. § (9) bekezdése és a kapcsolódó normák a korlátozó intézkedések fenntarthatóságát a járványügyi készültség (illetve a törvényben meghatározott átmeneti időszak) fennállásához kötötték.

Miután a járványügyi készültség (és a kapcsolódó egészségügyi válsághelyzet) hivatalosan megszűnt, a rendkívüli jogrendi és átmeneti felhatalmazások – köztük a kötelező oltásra vonatkozó munkáltatói utasítás lehetősége az állami szférában – elveszítették jogalapjukat.

A törvény az állami és önkormányzati intézményeknél foglalkoztatottak esetében a munkáltatók kezébe adta a döntési lehetőséget a Kivezetési törvény 11. § (1), (2), (3), (4) és (9) bekezdéseiben foglaltak szerint.

Az MH vonatkozásában azon személyek szolgálati jogviszonya, akik a közegészségügyi, közérdekű célból meghatározott oltási kötelezettségnek nem tettek eleget, a törvény erejénél fogva, végkielégítés és felmentési idő nélkül megszűnt.

Ebben a körben az intézkedés *arányosságát illetően* a szakértők között vita bontakozott ki a munkahelyek kategorizálása szerint. Fontos kiemelni, hogy itt már nem az oltási kötelezettség jövőbeli fenntartásáról van szó, hanem a kötelezettséget elutasító személyekkel szembeni szankció, illetve közvetett hátrány jogi érvényesítéséről.

A szigorú szankció – azaz a foglalkoztatott jogviszonyának végkielégítés nélküli, felmentéssel vagy azonnali hatályú felmon-

dással történő megszüntetése – arányosságának vizsgálatakor figyelembe kell venni az MH sajátos jogállását.

Az MH szigorú hierarchikus, alá-fölé rendeltségi viszonyok között működő fegyveres testület, ahol a függelmi viszonyok és *a jogi irányítási eszközök (parancs, intézkedés) betartása kiemelt jelentőséggel bír, a kötelezettségszegés pedig súlyos jogkövetkezményeket von maga után.*

A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet mellékletének 29.3. pontja kimondja: *„A katonák között megvalósuló függelem a katonai szolgálati rend és fegyelem alapja, biztosítja az elöljáró és más szolgálati közeg, illetve feljebbvaló jogát a parancs és egyéb rendelkezés adására és meghatározza az alárendelt kötelezettségét a parancs teljesítésére."* Ezt erősíti meg a honvédek jogállásáról szóló 137/2024. (VI. 28.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdése is, amely rögzíti, hogy a honvédségi feladatok megvalósítása érdekében a katonai szolgálat szigorú függelmi rendben, egyes alapjogok korlátozásának elfogadásával, a *testi épség kockáztatásával, vagy akár az élet feláldozásának vállalásával* valósul meg.

Kivétel: a fenti szabályozás nem érinti azokat a munkaköröket (például bizonyos egészségügyi dolgozókat), ahol nem a veszélyhelyzeti normák, hanem az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) alapján kiadott állandó miniszteri rendeletek írnak elő védőoltásokat a biológiai kóroki tényezők elleni védekezésként.

3.2. Az alapjogi konfliktus: az önrendelkezési jog, egyéni autonómia és a közérdek, kollektív biztonság viszonya

Az ügy lényege két alkotmányos érték kollúziója:

Egyéni autonómia (Alapjogok)	Kollektív biztonság (Állami kötelezettség)
Emberi méltóság (Alaptörvény, Szabadság és felelősség, II. cikk): Ebből fakad az önrendelkezési jog és a testi integritáshoz való jog. Mindenkinek joga van eldönteni, hogy enged-e orvosi beavatkozást a testén.	Az élethez és egészséghez való jog (Alaptörvény, Szabadság és felelősség, XX. cikk): Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége, hogy megvédje a társadalom tagjainak életét és egészségét a tömeges megbetegedésektől.
Egészségügyi önrendelkezés (Eütv.): A beteg joga, hogy a javasolt egészségügyi ellátást visszautasítsa.	Az ellátórendszer működőképessége: Az állam kötelezettsége az egészségügyi ellátórendszer túlterhelődésének és összeomlásának megakadályozása.

3.3. A szükségességi-arányossági teszt alkalmazása[6]

Az Alaptörvény, Szabadság és felelősség, I. cikk (3) bekezdése alapján alapjog csak akkor korlátozható, ha a korlátozás egy másik alapjog védelme vagy alaptörvényi érték érvényesülése érdekében feltétlenül szükséges, és az elérni kívánt céllal arányos. A kötelező oltások esetében a hazai Alkotmánybírósági és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által követett gyakorlat alapján a teszt az alábbiak szerint alakul:

6 Gárdos-Orosz Fruzsina: Az alapjog korlátozása, In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Alkotmányjog rovat*, 2020. [40], [43].

a) Legitim cél: a korlátozás célja mások életének, egészségének, valamint a kritikus infrastruktúráknak (így az állami és önkormányzati feladatellátás folyamatosságának) a biztosítása. Ez elismert, legitim alkotmányos cél.

b) Szükségesség: ebben a fázisban azt kell vizsgálni, hogy a kitűzött cél elérhető lett volna-e enyhébb korlátozással. Bár a maszkviselés, a távolságtartás és a tesztelés szintén alkalmazható eszközök, a tudományos konszenzus és a járványügyi adatok alapján önmagukban nem nyújtottak a védőoltással egyenértékű védelmet a súlyos megbetegedések és a kórházak túlterhelődése ellen. Az állam mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy a tudomány mindenkori állása alapján a leghatékonyabb eszközt válassza.

A 3537/2021. (XII. 22.) AB határozatban (alkotmányossági szükségességi-arányossági tesz, ennek kérdése az oltás szükségessége kérdésében) az AB kifejezetten_hangsúlyozta: *a jogalkotónak (és a munkáltatónak) nem feladata a tudományos viták eldöntése. Az állam jogszerűen támaszkodhat a hivatalos orvostudományi konszenzusra és a WHO ajánlásaira. Ez az érvelés védi ki azt a pertaktikát, amikor a felperesek az oltások hatásosságát vagy kockázatait próbálják per tárgyává tenni*

Ugyanakkor a veszélyhelyzet megszűnése után a kötelező oltás fenntartása csak akkor tekinthető szükségesnek, ha objektív adatok igazolják, hogy más eszköz nem hatékony. A járványügyi készültség megszűnését követően a szükségesség kérdése jogilag vitatható, különösen az olyan munkakörökben, ahol nincs betegkontaktus, idős emberekkel való kapcsolat, vagy nem egészségügyi ellátásról van szó.

c) Arányosság: az Alkotmánybíróság döntéseiben (pl. a 3537/2021. [XII. 22.] AB határozatban,[7] a 3088/2022. [III. 10.] AB végzésben[8]) az alábbi szempontok miatt találta arányosnak az intézkedést:

ca) Fizikai kényszer hiánya: az oltást közvetlen fizikai erőszakkal senkire sem kényszerítették rá. A kényszer közvetett volt, munkajogi és igazgatási jogkövetkezményekkel járt. Az egyén szabadon dönthetett úgy, hogy a testi integritása védelmében vállalja a munkajogi hátrányt.

cb) Orvosi kivételek biztosítása: a szabályozás kötelezően előírta, hogy mentesül az oltás alól az a személy, akinél az orvosi szakvélemény alapján a védőoltás ellenjavallt (kontraindikáció áll fenn).

cc) Fokozatosság és átmenetiség: a jogalkotó nem azonnali elbocsátást alkalmazott, hanem először fizetés nélküli szabadság elrendelését írta elő, lehetőséget biztosítva a döntés megváltoztatására, és az intézkedést időben is korlátozta.

Arányosság a járványügyi készenlét megszűnésével a szakértők szerint már vitatható, a fentiekben említettek (szükségesség) miatt.

Egyes szakértők szerint a járványkezelés keretében elfogadott rendeleti joganyag rendkívüli mennyisége és rendszertelensége a normavilágosság, a felkészülési idő és a kiszámíthatóság követelményét súlyosan veszélyeztetheti. Továbbá az alapjogok korlátozásának arányossága és a garanciák hiányára is rámutatnak, hogy az egyéni szabadságjogok (különösen az önrendelkezési jog) átfogó korlátozása során háttérbe szorult a hagyományos alkotmányossági mércék szigorú alkalmazása.

7 3537/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás.
8 3088/2022. (III. 10.) AB végzés, Indokolás.

Véleményük szerint az állam objektív élet- és egészségvédelmi kötelezettsége nem jelenthet korlátlan felhatalmazást az egyéni autonómia teljes elvonására.[9]

3.4. Az egészségügyi kockázatok súlya a mérlegelésben

Releváns felvetés, hogy a védőoltásoknak – mint minden orvosi beavatkozásnak – lehetnek egészségügyi kockázatai és mellékhatásai. Alkotmánybírósági és emberi jogi szempontból ezeket a kockázatokat az alábbi elvek mentén mérlegelik:

a) Kockázat-haszon elemzés (Risk-Benefit Analysis): az államnak a szabályozás kialakításakor a kollektív és az egyéni kockázatokat kell összemérnie. Ha a fertőzés okozta bizonyított halálozási és súlyos szövődményráta nagyságrendekkel meghaladja a vakcinák igazolt, súlyos mellékhatásainak statisztikai valószínűségét, a közösség védelme érdekében a minimális egyéni kockázat vállalása alkotmányosan elvárhatóvá tehető.
b) Egyéni mentesség, mint biztonsági szelep: az egyéni kockázatokat a jogalkotó az orvosi mentesítés intézményével köteles tompítani. Ha a személyes anamnézis (kórtörténet) alapján a vakcina súlyos egészségkárosodást idézhet elő, az orvos köteles felmentést adni. Ezen garanciális elem működése biztosítja a szabályozás arányosságát.[10]

9 Tóth Judit: A járványügyi jogalkotás alapjogi dilemmái, *Miskolci Jogtudományi Szemle*, 2022/2. 45–48.

10 Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) Solomakhin v. Ukraine ügyben (no. 24429/03, 2012. március 15.) hozott ítéletében a kötelező védőoltás és a magánélethez való jog (Egyezmény 8. cikke) viszonyának alapvető elveit rögzítik.

Összegzés: a Kivezetési törvény és a kapcsolódó kormányrendeletek által bevezetett oltási kötelezettség alkotmányosnak minősült, mivel rendkívüli járványügyi helyzetben, legitim célból (életvédelem), fizikai kényszer alkalmazása nélkül, orvosi mentességi csatornákat biztosítva korlátozta az önrendelkezési jogot. A járványügyi készültség megszűnésével, azonban ez a rendkívüli kötelezettség az érintett állami és önkormányzati szférában jogi alapját vesztette.

4. Alkotmánybírósági döntések

Az Alkotmánybíróság több kulcsfontosságú határozatában – leginkább a 3537/2021. (XII. 22.) AB határozatban, a 3088/2022. (II. 10.) AB végzésben – részletesen elemezte a kötelező COVID-19 védőoltás alkotmányosságát.

Az AB döntéseinek elvi gerincét három fő pillér alkotta:

a) az állam életvédelmi kötelezettsége,
b) a fizikai kényszer hiánya, valamint
c) a munkáltatók egészségvédelmi felelőssége.

4.1. Az Alkotmánybíróság legfőbb érvei

a) Az élet és egészség védelmének elsőbbsége: az Alaptörvény, Szabadság és felelősség, II. cikke (emberi méltóság és élethez való jog) és XX. cikke (testi és lelki egészséghez való jog) alapján az államnak aktív intézményvédelmi kötelezettsége van. Járvány idején az állam köteles megtenni a tőle elvárható intézkedéseket a fertőzés terjedésének lassítására és az emberi életek megóvására.

b) A testi integritáshoz való jog korlátozhatósága: habár a testi integritás és az egészségügyi önrendelkezés az emberi méltóság kiemelten fontos része, eleme az Alaptörvény szerint nem abszolút (azaz korlátozhatatlan) jogok. Kivételes, indokolt helyzetben a közösség egészségének védelme érdekében az egyéni önrendelkezés jogszerűen háttérbe szorítható.
c) A közvetett és a fizikai kényszer megkülönböztetése: az AB éles határvonalat húzott a fizikai kényszerítés és a jogi/gazdasági következmények közé. Az állam senkit nem kötelezett arra, hogy akarata ellenére, fizikai erőszakkal oltsák be. A szabályozás választás elé állította a munkavállalót: vagy felveszi az oltást, vagy tudomásul veszi a munkajogi konzekvenciákat. Az AB szerint ez a választási lehetőség – még ha komoly egzisztenciális nyomással is járt – fenntartotta az önrendelkezési jog lényeges tartalmát a járványügyi vészhelyzetben.

4.2. Hogyan határozta meg az AB a munkáltatók felelősségét?

A magyar szabályozás sajátossága az volt, hogy a Kormány a munkáltatók kezébe adta a döntést (a 599/2021. Korm. rendelettel). Az Alkotmánybíróság ezt a delegált felelősséget az alábbiak szerint minősítette alkotmányosnak:

a) Az egészséges és biztonságos munkakörülmények követelménye: az Alaptörvény, Szabadság és felelősség, XVII. cikk (3) bekezdése alapján minden munkavállalónak joga van az egészséges és biztonságos munkakörülményekhez. A munkáltató a munkavédelmi törvény alapján köteles megvédeni a dolgozók és az ügyfelek egészségét.[11] Az AB szerint

[11] *A munkavédelemről szóló* 1993. évi XCIII. törvény 2. § (2) bekezdés.

a fertőzésveszély csökkentése érdekében a védőoltás előírása a biztonságos munkakörnyezet megteremtésének arányos eszköze volt.[12]

b) A helyi sajátosságok mérlegelése: az AB szerint a munkáltató van a legalkalmasabb helyzetben ahhoz, hogy felmérje a helyi fertőzésveszélyt. Más kockázatot jelent egy egyedül dolgozó irodai alkalmazott, és mást egy olyan ügyfélszolgálati munkatárs, aki naponta több száz emberrel érintkezik személyesen. A döntési jogkör munkáltatóhoz telepítése így biztosította az egyedi, differenciált mérlegelést.[13]

4.3. A garanciális elemek fontossága

Az AB hangsúlyozta, hogy a munkáltatói jogkör nem volt korlátlan; a szabályozásnak tartalmaznia kellett azokat a garanciákat, amelyek megóvták a munkavállalót az önkénytől:

a) Kötelező orvosi felmentés: a munkáltató nem bírálhatta felül az orvosi szakvéleményt. Ha az illetékes orvos igazolta a kontraindikációt, a munkáltató köteles volt mentesíteni a munkavállalót az oltás alól.
b) Bírósági jogorvoslat lehetősége**:** amennyiben a munkavállaló megítélése szerint a munkáltató jogellenesen küldte fizetés nélküli szabadságra, vagy jogtalanul szüntette meg a munkaviszonyát (például figyelmen kívül hagyta az orvosi felmentését), a munkaügyi bírósághoz fordulhatott jogorvoslatért.

12 3537/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás [51].
13 3537/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás.

5. A magyar bíróságok gyakorlata

A magyar bírósági gyakorlat követte az Alkotmánybíróság iránymutatását, azonban a munkaügyi perekben a bíráknak nem elvi kérdéseket, hanem a szabályozás precíz, betű szerinti végrehajtását és a munkáltatói eljárás jogszerűségét kellett vizsgálniuk. Ámbár a kötelező oltás elve alkotmányosnak minősült, a konkrét munkaügyi perekben a munkavállalók számos esetben nyertek pert, *ha a munkáltató adminisztratív vagy eljárási hibát vétett*.

5.1. A munkáltatói határidők és a formai követelmények szigorú vizsgálata

Ha a munkáltatói intézmény hibázott az eljárás során, a bíróság a munkaviszony megszüntetését vagy a fizetés nélküli szabadság elrendelését jogellenesnek minősítette. A leggyakoribb munkáltatói hibák az alábbiak voltak:

a) Az írásbeliség elmulasztása: a munkáltatónak írásban, igazolható módon kellett felszólítania a munkavállalót az oltás felvételére, pontos határidő megjelölésével. A szóbeli utasítás jogellenessé tette a későbbi szankciókat.
b) A határidők be nem tartása: a rendeletek pontosan meghatározták, mennyi időt kell biztosítani az oltás felvételére. Ha a munkáltató ennél rövidebb határidőt szabott meg, vagy idő előtt rendelte el a fizetés nélküli szabadságot, elmarasztalhatóvá vált.

5.2. Az orvosi szakvélemények és a mentesülés kérdése

A perek jelentős része az egészségügyi kontraindikációk körül forgott. Ha a munkavállaló bemutatott egy szabályos orvosi szakvéleményt, amely szerint nála az oltás ellenjavallt volt, a munkáltató ezt nem bírálhatta felül. Az olyan esetekben, ahol a munkáltató az orvosi igazolás ellenére is szankcionálta a dolgozót, a bíróságok következetesen a munkavállalónak adtak igazat.

5.3. A fokozatosság elve

A kormányrendelet szigorú fokozatosságot írt elő: a munkavállalót először fizetés nélküli szabadságra kellett küldeni (legfeljebb 1 év időtartamra), és a munkaviszonyt csak ezt követően lehetett felmondással vagy felmentéssel megszüntetni. Jogellenesnek minősült az a munkáltatói döntés, amely azonnali hatállyal megszüntette a munkaviszonyt anélkül, hogy előtte alkalmazta volna a fizetés nélküli szabadság intézményét.

5.4. A jogellenesség jogkövetkezményei

Ha a bíróság megállapította a fizetés nélküli szabadság elrendelésének vagy a munkaviszony megszüntetésének jogellenességét, a munkavállalók az alábbiakra voltak jogosultak:

a) Elmaradt munkabér megfizetése: a munkáltató köteles volt megfizetni a kiesett munkabért és annak kamatjait.
b) Végkielégítés és felmondási időre járó bér: ha a jogviszonyt jogellenesen szüntették meg, és a dolgozó visszahelyezésére

nem került sor, a bíróság megítélte a törvényes felmondási időre járó távolléti díjat és a végkielégítést.

c) Kártérítés / Sérelemdíj: bizonyos esetekben a munkavállalók egyéb igazolt káraik megtérítését is követelhették.

6. Záró gondolatok, konklúzió

A fenti elemzés alapján, álláspontom szerint, megállapítható, hogy az MH a jelen ügyben tanúsított jogalkalmazói tevékenysége teljes mértékben megfelelt a jogszabályoknak, valamint a jóhiszeműség és a tisztesség elvének.

a) Jogszerű eljárás: az MH nem azonnali, egyoldalú elbocsátást alkalmazott, hanem a Kivezetési törvény által biztosított maximális várakozási időt (rendelkezési állományban tartás) biztosította az érintett katona számára, ezzel eleget téve a fokozatosság és a kölcsönös együttműködés követelményének.
b) „Ex lege" joghatás: azon okból, mivel a törvény erejénél fogva történt meg a jogviszony megszűnése a feltételek (oltásigazolás vagy orvosi felmentés) elmaradása miatt, az MH csupán a jogszabályi automatizmust hajtotta végre. Ebből adódóan a parancsnoki állomány felelőssége mérlegelési jogkör hiányában nem állapítható meg.
c) Határidők és garanciák: a jogalkalmazó betartotta a jogszabályi határidőket, és biztosította az orvosi mentesülés igazolásának lehetőségét, mint elsődleges garanciális elemet.

Konklúzió: az MH eljárása mind alaki, mind tartalmi szempontból jogszerű és alkotmányos volt, a felmerülő alapjogi korlátozások a fegyveres erők különleges státuszára és a rendkívüli járványügyi helyzetre tekintettel arányosnak és szükségesnek minősülnek.

Továbbá az MH jogalkalmazói tevékenységének egységesítése és fejlesztése, tökéletesítése szempontjából fontos, figyelemmel egy esetleges későbbi egészségügyi veszély és a járványügyi készültség veszélyhelyzetekre is, az írásbeliség követelményének, határidők pontos betartása és a jogi garanciák (orvosi szakvélemény és a mentesülés.) biztosítása, a fokozatosság elve és alkotmányos alapjogi követelmények maradéktalan betartása.

FÓRUM

Petruska Ferenc

A svéd szelektív sorkötelezettség rendszere

1. Bevezetés

A 2022. február 24-én megkezdődött Oroszország fegyveres támadása Ukrajna ellen. Ez radikálisan átírta az európai biztonságpolitikai helyzetet és minden európai államot arra kényszerített, hogy felülvizsgálja a védelmi stratégiáját. Svédország ebben a kontextusban különösen figyelemre méltó példa. A svédek már 2017-ben visszaállították a korábban felfüggesztett sorkötelezettségi rendszerüket. 2024 márciusában pedig formálisan is feladták több mint kétszáz éves katonai semlegességüket[1] és végül csatlakoztak a NATO-hoz.[2] E történelmi döntés mellett egy sajátos, szelektív modellt vezettek be, amely alapvetően eltér mind a hagyományos tömeghadsereg alapú sorkatonaságtól, mind a tisztán hivatásos hadseregtől. A jelen tanulmány célja a svéd szelektív sorkötelezettség rendszerének (*Totalförsvarsplikt*, magyarul teljes védelmi kötelezettség) átfogó elemzése hadtudományi és jogi perspektívából. A kutatás középpontjában az áll, hogy miként szabályozzák és működik ez a rendszer a gyakorlatban, és milyen tanulságokat vonhat le akár Magyarország is.

1 Svédország a klasszikus értelemben vett *semlegességét* (neutralitet) már 1992-ben, illetve az Európai Unióhoz való 1995-ös csatlakozásakor hivatalosan feladta. Ezt követően a svéd biztonságpolitikai doktrína hivatalos megnevezése a katonai el nem kötelezettség (militär alliansfrihet) lett. 2024-ben a NATO-csatlakozással tehát egész pontosan ezt az el nem kötelezettséget adták fel.

2 Swedish Government: *Budget for 2024*, Stockholm, Regeringskansliet, 2024.

A vizsgált terület jelentősége abban rejlik, hogy az európai védelmi diskurzusban egyre erősödik az igény egy hatékonyabb, takarékosabb, ugyanakkor fenntartható és társadalmilag elfogadott katonai humánerőforrás gazdálkodás kialakítására.[3] A svéd példa egy olyan megoldást kínálhat, amely a motiváció és alkalmasság alapján szelektál, nem pedig egyszerűen közel mindenkit behív egy korosztályból. A rendszerük úgy növeli a hadsereg ütőképességét, hogy csökkenti annak fenntartási költségét. Végül nem mehetünk el annak tudatosítása mellett sem, hogy e rendszernek is köszönhetően a NATO balti és skandináv államainak összehangolt védelmi rendszerében Svédország vált a kulcsszereplőjévé.[4]

2. Kutatási módszer

E kutatás kvalitatív megközelítést alkalmaz. A hivatkozott módszertan primer és szekunder források szisztematikus elemzésén alapul. Hivatkozom hivatalos svéd kormányzati dokumentumokra, különös tekintettel a Svéd Védelmi Toborzási és Értékelési Hivatal (röviden Pliktverket, hivatalos nevén 2021 óta Plikt- och prövningsverket) kiadványaira, a Svéd Fegyveres Erők (Försvarsmakten)[5] stratégiai dokumentumaira, valamint a Svéd Védelmi Kutatóintézet (Totalförsvarets Forskningsinstitut –

3 Saxi, Håkon Lunde: The Reintroduction of Conscription in Sweden and Norway, *Defence Studies*, 2023/1. 1–20. o.; Cederberg, A. – Frisell, E.: *Sveriges framtida personalförsörjning inom försvaret*, Stockholm, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), 2023.

4 Zapfe, Martin: *Sweden in NATO: The Baltic Sea Security Architecture*, Zürich, ETH Zürich, 2024.

5 Https://www.forsvarsmakten.se/.

FOI)[6] tudományos jelentéseire.[7] További forrásként felhasználtam a NATO hivatalos kiadványait. Különösen fontosak az északi szárny és a Balti régió biztonságával kapcsolatos stratégiai elemzések,[8] valamint vezető hadtudományi folyóiratok tanulmányai (Armed Forces & Society, Defence Studies, Scandinavian Journal of Military Studies). Az empirikus adatok elsősorban a svéd védelmi költségvetési törvényekből, a Pliktverket statisztikai kiadványaiból és a Svéd Statisztikai Hivatal (Statistiska centralbyrån – SCB) adatbázisából származnak.

A munkám kritikai elemzésen és összehasonlító esettanulmányi megközelítésen alapul. Komparatív keretként hazánk, Magyarország sorkötelezettségi modelljét használom referenciapontként, hogy kiemeljem a svéd modell sajátosságait.[9] Figyeltem a svéd rendszer behívási arányainak időbeli változásaira, valamint a pontosabb szociológiai aspektusokra is.

---

6 Https://www.forsvarsmakten.se/ és https://www.foi.se/.

7 FOI (Totalförsvarets forskningsinstitut): *Lessons from the War in Ukraine: Implications for Swedish Defence*, Stockholm, FOI, 2023.; Pliktverket (Totalförsvarets rekryteringsmyndighet): *Totalförsvarsplikten: Information om mönstring*, Stockholm, Plikt- och prövningsverket, 2023.

8 NATO Strategic Communications Centre of Excellence: *Security in the Baltic Sea Region*, Riga, NATO StratCom COE, 2023. https://stratcomcoe.org/ (letöltés ideje: 2024. november 28.); CEPA: *Sea Change: Nordic-Baltic Security in a New Era*, Washington, D. C., Center for European Policy Analysis (CEPA), 2024. https://cepa.org/comprehensive-reports/sea-change-nordic-baltic-security-in-a-new-era/ (letöltés ideje: 2026. május 28.).

9 Cederberg – Frisell: i. m.; Szvircsev Tresch, Tibor – Leuprecht, Christian (szerk.): *Europe without Soldiers? Recruitment and Retention across the Armed Forces of Europe*, Montreal, McGill-Queen's University Press, 2018.

3. Történeti fejlődés

3.1. A sorkötelezettség felfüggesztése és reaktiválása

Svédország közel két évszázadon keresztül fenntartott katonai semlegességi politikáját még a hidegháború alatt is megőrizte. Ezt csak azért engedhette meg, mert ütőképes haderőt tartott fenn a szovjet fenyegetés ideje alatt is.[10] Ahogyan Európában mindenhol, a Szovjetunió széthullása utáni időszakban csökkentették a haderő létszámát és költségvetését. A fordulópontot 2010 jelentette, amikor a svéd parlament döntést hozott a kötelező sorkatonaság felfüggesztéséről és az önkéntességen alapuló professzionális hadsereg kialakításáról.[11]

A 2010 és 2017 közötti időszak azonban bebizonyította, hogy a tisztán önkéntes rendszer nem képes lebiztosítani a szükséges humánerőforrást. 2016-ban a tervezett 60 000 fős haderőből csupán 20 000 fő állt rendelkezésre, és ez bizony biztonsági kockázatot jelentett.[12] Oroszország 2014-es krími annexiója, a hibrid hadviselés térnyerése, valamint az Északi-tengeri és balti térségben tapasztalható orosz katonai aktivitás növekedése mind abba az irányba mutatott, hogy a fegyveres védelem kérdése újra aktuális téma.[13]

---

10 Dalsjö, Robert – Jonsson, Michael – Norberg, Johan: A Brutal Examination: Russian Military Capability in Light of the Ukraine War, *Survival*, 2022/3. 7–28. o.

11 Swedish Defence Commission: *Ett användbart försvar*. SOU 2009:46, Stockholm, Fritzes, 2009.

12 Försvarsmakten: Årsredovisning 2016, Stockholm, Försvarsmakten, 2016. https://www.forsvarsmakten.se/ (letöltés ideje: 2024. november 28.)

13 Heisbourg, François : The Return of Territorial Defence in Europe, *Survival*, 2015/5. 103–116. o.; Saxi, Håkon Lunde: The Rise, Fall and Resurgence of Nordic Defence Cooperation, *International Affairs*, 2019/3. 659–680. o.

Ezen indokok mentén a svéd kormány 2017 márciusában döntött arról, hogy visszaállítja a sorkötelezettséget, és ezt 2018. január 1-jétől be is vezeti.[14] A döntés mögött álló elsődleges indokok tehát a toborzási nehézségek és a változó biztonsági környezet voltak.[15]

3.2. Az orosz fenyegetés és a balti biztonsági architektúra

A svéd stratégiai gondolkodás gyökeres megváltozását elsősorban az orosz revizionista külpolitika ösztönözte. A 2014-es krími annexió jelzésértékű volt a balti térség államai számára is, mivel kérdésessé tette a nemzetközi rend stabilitását.[16] Különösen jelentős volt a 2013 márciusi „orosz húsvét" eseménye, amikor orosz harci repülőgép szimulált támadást hajtott végre a Stockholm térségére és Gotland szigetére.[17]

A 2022. február 24-én kezdődött orosz háború Ukrajna ellen végképp megdöntötte a svéd biztonságpolitikai axiómákat. A svéd kormány ebből felismerte, hogy a katonai semlegesség útja többé nem járható, mert bármilyen hadseregfejlesztésbe is fognak, az már nem nyújt biztonságot. 2022. május 18-án emiatt Finnországgal együtt benyújtották a NATO csatlakozási kérelmet.[18] 2024. március 7-én Svédország formálisan is a kollektív

14 Swedish Government: *Regeringens beslut om aktivering av mönstring och värnplikt,* Stockholm, Regeringskansliet, 2017.

15 Hultqvist, Peter : *Sweden in a Time of Change: Defence and Security Policy 2014–2021*, Stockholm, Santérus Förlag, 2021.

16 Kasekamp, Andres et al.: Popular Attitudes towards the Defence of the Baltic States, *Journal of Baltic Studies*, 2018/2. 137–155. o.

17 Zapfe, Martin: Gotland - Sweden's Achilles' Heel? *CSS Analyses in Security Policy*, No. 180, Zürich, ETH Zürich, 2015.

18 Swedish Government: *Sweden to apply for NATO membership*. Government Press Release, 2022. május 16.

védelmi rendszer részévé vált.[19] Ezzel a Balti-tenger gyakorlatilag „NATO-tóvá" vált, és egy egységes északi frontot hozott létre, amely integrálja az arktiszi és balti térséget. A stratégiai tengelyként emlegetett „Varsó–Stockholm-vonal" egyesíti Lengyelország szárazföldi erejét, Svédország tengeralattjáró flottáját és high-tech képességeit, valamint a balti államok monitorozó és aszimmetrikus hadviselési kapacitását.[20]

3.3. Az ukrajnai háború hatása a svéd védelmi doktrínára

Az ukrajnai háború további közvetlen hatást gyakorolt a svéd védelmi reformokra. A 2025–2030-as védelmi költségvetés 170 milliárd svéd koronát (SEK) irányoz elő katonai védelemre és további 35,7 milliárd koronát a polgári védelemre.[21] A cél, hogy a védelmi kiadások 2028-ra elérjék a GDP 2,6%-át, majd 2030-ra 3,5%-ot.[22] Ez történelmi mértékű növekedés. Sőt, meghaladja a hidegháború utáni bármikori védelmi költségvetést.[23] Az ukrán-orosz háború megerősítette, hogy a tüzérségi dominancia, drónelhárítás és a hatalmas lőszerkészletek szükségesek.[24] Ennek megfelelően 2035-re a mozgósítható haderő el kell érje a 130 000 főt, szemben a jelenleg hadra fogható 88 000 fővel.[25]

---

19 NATO: *Sweden officially joins NATO*. NATO Official Press Release, 2024. március 7. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_223446.htm (letöltés ideje: 2024. november 28.)

20 Zapfe: i. m. (2024); CEPA: i. m.

21 Swedish Government: i. m. (2024).

22 Swedish Defence Resolution: *Totalförsvaret 2025–2030* (Prop. 2024/25:73), Stockholm, Sveriges Riksdag, 2024.

23 Saxi: i. m. (2023).

24 FOI: i. m.

25 Försvarsmakten: *Försvarsmaktens budgetunderlag för 2025*, Stockholm, Försvarsmakten, 2024. https://www.forsvarsmakten.se/ (letöltés ideje: 2024. november 28.)

4. A szelektív modell mechanizmusa

4.1. A kötelező regisztráció és az online kérdőív

A svéd szelektív sorkötelezettség első lépése a kötelező regisztráció, amely minden svéd állampolgárra vonatkozik. Nincs jelentősége, hogy a regisztráló férfi vagy nő. A Svéd Védelmi Toborzási és Értékelési Hivatal (*Pliktverket*) minden évben megküldi az online kérdőívet azoknak, akik a tárgyévben betöltik a 18. életévüket.[26] Ez kötelezően kitöltendő. A válaszadás elmulasztása pénzbírsággal, sőt további jogkövetkezményekkel járhat.[27]

A kérdőív célja kettős. Egyrészt ez az elsődleges szűrés, másrészt az önkéntes motivációjának felmérése. A kitöltő személynek meg kell adnia személyes adatait, iskolai végzettségét, egészségi állapotát, fizikai fittségét, és nyilatkoznia kell arról is, hogy pozitívan vagy negatívan viszonyul-e a katonai szolgálathoz.[28] Ez utóbbi információ kulcsfontosságú, hiszen a Pliktverket törekszik arra, hogy a legmotiváltabb és legalkalmasabbakat válassza ki. Ez biztosítja a szelektivitást. Egy éven nagyjából százezren regisztrálnak és harmincezer főt hívnak be személyes alkalmassági vizsgálatra (mönstring). Közülük kerül ki végül a tényleges sorkatonák csoportja, amely 2018–2019-ben kb. 4 000 fő volt. Ezt 2026-ra 8 500 főre tervezik növelni.[29] E rendszer szigorúságát mutatja, hogy csak a korosztály kb. 8,5%-a teljesít végül katonai szolgálatot.

---

26 Pliktverket (Totalförsvarets rekryteringsmyndighet): *Årsredovisning 2023*, Karlstad, Plikt- och prövningsverket, 2024. https://www.pliktverket.se/ (letöltés ideje: 2024. november 28.).

27 Totalförsvarspliktslag (1994:1809): *Svensk författningssamling*, Stockholm, Riksdagen.

28 Pliktverket: i. m. (2023).

29 Pliktverket: i. m. (2024); Swedish Defence Resolution: i. m.

4.2. Személyes alkalmassági vizsgálat (mönstring)

A mönstring a svéd sorkötelezettségi rendszer legfontosabb és legátfogóbb eleme, amelyet a Pliktverket három központjában (Stockholm, Göteborg, Malmö) végeznek.[30] Sokkal tágabb, mint a magyar alkalmassági vizsgálat. A folyamat egy-két napos intenzív értékelésből áll, és négy fő komponensből tevődik össze. Ezek a kognitív tesztelés, fizikai felmérés, orvosi vizsgálat és pszichológiai interjú.

A kognitív teszt egy nyolcvanperces számítógépes felmérés, amely az egyén problémamegoldó képességét, logikai gondolkodását és általános intelligenciáját méri fel. A fizikai értékelés magában foglalja a kerékpáros ergométer tesztet (aerob kapacitás), valamint izomerő tesztet. Az orvosi vizsgálat magában foglal látás- és hallásvizsgálatot, általános egészségi állapotfelmérést, és kizáró betegségek (például súlyos asztma, szívbetegség, pszichiátriai zavarok) szűrését.[31]

A pszichológiai interjú beszélgetés, amelynek során egy képzett interjúkészítő felmérni igyekszik a jelölt motivációját, mentális stabilitását és stressztűrő képességét.[32] Ez az interjú különösen fontos, hiszen a Pliktverket szerint a motiváció az egyik legmeghatározóbb tényező a katonáknál.[33]

4.3. A kiválasztási kritériumok

Az alkalmassági vizsgálat eredményeképpen minden résztvevő kap egy alkalmassági pontszámot (lämplighetspoäng), amely az

30 Pliktverket: i. m. (2023).
31 Pliktverket: i. m. (2024).
32 Pliktverket: i. m. (2024).
33 Szvircsev Tresch – Leuprecht (szerk.): i. m.

összes teszt – kognitív, fizikai, orvosi, pszichológiai – eredményének súlyozott átlaga.[34] Ez a pontszám határozza meg, hogy az adott személyt behívják a tényleges sorkatonai szolgálatra, vagy tartalékos lesz, esetleg egyáltalán nem hívják be.

A kiválasztási döntés két fő dimenzió mentén történik. Ezek a motiváció és a képesség. A motiváció jellemzően a bevallott attitűdökből és a pszichológiai interjúból következik, míg a képesség a fizikai és kognitív tesztekből, valamint az orvosi alkalmassági értékelésből.[35] A Pliktverket hivatalos álláspontja szerint az ideális jelölt egyaránt magas motivációval és képességgel rendelkezik. Ilyenkor a hadköteles prioritást élvez.[36] A hadkötelezettekre ugyanis egyre nagyobb szükség van, ezért mára motiválatlan egyéneket is behívnak.[37] Ez a radikális szelektivitás tehát két célt szolgál. Egyrészt csökkenti a költségeket, másrészt emeli a hadsereg harcértékét.[38]

5. Katonai és civil komponensek

5.1. Tényleges katonai szolgálat

A sorkatonák 9–15 hónapos alapkiképzésben vesznek részt (grundutbildning med värnplikt), amelynek hossza a sorkötelezett beosztásától függ.[39] A lövész alegységeknél jellemzően 9–11

34 Pliktverket: i. m. (2024).
35 Pliktverket: i. m. (2023).
36 Szvircsev Tresch – Leuprecht (szerk.): i. m.
37 EBCO: *Annual Report on Conscientious Objection in Europe 2023/2024*, Brussels, European Bureau for Conscientious Objection, 2024. https://ebco-beoc.org/ (letöltés ideje: 2024. november 28.)
38 Szvircsev Tresch – Leuprecht (szerk.): i. m.
39 Försvarsmakten: *Värnplikt och grundutbildning, 2023*, https://www.forsvarsmakten.se/sv/om-forsvarsmakten/forsvarsmakten-i-sverige/plikten/ (letöltés ideje: 2024. november 28.)

hónap. A páncélosoknál, légvédelemnél, híradós alegységeknél akár 15 hónap is lehet (Försvarsmakten, 2024). A kiképzés célja, hogy a sorkatonák elsajátítsák az alapvető katonai ismereteket. A kiképzés szerkezete három fázisra tagolódik. Az első az alapkiképzés (basal utbildning), amely általában 3–4 hónapig tart, és az alapvető katonai kompetenciákat tanítja. A második a szakkiképzés (förbandsutbildning), amely az adott fegyvernemhez kötődő speciális készségeket adja át. Végül a harmadik a csapatgyakorlat (förbandsövning).[40]

A sorkatonák illetményben részesülnek a szolgálatuk idejére. Ezt az éven (2026) jelentősen megemelték, így jelenleg 200 korona körüli összeg.[41] Ez körülbelül 540 EUR. Bár ez is csak jelképes összeg, a cél nem is az anyagi kompenzáció, hanem az elismerés és a motiváció fenntartása. A tisztjelöltek esetében a napi díjazás 240 svéd korona, azaz havonta kb. 720 EUR.[42]

2018 óta a svéd hadsereg tudatosan törekszik arra, hogy mind a férfiak, mind a nők számára egyaránt választható legyen a katonai szolgálat.[43] A kiképzés során is figyelembe veszik a nemek közötti fiziológiai különbségeket.

40 Försvarsmakten: i. m. (2023).

41 Swedish Government: *Budget for 2025*, Stockholm, Regeringskansliet, 2025.

42 Swedish Government: i. m. (2025).

43 Strand, Sanna – Persson, Alma – Sundevall, Fia: *Solving 'the Uniform Issue': Gender and Professional Identity in the Swedish Military*. Nordic Journal of Working Life Studies, 2022. Elérhető: https://doi.org/10.18291/njwls.131970.; Persson, Alma: Gender and Military Conscription in Sweden, *Armed Forces & Society*, 2020/4. 612–632. o.; Sundevall, Fia – Persson, Alma: Gendering military conscription: an introduction, *Norma: International Journal for Masculinity Studies*, 2019/2. 79–86. o.

5.2. Polgári védelmi kötelezettség

A totális védelmi kötelezettség (Totalförsvarsplikt) elve szerint nem csupán katonai, hanem polgári védelmi kötelezettség is létezik (Totalförsvarspliktslagen 1994:1809).[44] Ez a kötelezettség kritikus infrastruktúra és alapvető társadalmi funkciók fenntartását biztosítja háború vagy magasabb szintű készültség idején.[45] A polgári védelmi kötelezettség három fő szektort fed le. Az egészségügy (kórházak, mentőszolgálatok, polgári védelmi egészségügyi kapacitások), a kritikus infrastruktúra (elektromos hálózat, vízellátás, telekommunikáció), és a kiberbiztonság és információs rendszerek védelmét foglalja magában (MSB, 2023). A 2024-es költségvetésben a polgári kötelezettség biztosítására 60 millió svéd koronát (kb. 5,4 millió EUR) különítettek el. Ez lehetővé tette mintegy 300 fő kiképzését polgári védelmi feladatokra.[46]

A szerepe különösen felértékelődött a kibertérben. A polgári védelmi kötelezettség keretében képzett IT-szakemberek képesek támogatni a kormányzati és önkormányzati rendszerek védelmét válsághelyzetben. Ez a polgári védelmi kötelezettség nemcsak hagyományos értelemben vett fegyveres védelmet jelent tehát, hanem hibrid és aszimmetrikus fenyegetésekkel szembeni ellenálló képességet is.[47]

---

44 *A teljes védelmi kötelezettségről szóló* 1994:1809. számú svéd törvény (Lag om totalförsvarsplikt).

45 MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap): *Om höjd beredskap och krig*: Totalförsvarsplikt, 2024. https://www.krisinformation.se/det-harta-gor-samhallet/hojd-beredskap-och-krig/totalforvarsplikt (letöltés ideje: 2024. november 28.)

46 EBCO i. m.

47 MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap): *Civilt försvar mot 2030*, Karlstad, MSB, 2023. https://www.msb.se/ (letöltés ideje: 2024. november 28.)

5.3. Általános nemzeti szolgálat (allmän tjänsteplikt)

A Totalförsvarsplikt harmadik pillére az ún. általános nemzeti szolgálat (allmän tjänsteplikt), amely minden 16 és 70 év közötti svéd lakosra vonatkozik.[48] Ez a kategória magában foglal minden olyan feladatot, amely nem tartozik a katonai vagy polgári védelmi kötelezettség körébe, de elengedhetetlen a társadalom működéséhez magasabb készültségi szinten vagy háború esetén. Az általános nemzeti szolgálatba tartozhatnak például az áruszállítás, logisztikai támogatás, gyermekfelügyelet, élelmiszerellátás fenntartása, közlekedési infrastruktúra működtetése is.[49]

Ez a rendszer gyakorlatilag azt jelenti, hogy a teljes lakosság mozgósítható bizonyos szinten. A svéd totális védelem doktrína ezáltal valóban „totális" jellegű, hiszen integrálja a katonai, civil és általános társadalmi erőforrásokat egy egységes védelmi struktúrába. Ez a megközelítés jelentősen eltér a tisztán katonai fókuszú védelem modellektől és egy össztársadalmi koncepciót valósít meg.[50]

6. Tartalékos rendszer

6.1. A háborús beosztás (krigsplacering)

A kiképzés befejezése után a svéd sorkatonák nem térnek haza egyszerűen polgári életükbe, hanem konkrét háborús beosztást (krigsplacering) kapnak egy alakulatnál (krigsorganisationen).[51]

48 Totalförsvarspliktslag (1994:1809): i. m.; MSB: i. m. (2024).
49 MSB: i. m. (2024).
50 Zapfe: i. m. (2024); Saxi: i. m. (2023).
51 Försvarsmakten: i. m. (2024).

Ez a rendszer biztosítja, hogy válság vagy háború esetén a hadkötelezett pontosan tudja, milyen feladatot lát el, és melyik alegységhez tartozik.

A rendszer magában foglalja, hogy minden tartalékosnak van egy hivatalos „háborús beosztási könyve" (krigsplaceringsorder), amely pontosan rögzíti a gyülekezési pontot (mobiliseringsplats), ahol felszerelésüket, fegyvereiket és egyenruhájukat megkapják.[52] A rendszer célja, hogy lerövidítse a mozgosítás idejét. A cél az, hogy három napon belül minden tartalékos mozgósítható legyen.

A tartalékos státusz 47 éves korig vagy a kiképzés befejezésétől számított tíz évig tart az általános beosztások esetében. Tisztek esetében ennél is tovább.[53] Ez a hosszú távú kötelezettség biztosítja, hogy Svédország jelentős méretű tartalékos haderővel rendelkezzen. A jelenlegi becslések szerint 2024-ben körülbelül 88 000 fő tartalékossal rendelkezik. Ezt a számot 2035-re 130 000 főre tervezik növelni.[54]

6.2. Rendszeres gyakorlatok (repetitionsövning)

A tartalékosok hadrafoghatóságának fenntartása érdekében a svéd hadsereg gyakorlatokat (repetitionsövning) tart.[55] Ezek a gyakorlatok lehetővé teszik, hogy a korábban kiképzett katonák frissítsék tudásukat, új taktikákkal ismerkedjenek meg, és fenntartsák egységük kohézióját. A repetitionsövning időtartama

52 Högman, Hans: *The Swedish Conscription System, 2023*. http://www.hhogman.se/conscription-system-sweden.htm (letöltés ideje: 2024. november 28.)

53 Totalförsvarspliktslag (1994:1809): i. m.; Försvarsmakten: i. m. (2024).

54 Swedish Defence Resolution: i. m.

55 Försvarsmakten: i. m. (2023).

általában egy-két hét. Célja, hogy a tartalékosok gyakorolják a fegyverkezelést, részt vegyenek szimulációkban és hadgyakorlatokon. A gyakorlat során tesztelik a mozgósítást is. A tartalékosoknak meg kell jelenniük a gyülekező pontokon, fel kell venniük felszerelésüket, és gyakorlati feladatokat kell végrehajtaniuk.[56] A gyakorlat kötelező, elmulasztása pénzbírsággal jár, de ez akár szabadságvesztésre is átváltoztatható.[57]

7. A szelektív modell jövője

7.1. A szelektív rendszer fenntartásának indokai

A szelektív sorkötelezettségi modell egyik központi érve, hogy hatékonyabb a tömeghadsereg-alapú behívási rendszernél, mivel csak a legmotiváltabb és legalkalmasabb egyéneket választja ki.[58] Ez egyszerre jelent minőségi és gazdasági előnyt. A svéd Védelmi Minisztérium becslése szerint a teljes korosztály behívása háromszor annyiba kerülne, mint a jelenlegi szelektív rendszer.

További érv a modern hadviselés technikai komplexitása. A 21. századi hadseregeknek nem embertömegre, hanem specializált, jól képzett szakemberekre van szükségük.[59] E szelektív modell lehetővé teszi, hogy az egyes fegyvernemekhez és szakmákhoz megfelelő kognitív és fizikai tulajdonságokkal rendelkező egyéneket válasszanak. Így például a légvédelem radarkezelőihez magas kognitív képességű, a gyalogsági egységekhez pedig fizikailag kiemelkedően erős egyéneket keresnek.

56 Högman: i. m.
57 Totalförsvarspliktslag (1994:1809): i. m.
58 Szvircsev Tresch – Leuprecht (szerk.): i. m.; Saxi: i. m. (2023).
59 Zapfe: i. m. (2024).

A szelektív modell egy további előnye a rugalmasság és adaptálhatóság. Mivel a kiválasztási folyamat folyamatosan finomítható és módosítható, a rendszer képes reagálni a változó biztonságpolitikai környezetre és a technológiai fejlődésre. A Pliktverket rendszeresen értékeli és frissíti a tesztelési protokollokat, hogy azok megfeleljenek a Försvarsmakten aktuális igényeinek.[60] Ez azt jelenti, hogy a szelektív modell nem statikus, hanem dinamikus rendszer, amely idővel fejlődik és alkalmazkodik. Végül érdemes megjegyezni, hogy a svéd modell sikeressége nagymértékben függ a társadalmi elfogadottságtól és a politikai konszenzustól. A 2017-es újra bevezetés széles körű parlamenti támogatást élvezett. A társadalmi közvéleménykutatások is azt mutatják, hogy a svéd állampolgárok többsége igenis támogatja a sorkötelezettség fennállását. Ez a támogatottság csak nőtt az ukrán-orosz háborúval.[61] Ez a társadalmi legitimitás ugyanis kulcsfontosságú a rendszer fenntarthatósága szempontjából.

VII.2. A 2026-os bővítési tervek és jövőbeli kihívások

A 2024–2026-os időszak egyik kulcsmomentuma a svéd sorkötelezettség jelentős bővítése. Míg 2018–2019-ben évente kb. 4000 sorkatonát hívtak be, addig 2026-ra ez a szám remélhetőleg 8500 főre emelkedik, és hosszú távon (2030–2035) akár 10.000–12.000 főre is nőhet.[62] Ez a bővítés összhangban van a NATO-tagságból eredő kötelezettségekkel és a balti térség növekvő védelmi igényeivel.

A bővítés legfőbb kihívása az, hogy fenntartható-e a szelektivitás magas szintje a növekvő létszámigény mellett. A Pliktverket

60 Pliktverket: i. m. (2024).
61 Saxi: i. m. (2023).
62 Swedish Defence Resolution: i. m.; Pliktverket: i. m. (2024).

2025-ben már 30.000 fő mönstring-re hívását tervezi, és ebből választanak ki 8500 sorkatonát.[63] Ez azt jelenti, hogy a kiválasztási arány kb. 28%. Ezáltal még mindig jelentős szelekció történik, de messze nem olyan szigorú, mint korábban, amikor ez 13% volt. További növelés esetén fennáll a veszélye, hogy a rendszer kénytelen lesz alacsonyabb motivációjú vagy alkalmasságú egyéneket is behívni, ami csökkentené a hadsereg hadrafoghatóságát.

Végül a tartalékos rendszer fenntarthatósága is komoly kérdés. A jelenlegi terv szerint 2035-re 130.000 fős háborús szervezetet kívánnak kialakítani, ami azt jelenti, hogy évente legalább 10.000 fő kiképzése szükséges, és rendszeres repetitionsövning keretében fenn kell tartani a készenlétüket.[64] Ez hosszútávon óriási logisztikai, anyagi és humán erőforrást jelent. A NATO-integráció segíthet az interoperabilitásban, de a belső kapacitások fejlesztése továbbra is nemzeti felelősség marad.

8. Magyar és svéd sorkötelezettség különbségei

A sorkötelezettség modern kori alkalmazása és strukturális megközelítése alapvető különbségeket mutat Magyarország és Svédország jelenlegi, innovatív hadkiegészítési modellje között. Miközben Svédország a megváltozott biztonságpolitikai környezetre reagálva 2017-ben a sorkötelezettség reaktiválása mellett döntött, addig Magyarországon a békeidejű hadkötelezettség intézménye egy hosszas, a szolgálati idő folyamatos csökkentésével

63 Pliktverket: i. m. (2024).
64 Swedish Defence Resolution: i. m.

járó folyamat végén, 136 évnyi működés után, 2004. november 1-jén[65] megszűnt.[66]

8.1. Történelmi párhuzam

Magyarországon a jogi értelemben vett általános hadkötelezettséget az 1868. évi XL. törvénycikk vezette be, amely kimondta a védelmi kötelezettség személyes teljesítését minden védképes állampolgár számára.[67] Ez a rendszer az Osztrák–Magyar Monarchia korától kezdve, a két világháború borzalmain és a hidegháborús időszakon át egészen a rendszerváltásig a magyar haderő személyi állományának elsődleges biztosítéka volt.[68] A politikai rendszerváltást követően azonban a társadalmi liberalizáció, a gazdasági tényezők és az 1999-es NATO-csatlakozás a sorkatonai szolgálat idejének radikális és folyamatos csökkentését vonták maguk után.[69] A magyar sorkatonai szolgálat hossza a rendszerváltáskori 18 hónapról 1990-ben 12 hónapra, 1996-ban 9 hónapra, majd 2001-ben 6 hónapra rövidült.[70] Végül a 2004.

65 Az utolsó sorkatonák ennek ellenére ténylegesen 2004. november 3-án szereltek le és hagyták el a laktanyákat.

66 Fontos tisztázni egy rendkívül gyakori tévhitet a hazai közbeszédben. A sorkötelezettség 2004. november 1-jei, békeidőszaki megszüntetése nem jelentette a jogintézmény végleges eltörlését. Magyarország Alaptörvénye (XXXI. cikk) értelmében különleges jogrendi tényállások közül hadiállapot idején a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára jelenleg is fennáll a honvédelmi kötelezettség (beleértve a fegyveres katonai szolgálatot is).

67 Bodó Szabolcs: A hadkötelezettség történeti áttekintése Magyarországon, *Hadtudományi Szemle*, 2022/1. 6. o.

68 Bodó: i. m. 5. o.

69 Bodó: i. m. 17. o.

70 Bodó: i. m. 16–17. o.

évi alkotmánymódosítás és a 2004. évi CV. törvény értelmében a sorkatonai szolgálat békeidőszakban megszűnt.[71] A tartalékos rendszer esetében a svéd modell a kötelező jellegével és szelektivitással éri el a minőséget és a tömeget, addig a magyar modell a társadalmi önkéntesség ösztönzésével (toborzó kampányok, ösztöndíjak, területvédelmi elv) próbálja ugyanezt a hidat felépíteni a társadalom és a haderő között. Svédország, bár 2010-ben szintén a sorkötelezettség felfüggesztése és a tisztán önkéntes, professzionális haderőre való átállás mellett döntött, a toborzási nehézségek és a fokozódó regionális orosz fenyegetés miatt hét év elteltével felülvizsgálta ezt a döntést, és 2018-tól egy teljesen új alapokra helyezett, szelektív sorkötelezettségi rendszert vezetett be. Magyarországon hasonló elmozdulás nem történt.

8.2. Doktrinális különbség

A legfőbb doktrinális különbség a két fegyveres erő megközelítése között a behívás és a kiválasztás elvében rejlik. A történelmi magyar modell – a legtöbb hagyományos európai rendszerhez hasonlóan – az univerzális, tömeghadsereg alapú megközelítésre épült, amely a hadrafogható férfi lakosság fegyverbe hívását célozta meg.[72] Bár léteztek szociális vagy iskolai végzettséghez kötött kedvezmények, mint az 1868-as törvény által bevezetett egyéves önkéntesi intézmény a felsőfokú vagy speciális végzettségűek számára,[73] a rendszer alapvetően kötelező és általános érvényű volt minden hadköteles korú férfi állampolgárra.[74] Ettől radikálisan eltér a svéd *Totalförsvarsplikt* (teljes védelmi kötele-

71 Bodó: i. m. 6–17. o.
72 Bodó: i. m. 6. o.
73 Bodó: i. m. 9–10. o.
74 Bodó: i. m. 6. o.

zettség) rendszere, amely egy rendkívül szigorú, kompetencia- és motivációalapú szelektív modellt alkalmaz. Svédországban a teljes 18 éves kohorsz (évente kb. 100.000 fiatal) köteles regisztrálni és digitális kérdőívet kitölteni, ám a személyes alkalmassági vizsgálatra (*mönstring*) már csak mintegy 30.000 főt hívnak be. Közülük végül csupán az éves korosztály körülbelül 8,5%-át (mintegy 8500 főt) sorozzák be a tényleges, 9–15 hónapos katonai szolgálatra. Ez a szelektivitás biztosítja, hogy a haderőbe csak a legalkalmasabb és leginkább motivált egyének kerüljenek be, minimalizálva a lemorzsolódást és maximalizálva a harci morált, miközben a gazdaságot sem terheli a teljes munkaerő-korú generáció kivonása.

8.3. Nemi semlegesség

A modern svéd modell másik specifikuma a teljes nemi semlegesség. A magyar történelemben a sorkötelezettség mindvégig kizárólag a férfi[75] állampolgárok kötelezettsége maradt.[76] Bár a *honvédelemről szóló* 1993. évi CX. törvény békeidőben nem számolt a nők katonai szolgálatával, hadiállapot idejére a speciális szakképzettséggel (pl. egészségügyi) rendelkező nők esetében még fenntartotta a kötelezhetőséget. A nők hadkötelezettségének teljes kizárása csak a későbbi alkotmányos szintű módosí-

75 *„Hadiállapot idején a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek. Ha a hadkötelezett lelkiismereti meggyőződésével a fegyveres szolgálat teljesítése összeegyeztethetetlen, fegyver nélküli szolgálatot teljesít. A katonai szolgálat teljesítésének formáit és részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg." Alaptörvény* XXXI. cikk (3) bek.

76 Eltekintve az 1960. évi IV. törvény elvi, de a gyakorlatban kizárólag az egészségügyi dolgozókra korlátozott női honvédelmi kötelezettségétől. Bodó: i. m. 15. o.

tásokkal (2004), majd az Alaptörvénnyel valósult meg.[77] A svéd rendszerben a nők és a férfiak kötelezettségei viszon teljesen azonosak. A svéd sorkatonák mára közel negyedét nők alkotják, ami egyedülálló társadalmi reprezentációt és humánerőforrás bázist biztosít a védelmi szféra számára.

8.4. Civil képességek beintegrálása

Emellett a svéd koncepció nem korlátozódik a fegyveres erők feltöltésére. A totális védelem jegyében magában foglalja a polgári kötelezettséget (*civilplikt*) a kritikus infrastruktúra, az egészségügy és a kiberbiztonság védelmére, valamint az általános nemzeti szolgálatot (*allmän tjänsteplikt*) a teljes lakosság számára krízishelyzetben. Magyarországon a polgári védelmi kötelezettség szintén megjelent a kötelezettségek között az 1960-as évektől,[78] azonban a svéd modellhez mérhető, kiber- és hibrid hadviselésre optimalizált, a katonai tervezéssel teljesen integrált civil védelmi szolgálat egyelőre még nem jött létre.

8.5. Tartalékos rendszer és mobilizációs képességek

A sorkatonai szolgálat utáni időszak kezelése jelenti a legmarkánsabb strukturális különbséget a két ország gyakorlatában. A svéd haderőben a kiképzés végén minden katona azonnal egy konkrét háborús beosztást (*krigsplacering*) kap a mozgósítási rendszerben, és kötelező ismétlő gyakorlaton (*repetitionsövning*) kell részt vennie a harckészültség fenntartása érdekében.

---

77 Bodó: i. m. 17. o.
78 Bodó: i. m. 16. o.

Ezzel szemben Magyarországon a 2004-es politikai döntés egyik legsúlyosabb adminisztratív következménye az volt, hogy a sorkatonai szolgálat megszüntetése mellett más honvédelmi kötelezettségek felszámolására is intézkedtek, így az addig pontosan vezetett nyilvántartások elveszítették naprakészségüket, a korábban kiképzett sorkatonai állomány felkészültsége pedig végzetesen elavult. Ez oda vezetett, hogy 2010-re a Magyar Honvédség mindössze 17[79] szerződéses tartalékos katonával rendelkezett.[80] A későbbi katonai vezetés ugyan kiemelt prioritásként, alapjaiból építette újra az önkéntes tartalékos rendszert a haderő és a társadalom közötti híd helyreállítására, a svéd jogilag kikényszeríthető és automatizált mozgósítási struktúra hatékonysága és mélysége komoly tanulságokkal szolgálhat a 21. századi magyar védelmi és biztonsági igazgatás és a minősített időszaki felkészülés számára.[81]

8.6. Egyéb védelmi és biztonsági kötelezettségek

A magyar szabályozás[82] a fegyveres katonai szolgálatot kizárólag minősített időszakokban, például hadiállapot idején teszi kötelezővé. A svéd totális védelmi koncepció a katonai szolgálat mellett magában foglalja a polgári kötelezettséget (*civilplikt*) is, amelynek keretében békeidőben is képeznek ki civileket a kritikus infrastruktúra és az egészségügy védelmére. A magyar

79 2010-ben a Magyar Honvédségnek 17 fő szerződéses tartalékosa volt. Ugyanakkor a korábbi sorkatonai rendszerből fakadóan több százezer fős (bár szervezetileg szétesett és nyilvántartásában elavult) „kiképzett tartalékos" állomány potenciálisan létezett.

80 Bodó: i. m. 17. o.

81 Bodó: i. m. 18. o.

82 Alaptörvény XXXI. cikke és *a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló* 2021. évi XCIII. törvény (Vbö.).

jogrendszerben a Vbö.[83] szintén ismeri a polgári védelmi kötelezettséget, azonban ez elsősorban katasztrófahelyzetekre vagy fegyveres összeütközések idejére fókuszál, és békeidőben nem jár a svédhez hasonló, tömeges és kötelező jellegű kiképzéssel. További jelentős eltérés a tartalékosok kezelésében mutatkozik. A svéd sorkatonák a kiképzésük befejeztével automatikusan egy konkrét háborús beosztást (*krigsplacering*) kapnak, és kötelező gyakorlatokon kell részt venniük a mozgósíthatóság fenntartása érdekében. Magyarországon a kötelező tartalékos rendszer helyett az állam az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR) keretében, toborzással és anyagi ösztönzőkkel igyekszik biztosítani a haderő kiegészítését. Viszont a magyar törvény a személyes kötelezettségeken túl hangsúlyosan szabályozza a honvédelmi munkakötelezettséget, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettséget is, amelyek révén a nemzetgazdaság erőforrásai válsághelyzetben az állam rendelkezésére bocsáthatók. Összességében tehát a svéd rendszer egy békeidőben is aktív, a társadalmat folyamatosan szűrő és kiképző modell, míg a magyar szabályozás egy potenciális válsághelyzetre és különleges jogrendre „tartogatja" állampolgárait.

9. Összefoglalás és következtetések

Jelen tanulmány elemzése alapján a svéd szelektív sorkötelezettség rendszere egy innovatív, többrétegű védelmi modellt képvisel, amely sikeresen ötvözi a katonai és civil komponenseket. Emellett hatékonyan reagál az észak-európai biztonsági térség kihívásaira. A rendszer alapfilozófiája nem a mennyiségi, hanem a minőségi megközelítés. Nem tömeghadsereget akarnak tobo-

83 *A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló* 2021. évi XCIII. törvény (Vbö.).

rozni, hanem specializált, motivált és jól képzett tartalékos állomány létrehozása a cél.

A rendszer eddig képes biztosítani a szükséges humánerőforrást. 2018 óta összesen mintegy 24.000 sorkatona fejezte be a kiképzést, és ez a szám 2026-ra várhatóan eléri a 40.000-et.[84] Ezek az egyének nem csupán átestek egy katonai tréningen, hanem konkrét háborús beosztást (krigsplacering) kaptak, és rendszeres ismétlő gyakorlatokon (repetitionsövning) vesznek részt.

A rendszer hatékonyságát több tényező is alátámasztja. Először is, a behívási arányok alapján (kb. 8,5% az éves korosztályból) a svéd modell jóval kisebb társadalmi és gazdasági költséggel jár, mint a finnországi vagy dél-koreai univerzális behívási rendszer, ahol az arány 60–70% közötti.[85] Másodszor, a motiváció és alkalmasság szerinti szűrés jelentős minőségi előnyöket nyújt. Emiatt a lemorzsolódási arány alacsonyabb, a morál magasabb, és a kiképzés hatékonyabb.[86]

A polgári komponens (civilplikt) integrációja egy olyan dimenziót ad hozzá, amely a hagyományos katonai fókuszú modelleknél hiányzik. A kritikus infrastruktúra (energiaellátás, egészségügy, kiberbiztonság) védelme kulcsfontosságú a modern hibrid hadviselés kontextusában. A svédek felismerték, hogy egy állam ellenálló képessége nemcsak a katonai erőtől függ, hanem a társadalmi funkciók fenntartásától is.[87]

Összességében a svéd szelektív modell egy működőképes, innovatív és stratégiailag racionális megoldást kínál egy közepes méretű, jól fejlett európai állam számára.[88]

84 Pliktverket: i. m. (2024).
85 Cederberg – Frisell: i. m.
86 Pliktverket: i. m. (2023); Saxi: i. m. (2023).
87 Zapfe: i. m. (2024).
88 Zapfe: i. m. (2024); Saxi: i. m. (2023).

Az elemzés eredményei alapján a következő kulcsfontosságú következtetéseket vonhatjuk le. Először is, a svéd modell bebizonyította, hogy a szelektív sorkötelezettség hatékony válasz lehet a jelenlegi biztonságpolitikai kihívásokra. Igaz ez különösen olyan államokra, amelyek korlátozott humánerőforrással rendelkeznek, de magas védelmi képességeket kívánnak fenntartani. A motiváció és alkalmasság alapú kiválasztás nemcsak gazdaságilag racionális, hanem katonai szempontból is hatékonyabb, mint a tömeghadseregre épülő univerzális behívás.

Másodszor, a katonai és civil komponensek integrációja, különösen a civilplikt rendszere, jelentős előrelépést jelent a hagyományos védelmi doktrínákhoz képest. A kritikus infrastruktúra védelme, a kiberbiztonság és az általános társadalmi ellenálló képesség hangsúlyozásával felismerik, hogy a modern konfliktusok nemcsak katonai, hanem hibrid jellegűek is. Ennek megfelelően a védelmi rendszernek is integráltnak kell lennie.

Harmadszor, a tartalékos állomány mobilizációs rendszere (krigsplacering és repetitionsövning) hosszú távú stratégiai mélységet biztosít. Svédország képes gyorsan mozgósítani egy ütőképes haderőt, ami elrettentő erőt jelent.

Negyedszer, a NATO-integráció új dimenziókat ad a svéd védelmi stratégiának. A 2024-es csatlakozás óta Svédország nemcsak saját területét védi, hanem hozzájárul a teljes balti térség kollektív védelméhez.

Kuszi Viktória

A terrorizmus komplex értelmezésének új dimenziói – Gondolatok a Terrorizmus. Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól *című kötetről*

A terrorizmus napjaink egyik legösszetettebb jelensége, amelynek értelmezése és kezelése már túllépett a hagyományos büntetőjogi, rendészeti vagy katonai megközelítések keretein. A nemzetközi terrorizmus fejlődése, az állami és nem állami szereplők közötti konfliktusok átalakulása, a hibrid hadviselés megjelenése, valamint a technológiai fejlődés következtében kialakuló új fenyegetések azt mutatják, hogy a terrorizmus napjainkra olyan multidimenzionális biztonsági kihívássá vált, amely csak különböző tudományterületek eredményeinek integrálásával vizsgálható. Ennek megfelelően az elmúlt két évtized nemzetközi terrorizmuskutatásában egyre nagyobb szerepet kapott az interdiszciplináris szemlélet, amely a politikatudomány, a hadtudomány, a jogtudomány, a kriminológia, a pszichológia, a vallástudomány, a közgazdaságtan és az információ-biztonság eredményeit is egyaránt felhasználja.

Ebbe a tudományos tendenciába illeszkedik a Rémai Dániel és Taller János szerkesztésében megjelent *Terrorizmus – Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól*[1] című kötet is, amely terjedelmét, szerzői körét és tartalmi sokszínűségét tekintve a hazai terrorizmus-kutatás egyik legjelentősebb vállalkozásának tekinthető. A közel ezer oldalas mű

1 Rémai Dániel – Taller János (szerk.): *Terrorizmus: Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól*, Budapest, Ludovika Kiadó, 2025.

nem egyetlen elméleti iskola nézőpontját kívánja érvényesíteni, hanem arra tesz kísérletet, hogy a terrorizmus jelenségét több tudományterület metszéspontján keresztül mutassa be.

A kötet tudományos jelentősége nem abban áll, hogy új definíciót kíván alkotni a terrorizmusra, hanem bemutatja, hogy maga a definícióalkotás is a jelenség egyik legösszetettebb problémája. A nyitó tanulmány részletesen elemzi a terrorizmus fogalmának fejlődését, valamint azt a kérdést, hogy kik rendelkeznek egyáltalán a definícióalkotás privilégiumával. A szerzők rámutatnak arra, hogy a nemzetközi szervezetek, az államok, a terrorelhárító szervek, a tudományos közösség, a média vagy éppen a társadalom eltérő nézőpontból kiindulva alkotják meg a saját terrorizmus definícióikat, ezért egy univerzális fogalom kialakítása rendkívül nehéz feladat.

Ez a megközelítés jól kapcsolódik Alex P. Schmid terrorizmus-kutatásban meghatározó kommunikációs értelmezéséhez, amely szerint a terrorizmus nem kizárólag erőszakos cselekményként értelmezhető, hanem olyan kommunikációs folyamatként is, amelyben az erőszak vagy az azzal való fenyegetés egy szélesebb célközönség befolyásolását szolgálja. Schmid hangsúlyozza, hogy az erőszak hatása túlmutat a közvetlen áldozatokon és a cselekmény valódi jelentősége a félelemkeltésben, a társadalmi reakciók kiváltásában és a politikai üzenet közvetítésében rejlik.[2]

A kötet ugyanakkor nem elégszik meg a klasszikus definíciós viták ismertetésével, hanem saját következtetéseket is megfogalmaz. A szerzők szerint a terrorizmus legfontosabb ismérvei az erőszak alkalmazása vagy az azzal való fenyegetés, a félelemkeltés és a társadalmi működés befolyásolása, miközben a motiváció – legyen politikai, vallási vagy ideológiai – nem tekinthető az általános definíció elengedhetetlen elemének. Ez a megközelítés

2 Schmid, Alex P.: Frameworks for Conceptualising Terrorism, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 16. No. 2. 2004/Summer. 197–221. o.

összhangban áll a terrorizmus-kutatás több irányzatával, amelyek a terrorizmust elsősorban a módszer, a hatásmechanizmus és a kommunikációs funkció alapján kívánják megragadni, nem pedig kizárólag az elkövetők deklarált céljai vagy ideológiai háttere alapján. Ennek megfelelően a definíciós keret lehetőséget biztosít arra, hogy a terrorizmus különböző megjelenési formái egy közös értelmezési rendszerben maradjanak, miközben az egyes jelenségek részletes elemzése a kapcsolódó tudományterületek – így a politikatudomány, a biztonságtudomány, a jogtudomány vagy a szociológia – sajátos szempontjaihoz igazodhat.

A kötet egyik legnagyobb erőssége éppen az, hogy nem kívánja mesterségesen egységesíteni az egyes szerzők megközelítéseit. Az öt nagy tematikus egység – a terrorizmus elméleti alapjai, egyes megjelenési formái, finanszírozása, felderítése és elhárítása, valamint a kapcsolódó speciális kérdéskörök – logikusan épül egymásra, ugyanakkor elegendő mozgásteret biztosít a szerzők számára saját kutatási módszereik érvényesítésére, így a kötet nem egy egységes monográfia benyomását kelti, hanem egy tudományos diskurzus lenyomatát, amelyben az eltérő nézőpontok nem gyengítik, hanem inkább erősítik egymást.

Ez különösen fontos abból a szempontból, hogy maga a terrorizmus is folyamatosan változó jelenség. David C. Rapoport klasszikus hullámelmélete hosszú időn keresztül megfelelő magyarázatot adott a terrorizmus történeti fejlődésére, azonban az elmúlt két évtized eseményei – mindenekelőtt az Iszlám Állam megjelenése, a magányos elkövetők számának növekedése, valamint a kibertér fokozódó szerepe – azt mutatják, hogy a terrorizmus evolúciója ma már nem írható le kizárólag ideológiai hullámokkal. A kötet több tanulmánya is érzékelteti ezt az átalakulást, amikor a hagyományos szervezeti struktúrák mellett már a decentralizált, hálózatos működést, az online radikalizációt vagy a technológiai innovációk biztonsági következményeit elemzi.

A kötet egyik meghatározó jellemzője, hogy a terrorizmust nem izolált jelenségként vizsgálja, hanem a biztonsági környezet részeként, amely különösen időszerű, hiszen a biztonságpolitikai gondolkodásban egyre inkább háttérbe szorulnak azok a megközelítések, amelyek a terrorizmust kizárólag rendészeti vagy nemzetbiztonsági problémaként kezelik. A terrorizmus napjainkban szoros kapcsolatban áll a törékeny államokkal, a regionális fegyveres konfliktusokkal, a szervezett bűnözéssel, az illegális fegyverkereskedelemmel, valamint a kibertérben zajló információs műveletekkel és a kötet több tanulmánya is arra a következtetésre jut, hogy a terrorizmus elleni fellépés sikeressége nem kizárólag a katonai vagy rendészeti képességeken múlik, hanem azon is, hogy az állam képes-e összehangolni a különböző szakpolitikai és intézményi válaszokat.

Ez a megállapítás különösen aktuális a jelenlegi nemzetközi biztonsági környezetben. Az orosz-ukrán háború, a Közel-Kelet instabilitása, a Szahel-övezet romló biztonsági helyzete, valamint a nem állami fegyveres szereplők növekvő katonai képességei egyaránt arra utalnak, hogy a terrorizmus és a fegyveres konfliktusok közötti hagyományos határvonal fokozatosan elmosódik. A hibrid fenyegetések korszakában a terrorizmus már nem pusztán önálló biztonsági kihívás, hanem a stratégiai versengés egyik eszközévé is válhat. Ebből következően a terrorizmus-kutatásnak is alkalmazkodnia kell a biztonsági környezet átalakulásához, amelyet a kötet több tanulmánya is tükröz.

A kötet fontos tudományos hozadéka, hogy a terrorizmus katonai dimenzióját nem elkülönült tématerületként, hanem szervesen kapcsolódó értelmezési keretként, integrált dimenzióként kezeli. Ez jól tükrözi a terrorizmus-kutatásban végbement szemléletváltást, amely szerint a terrorizmus a fegyveres konfliktusok, az aszimmetrikus hadviselés és a hibrid fenyegetések egyik meghatározó megjelenési formája. A kötet több tanulmánya is

olyan kérdéseket vizsgál, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a katonai gondolkodáshoz.

E folyamat bemutatásában különösen jelentős Resperger István tanulmánya, amely a fegyveres erők szerepét vizsgálja a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés rendszerében. A szerző elemzése túlmutat azon a gyakran leegyszerűsítő megközelítésen, amely a hadsereg feladatait kizárólag a kinetikus műveletekre korlátozza. Ehelyett azt hangsúlyozza, hogy a modern fegyveres erők szerepvállalása a terrorellenes műveletek során rendkívül sokrétű: a különleges műveleti képességektől kezdve a hírszerzési támogatáson, a logisztikai háttér biztosításán, a kritikus infrastruktúrák védelmén, valamint a nemzetközi missziókban való részvételen át egészen a helyi biztonsági erők kiképzéséig terjed. A tanulmány egyik fontos érdeme, hogy a katonai fellépést nem önmagában vizsgálja, hanem a diplomáciai, rendészeti és nemzetbiztonsági eszközök rendszerébe illeszti.

Hasonló gondolatmenetet követ Csepregi Zsolt tanulmánya is, amely a katonai erők támogató szerepét elemzi a terrorelhárításban. A szerző rámutat arra, hogy a terrorellenes műveletek sikerességének egyik alapfeltétele a különböző állami szervek közötti együttműködés. A katonai képességek alkalmazása önmagában nem elegendő, ugyanakkor számos olyan terület azonosítható – különösen a hírszerzés, a felderítés, a különleges műveletek, a légi szállítás, a logisztikai támogatás vagy a stratégiai kommunikáció terén –, ahol a fegyveres erők nélkülözhetetlen szerepet töltenek be. A tanulmány közvetve arra is rámutat, hogy a terrorizmus elleni fellépés során egyre kevésbé különíthetők el egymástól a katonai és rendészeti funkciók, amely új kihívásokat jelent mind a jogalkalmazás, mind pedig a katonai doktrínák számára.

A kötet egyik visszatérő motívuma, hogy a terrorizmus vizsgálata nem választható el az aszimmetrikus hadviselés elemzésétől. Ródler Norbert tanulmánya a terrorszervezetek fejlődésének

bemutatásán keresztül érzékelteti, hogy a felkelések, gerillaharcok és terrorista módszerek között számos átfedés figyelhető meg. A szerző ugyan nem kívánja összemosni a különböző fegyveres cselekménytípusokat, mégis világosan rámutat arra, hogy a modern konfliktusokban a felkelő mozgalmak, a terrorista szervezetek és más nem állami fegyveres szereplők gyakran ugyanazon stratégiai célok elérésére alkalmaznak eltérő taktikai eszközöket. Ez a megközelítés jól illeszkedik a nemzetközi hadtudományban az elmúlt két évtizedben kibontakozott modern aszimmetrikus hadviselésről és a nem állami fegyveres szereplők elleni műveletekről szóló nemzetközi hadtudományi diskurzushoz, amely többek között David Kilcullen, Rupert Smith vagy Frank Hoffman munkásságán keresztül hangsúlyozta a konfliktusok egyre összetettebb természetét.

A terrorizmus katonai dimenziójának elemzését tovább árnyalja a külföldi terrorista harcosokkal foglalkozó tanulmány. Az Iszlám Állam felemelkedése után a nemzetközi szakirodalomban egyre fontosabb kérdéssé váltak azok a személyek, akik fegyveres konfliktusok övezetébe utaznak, majd onnan visszatérnek származási országukba. A tanulmány szerzője a külföldi terrorista harcosok kérdését nem kizárólag büntetőjogi vagy nemzetbiztonsági problémaként kezeli, hanem rámutat arra is, hogy e szereplők közvetlen kapcsolatot teremtenek a fegyveres konfliktusok és a belső biztonsági fenyegetések között.

A kötet külön értéke, hogy reagál a technológiai fejlődés következtében kialakuló új fenyegetésekre. A kiberterrorizmussal, az IoT-eszközök biztonsági kockázataival, valamint a bioterrorizmussal foglalkozó tanulmányok azt szemléltetik, hogy a terrorizmus már nem kizárólag a fizikai térben értelmezhető. Az információs rendszerek elleni támadások, a kritikus infrastruktúrák sérülékenysége, valamint a mesterséges intelligencia vagy az autonóm rendszerek potenciális terrorista felhasználása olyan kérdések, amelyek napjaink hadtudományi és biztonságpolitikai

gondolkodásának meghatározó elemei. A szerzők helyesen mutatnak rá arra, hogy ezek a fenyegetések új típusú felkészülést kívánnak meg mind a katonai, mind a rendészeti szervektől.

Külön említést érdemel Veres Balázs bioterrorizmusról szóló tanulmánya, amely jól érzékelteti a CBRN-fenyegetések növekvő jelentőségét. A Covid-19 világjárvány tapasztalatai után különösen időszerű annak vizsgálata, hogy a biológiai ágensek szándékos alkalmazása milyen stratégiai következményekkel járhat. A tanulmány ugyan elsősorban a terrorizmus oldaláról közelíti meg a kérdést, mégis számos ponton kapcsolódik a katonai CBRN-védelem, a katasztrófavédelem, valamint a nemzeti reziliencia témaköréhez.

A kötet egyik legfontosabb tudományos üzenete ugyanakkor nem egy-egy konkrét szakterület elemzésében, hanem az egyes tanulmányok közötti kapcsolódási pontokban rejlik. A különböző szerzők eltérő megközelítései ellenére jól kirajzolódik az a közös gondolat, hogy a terrorizmus elleni fellépés eredményessége kizárólag integrált biztonsági szemlélet mellett képzelhető el. Éppen ez tekinthető a kötet egyik legnagyobb értékének, hiszen nem kívánja egyetlen tudományterület kizárólagos szempontrendszerét érvényesíteni, hanem azt demonstrálja, hogy a terrorizmus komplexitása összetett kutatási megközelítést igényel. A jogi, rendészeti, katonai, pszichológiai, történeti, vallástudományi vagy információbiztonsági elemzések nem egymás alternatívái, hanem egymást kiegészítő értelmezési keretek.

A magyar terrorizmus-kutatás az elmúlt két évtizedben számottevő fejlődésen ment keresztül, azonban a kutatások többsége jellemzően egy-egy részterületre – így a büntetőjogi szabályozásra, a nemzetbiztonsági szolgálatok működésére, a radikalizációra vagy a nemzetközi kapcsolatokra – koncentrált. Az olyan összegző munkák, amelyek a terrorizmus teljes spektrumát, ráadásul több tudományterület bevonásával kívánják bemutatni, mindeddig viszonylag ritkán jelentek meg a hazai szakirodalomban.

A *Terrorizmus* című tanulmánykötet ebből a szempontból nem csupán egy újabb publikáció, hanem egy olyan tudományos mérföldkő, amely képes egységes keretbe rendezni a magyar terrorizmuskutatás számos eredményét, miközben új kutatási irányok kijelöléséhez is hozzájárul.

A kötet értékét tovább növeli, hogy nem kizárólag a terrorizmus leírására törekszik, hanem több tanulmányban érzékelhető a jövőorientált szemlélet is. A kibertér, a mesterséges intelligencia, az autonóm rendszerek, a kritikus infrastruktúrák sérülékenysége vagy a biológiai fenyegetések vizsgálata azt mutatja, hogy a szerzők nem pusztán a terrorizmus jelenlegi formáit kívánják értelmezni, hanem azokat a tendenciákat is, amelyek a következő évtizedek biztonsági környezetét meghatározhatják. Ez különösen fontos olyan időszakban, amikor a technológiai fejlődés üteme gyorsabb, mint a biztonsági intézményrendszer vagy a jogi szabályozás alkalmazkodóképessége.

Ezzel összefüggésben a kötet üzenete az, hogy a terrorizmus elleni fellépés nem tekinthető konstans feladatnak. A terrorista szervezetek működését mindig is az alkalmazkodóképesség jellemezte. A szervezeti struktúrák decentralizációja, az online tér fokozott kihasználása, a kereskedelmi forgalomban hozzáférhető technológiák terrorista célú felhasználása, valamint az információs műveletek egyre tudatosabb alkalmazása folyamatosan új kihívások elé állítják az államokat. A kötet tanulmányai több ponton is rámutatnak arra, hogy a biztonsági szervezeteknek nem pusztán reagálniuk kell ezekre a változásokra, hanem előrejelző képességeiket is szükséges fejleszteniük.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a *Terrorizmus – Tanulmányok a terrorizmus komplex jelenségéről és egyes aspektusairól* című kötet a magyar terrorizmuskutatás egyik legjelentősebb vállalkozása. A kötet értékét nem kizárólag terjedelme vagy a közreműködő szerzők száma adja, hanem az a szerkesztői koncepció, amely a terrorizmust komplex, több tudományterületet

érintő biztonsági jelenségként értelmezi. A kötet továbbá következetesen törekszik a tudományos megalapozottságra, hiszen a szerzők széles körű hazai és nemzetközi szakirodalomra támaszkodnak, a legtöbb tanulmány saját kutatási eredményeket, oktatási tapasztalatokat vagy gyakorlati szakmai ismereteket is integrál.

A tanulmányok magas szakmai színvonala és tematikai sokszínűsége mellett helyenként érzékelhető, hogy az egyes szerzők eltérő módszertani megközelítést és terminológiát alkalmaznak. Ez egy közel ötven szerző közreműködésével készült tanulmánykötet esetében természetes jelenség, ugyanakkor időnként nehezíti az egyes fejezetek közötti szorosabb tudományos kapcsolódások felismerését. Ezt részben ellensúlyozhatta volna egy átfogó szintetizáló zárótanulmány, amely nem csupán összefoglalja a kötet főbb megállapításait, hanem kijelöli a hazai terrorizmuskutatás előtt álló fontosabb irányokat is.

A kötet a terrorizmus jelenségének átfogó bemutatására vállalkozik, ezért az elmúlt években felértékelődött kérdéskörök – különösen a mesterséges intelligencia biztonsági vonatkozásai, a dróntechnológia rohamos fejlődése, az autonóm rendszerek terrorista célú alkalmazása, a terrorizmus és a nagyhatalmi versengés összefüggései, illetve a dezinformációs műveletek mélyebb elemzése – inkább érintőlegesen jelennek meg. Ez azonban nem a kötet hiányosságaként értelmezhető, sokkal inkább azt jelzi, hogy a terrorizmus kutatása rendkívül dinamikusan fejlődő tudományterület, amelynek átfogó feldolgozása szükségszerűen egy adott időpont tudományos állását tükrözi, miközben újabb és újabb elemzési szempontokat is felvet.

Összességében a szerkesztők és a szerzők olyan munkát tettek le az olvasók elé, amely nem csupán összegzi a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi tudást, hanem hozzájárul annak továbbfejlesztéséhez is. A kötet alátámasztja, hogy a terrorizmus értelmezése ma már nem korlátozható egyetlen tudományterületre

vagy intézményi szemléletre. A jelenség megértése csak a jogi, rendészeti, katonai, nemzetbiztonsági, társadalomtudományi és technológiai megközelítések összehangolt alkalmazásával lehetséges. Éppen ez a komplexitás adja a mű legnagyobb tudományos értékét és ez indokolja, hogy a kötet a terrorizmus kutatásával, oktatásával vagy a biztonságpolitika különböző területeivel foglalkozó szakemberek számára hosszú távon is alapvető szakirodalmi hivatkozási pontként szolgáljon.

Szerzőink

Dr. Muhoray Árpád PhD., nyá. pv. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, NKE Katasztrófavédelmi Intézet

Kalotsa Gergely őrnagy, NKE HHK Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz

Dr. Vikman László PhD., alezredes, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, jogi előadó, a MKJHT tagja

Dr. Giba Tamás százados, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, jogi előadó

Dr. Sztrága Milán őrnagy, MH.12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred, jogász főtiszt

Dr. Szabó Márk főhadnagy, MH.12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred, jogász tiszt

Dr. Vígh Attila Zoltán alezredes, MH. Transzformációs Parancsnokság, jogász kiemelt főtiszt

Dr. Petruska Ferenc PhD., ezredes, NKE HHK Honvédelmi jogi és igazgatási Tanszék, tanszékvezető egyetemi docens, a MKJHT tagja

Kuszi Viktória r. főhadnagy, NKE RTK Terrorelhárítási Tanszék, mesteroktató

Szerzői útmutató

A Katonai Jogi és Hadijogi Szemle magyar nyelven beküldött, az e folyóiratot kiadó Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság által művelt tudományos vagy szakmai területhez kapcsolódó – az alábbi formai követelményekhez illeszkedő – kéziratokat (tanulmányokat, recenziókat) fogad be.

Általános feltételek

A kéziratok terjedelme tudományos közlemény esetében legalább 20.000 karakter (fél ív) lehet, és nem haladhatja meg a 80.000 karaktert (2 ív). Könyvismertetés vagy tudományos értékű hozzászólás nem haladhatja meg a 20.000 karaktert.

A kézirat megküldésekor a szerző kilétét úgy kell feltüntetni, ahogyan azt a szerző a folyóiratban megjelentetni szeretné.

A fő szöveget, a címet, a fejezetcímek és az alcímek times new roman betűtípussal és 12-es betűmérettel kérjük formázni. A fő szöveg esetében kérjük a szimpla sorközt és a sorkizárt beállítást alkalmazni. A címet, a fejezetcímet, alfejezet címet követően kérjük kizárólag egy sorköz (enter leütése) szerepeljen. Kerülni kell a behúzásokat, tabulátorokat, térközöket és egyéb formázásokat.

Kiemelések a szövegben és lábjegyzetben kizárólag dőlt betűvel lehetségeseket, kérjük kerülni a ritkítás, az aláhúzás, a vastag betű stb. használatát.

A táblázatokat és ábrákat megfelelően formázva, a forrást hivatkozva, képaláírással ellátva kell feltüntetni. Táblázatok esetében kérjük, hogy a maximális méret egy B5-ös oldalt ne haladja meg.

A szöveg tagolása decimális számozással jelölt fejezetcímekkel (például 1.), illetve alcímekkel lehetséges (például: 1.1.1.). Kérjük az automatikus számozás mellőzését. Maximális háromszintű tagolást (például: 3.4.1.) kérünk alkalmazni.

Felsorolások esetében elsődlegesen decimális jelölést alkalmazzunk, ahol kérjük szintén a maximális három szint betartását.

Hivatkozások

A hivatkozásokat lábjegyzetben kérjük feltüntetni, több hivatkozás esetében pontosvessző használatával. A lábjegyzetbe a fő szövegben idézett vagy ott felhasznált forrásokat kell hivatkozni. Kérjük kerülni a végjegyzetet vagy a szövegben történő hivatkozást. A lábjegyzetben egy műre történő első hivatkozás esetében az összes bibliográfiai adatot fel kell tüntetni. A későbbi hivatkozások esetén elég az i. m. használata (pl. Mezey: i. m. 23. o.). Ha ugyanazon szerzőtől több művet is idézünk akkor az i. m. után zárójelben tüntessük fel a művek kiadási évét [pl. Mezey: i. m. (2003) 23. o.]. Ugyanazon szerzőtől, azonos évben megjelent műveinek ismételt idézése esetén abc jelölést kérjük alkalmazni a hivatkozás sorrendjében [pl. Mezey: i. m. (2003a) 23. o.]. Lábjegyzet esetében fontos hangsúlyozni, hogy az minden esetben mondatnak minősül, így mindig nagybetűvel kezdődik és ponttal zárul. Sem a szövegben, sem a lábjegyzetben nem kell feltüntetni az idézett mű szerzőjének titulusát (vagyis a dr. rövidítést sem).

Hivatkozások módszerei

a) könyvek

Ferdinandy Gejza: *A magyar alkotmány történelmi fejlődése*, Budapest, Franklin-Társulat magyar irod. intézet és nyomda, 1906. 45. o.

b) gyűjteményes művek

Kelsen, Hans: Ki legyen az alkotmány őre?, In: Takács Péter (szerk.): *Államtan – Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*, Budapest, Szent István Társulat, 2003. 289–332. o.

c) folyóiratcikkek

Patyi András: Hatáskör és eljárás a magyar közigazgatási bíráskodás történeti modelljében, *Magyar Közigazgatás*, 2001/11. 655–667. o.

d) elektronikus források

Paál Vince (szerk.): *Magyar sajtójogi szabályok annotált gyűjteménye 1848-1989*, http://mtmi.hu/ (letöltés ideje: .....)

e) jogszabályok

A független magyar felelős ministerium alakításáról szóló 1848. évi III. törvénycikk.

f) országgyűlési napló és irományok

Pulszky Ágost a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot megvitató bizottság képviselőházi előadója ismertette a bizottság álláspontját a képviselőház előtt, *Képviselőházi napló*, 1892. XXXIII. kötet, 1896. május 11. – június 30., 624. ülésnap.
Lukács László miniszterelnök indokolása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslathoz, *Képviselőházi irományok*, 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány.

Szerkesztőség a formai kritériumoktól eltérő kéziratokat visszaküldi a szerzőnek javítás céljából.